

**ADVISORY COMMITTEE ON THE
FRAMEWORK CONVENTION FOR THE
PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES**

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ACFC/SRV(2022)002
Bosnien language version

Fifth Report submitted by Bosnia and Herzegovina

**Pursuant to Article 25, paragraph 2 of the Framework
Convention for the Protection of National Minorities –
received on 31 August 2022**

PETI PERIODIČNI IZVJEŠTAJ

**BOSNE I HERCEGOVINE O ZAKONODAVNIM I DRUGIM MJERAMA NA
PROVOĐENJU NAČELA UTVRĐENIH U OKVIRNOJ KONVENCIJI ZA
ZAŠTITU NACIONALNIH MANJINA**

Sarajevo, decembar 2020. godine

Sadržaj

UVOD	4
2. I. DIO	5
2.1. Opće informacije	5
2.2. Provođenje Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope ACFC/OP/IV(2017)007	5
3. II. DIO – Član 3. Konvencije	7
3.1. Područje primjene	7
3.2. Osobe koje pripadaju konstitutivnim narodima koje predstavljaju manjinu	8
3.3. Nacionalne manjine u državnim i entitetskim ustavima	8
3.4. Popis stanovništva	10
4. III. DIO – Član 4. Konvencije	10
4.1. Zakonodavstvo za borbu protiv diskriminacije i postojeća pravna sredstva	11
4.2. Diskriminacija u pristupu političkim funkcijama	13
4.3. Upis u matične knjige i pristup ličnim dokumentima, posebno za Rome	14
4.4. Primjena principa jednakosti i zabrane diskriminacije	16
5. IV. DIO – Član 5. Konvencije	19
5.1. Uvjeti koji omogućavaju manjinama da održavaju i razvijaju svoju kulturu	19
6. V. DIO – Član 6. Konvencije	25
6.1. Tolerancija i društveni odnosi	25
6.2. Etnički i međureligijski odnosi	26
6.3. Segregacija u školskom sistemu	28
7. VI. DIO – Član 9. Konvencije	31
7.1. Primjena državnog Zakona o nacionalnim manjinama u oblasti medija	31
8. VII. DIO – Član 10. Konvencije	37
8.1. Upotreba jezika nacionalnih manjina u radu upravnih organa	38
9. VIII. DIO – Član 11. Konvencije	41
9.1. Topografske oznake na manjinskim jezicima	42
10. IX. DIO – Član 12. Konvencije	43
10.1. Obuka nastavnika i nastava o nacionalnim manjinama u školama	43
10.2. Romi u obrazovnom sistemu	48
11. X. DIO – Član 14. Konvencije	58
11.1. Nastava manjinskih jezika i nastava na jezicima manjina	58
12. XI. DIO – Član 15. Konvencije	60
12.1. Učešće u javnom životu	60
12.2. Vijeća nacionalnih manjina	61
12.3. Učešće u ekonomskom i društvenom životu	63
13. XII. DIO – Član 17. Konvencije	67
14. XIII. DIO – Član 18. Konvencije	68
ZAKLJUČAK	70
PRILOZI	70

UVOD

1. U skladu s obavezom iz člana 25. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Evrope, a u cilju realizacije programskih zadataka Vijeća ministara Bosne i Hercegovine za 2020. godinu, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine pripremlilo je **Peti periodični izvještaj Bosne i Hercegovine o zakonodavnim i drugim mjerama na provođenju načela utvrđenih u Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Evrope** (u daljem tekstu: Peti izvještaj).

2. Do sada su sačinjena četiri periodična izvještaja (2004. godine, 2007. godine, 2012. godine i 2016. godine), a Peti periodični izvještaj razmotren je i usvojen 28.07.2022. godine na 54. sjednici Vijeća ministara Bosne i Hercegovine. Ovaj izvještaj obuhvata podatke od 2016. do 2020. godine.

3. Proces izvještavanja poslužit će za informiranje domaćih institucija, kao i šire javnosti o postignućima koja je Bosna i Hercegovina u izvještajnom periodu **od 2016. do 2020. godine** ostvarila u segmentu poboljšanja i unapređenja položaja nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH) u različitim oblastima.

4. Tokom izrade Petog periodičnog izvještaja Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je kao koordinirajuće tijelo saradivalo sa sljedećim nadležnim ministarstvima i institucijama:

1. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH,
2. Ministarstvo pravde BiH,
3. Ustavni sud BiH,
4. Regulatorna agencija za komunikacije BiH,
5. Agencija za državnu službu BiH,
6. Vijeće za štampu BiH,
7. Centralna izborna komisija BiH,
8. Agencija za statistiku BiH,
9. Radio-televizija Bosne i Hercegovine,
10. Federalno ministarstvo pravde,
11. Agencija za državnu službu FBiH,
12. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke,
13. Ministarstvo pravde Republike Srpske,
14. Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske,
15. Ministarstvo za evropske integracije i međunarodnu saradnju Republike Srpske,
16. Ministarstvo uprave i lokalne samouprave Republike Srpske,
17. Republički zavod za statistiku Republike Srpske,
18. Vijeće nacionalnih manjina Republike Srpske;
19. Radio-televizija Republike Srpske,
20. Pravosudna komisija Brčko distrikta BiH,
21. Odjel za privredni razvoj, sport i kulturu Brčko distrikta BiH,
22. Ministarstvo pravosuđa i uprave USK,
23. Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave HNK,
24. Ministarstvo pravosuđa i uprave SBK,
25. Ministarstvo za pravosuđe i upravu ZDK,
26. Ministarstvo pravosuđa i uprave Kantona 10,
27. Ministarstvo za pravosuđe, upravu i radne odnose BPK Goražde,
28. Ministarstvo za obrazovanje, mlade, kulturu i sport BPK Goražde,
29. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta ZHK,
30. Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta PK,
31. Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK,

32. Grad Sarajevo,
33. Grad Zenica,
34. Grad Mostar,
35. Općina Travnik,
36. Grad Bijeljina,
37. Grad Prijedor,
38. Grad Trebinje.

2. I. DIO

2.1. Opće informacije

5. U periodu od Četvrtog izvještaja koji je Bosna i Hercegovina podnijela 2016. godine, i nakon donošenja Rezolucije za praćenje Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, dakle, u periodu od četiri godine, prije svega, upoznali smo sve relevantne subjekte koji rade na realizaciji Okvirne konvencije i Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine s Rezolucijom i pokrenuli aktivnosti na provedbi preporuka navedenih u njoj. Prioritet je dat zaokruženju zakonodavnog sistema u smislu bolje zaštite i unapređenja položaja nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini. Dokument Rezolucije s preporukama u pogledu Bosne i Hercegovine također je postavljen i na internetskoj stranici Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine na engleskom i na jednom od jezika u službenoj upotrebi u Bosni i Hercegovini.

6. Realizirano je više projektnih i programskih aktivnosti, a posebno treba istaći zajedničke projekte Vijeća Evrope i Evropske unije: „Unapređenje ljudskih prava i zaštite manjina u jugoistočnoj Evropi” (2014–2016), „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini” (2018–2019) i „Promocija različitosti i jednakosti u Bosni i Hercegovini” (2019–2022). U partnerstvu s Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice, glavni fokus ovih projekata bio je na poboljšanju ostvarivanja prava manjina na osnovu standarda Vijeća Evrope u ovoj oblasti, a naročito u cilju nastavka realizacije Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Evrope i Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima na lokalnom nivou.

2.2. Provođenje Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope ACFC/OP/IV(2017)007

7. Na osnovu Četvrtog periodičnog izvještaja Bosne i Hercegovine o zakonodavnim i drugim mjerama na provođenju načela utvrđenih u Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Evrope, Savjetodavni komitet Vijeća Evrope je 9. novembra 2017. usvojio Četvrto mišljenje o Bosni i Hercegovini i dostavio detaljna zapažanja i preporuke sadržane u dijelovima I. i II. Četvrtog mišljenja Savjetodavnog komiteta.

8. Pitanja koja hitno treba rješavati:

1. Izmijeniti bez daljeg odlaganja Ustav i druge relevantne zakonske odredbe za eliminaciju isključenja „ostalih”, uključujući i pripadnike nacionalnih manjina i osobe koje pripadaju konstitutivnim narodima koje žive u dijelu zemlje koji ne pripada njihovoj etničkoj grupi, te omogućiti kandidiranje i dobijanje određenih javnih funkcija;
Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 3.3.

2. Nedvosmisleno osuditi javne izjave političara i drugih javnih ličnosti koji podstiču etničku mržnju ili razdor i poduzeti odlučne mjere za promociju međukulturnog dijaloga i međusobnog razumijevanja različitih etničkih i vjerskih zajednica;
Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 6.2.
3. Poduzeti sve neophodne korake kako bi eliminirali segregaciju u obrazovanju u svim oblicima, posebno ukidanjem svih preostalih slučajeva „dvije škole pod jednim krovom”. Zatim, neophodno ih je zamijeniti integriranim obrazovanjem na osnovu zajedničke jezgre nastavnih planova i programa koja pokriva historiju i geografiju, a koje bi predavali na inkluzivan i multiperspektivan način;
Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 6.3.
4. Osigurati adekvatan pristup Roma stanovanju, zapošljavanju, zdravstvenim službama i obrazovanju; povećati napore za rješavanje nedostataka s kojima se suočavaju romska djeca u pristupu obrazovanju.
Odgovarajući podaci pruženi su u poglavljima 4.4. i 10.2.

9. Dalje preporuke Savjetodavnog komiteta:

1. Objaviti bez daljeg odlaganja rezultate popisa koji se odnose na nacionalni sastav stanovništva u kategoriji „ostalih”; prije sljedećeg popisa, a u direktnim konsultacijama s predstavnicima manjina, razmotriti metodologiju popisa, formulaciju postavljenih pitanja i zaštitna rješenja koja će omogućiti davanje dobrovoljnih i na informacijama zasnovanih odgovora; osigurati da građani mogu navesti više od jedne nacionalne pripadnosti.
Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 3.4.
2. Nastaviti podržavati Instituciju ombudsmena za ljudska prava, posebno u pogledu realizacije preporuka ombudsmena, te razmotriti proširenje ovlaštenja ombudsmena.
Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 4.1.
3. Usvojiti akcioni plan za period 2017–2020; redovno ocjenjivati i razmatrati realizaciju Strategije za rješavanje pitanja Roma u Bosni i Hercegovini i pratećih akcionih planova za inkluziju Roma; osigurati posebna budžetska sredstva koja će omogućiti realizaciju mjera za inkluziju Roma.
Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 4.4.
4. Pružiti strukturiranu, značajnu, proaktivnu i redovnu podršku kulturnim projektima nacionalnih manjina; osigurati da javne televizijske i radiostanice ispune svoje obaveze u pogledu emitiranja programa namijenjenih pripadnicima nacionalnih manjina u svojim programskim shemama; poduzeti odlučne mjere kako bi se podstaklo emitiranje i štampanje na manjinskim jezicima.
Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 7.1.
5. Spriječiti, identificirati, istražiti, procesuirati i efikasno sankcionirati sva rasno ili etnički motivirana djela; uzeti u obzir lokalne osjetljivosti pri određivanju imena ulicama, školama i drugih toponima.
Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 6.2.
6. Poduzeti konstruktivnije mjere kako bi osigurali da se odredbe o topografskim oznakama i upotrebi jezika manjina u kontaktu s administrativnim tijelima efikasno primjenjuju u općinama – tradicionalno ili u znatnoj mjeri naseljenim pripadnicima nacionalnih manjina.

Odgovarajući podaci pruženi su u poglavljima 8.1 i 9.1.

7. Sveobuhvatno riješiti pitanje stalno prisutnih prepreka jednakom pristupu obrazovanju s kojima se susreću romska djeca, uključujući i zapošljavanje adekvatno obučених asistenata u školama, kao i osiguravanje pristupa predškolskim ustanovama svoj romskoj djeci u isto vrijeme, garantirajući da nastavni plan i program u takvim vrtićima odgovara različitim potrebama i višejezičkom sastavu takvih grupa.
Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 10.2.
8. Zauzeti konstruktivniji pristup organizaciji nastave manjinskih jezika i na manjinskim jezicima u područjima u kojima pripadnici nacionalnih manjina žive tradicionalno ili u znatnom broju; osigurati veću i aktivniju podršku objavljivanju udžbenika i drugih materijala koji su posebno namijenjeni nastavi manjinskih jezika.
Odgovarajući podaci pruženi su u poglavljima 10.1 i 11.1.
9. Izmijeniti odredbe kojima se uređuje članstvo u državnom Vijeću nacionalnih manjina i drugim sličnim vijećima, kako bi se osiguralo da manjine same postavljaju svoje predstavnike; razmotriti proširenje mandata vijeća, kako bi im se omogućilo da utječu na donošenje odluka o pitanjima koja utječu na prava pripadnika nacionalnih manjina.
Odgovarajući podaci pruženi su u Poglavlju 12.2.

3. II. DIO – Član 3. Konvencije

3.1 Područje primjene

Stav 1. Svaki pripadnik nacionalne manjine ima pravo slobodno birati da se prema njemu ophode ili ne ophode kao takvom i neće doći u nepovoljan položaj zbog takvog opredjeljenja ili vršenja prava u vezi s tim opredjeljenjem.

Stav 2. Pripadnici nacionalnih manjina mogu vršiti ona prava i uživati slobode koje proizlaze iz načela sadržanih u ovoj okvirnoj konvenciji, pojedinačno ili u zajednici s drugima.

10. Bosna i Hercegovina je zemlja u kojoj – pored triju konstitutivnih naroda: Bošnjaka, Hrvata i Srba – žive i pripadnici brojnih nacionalnih manjina i „ostalih”. Njihov status, status pripadnika nacionalnih manjina određen je, priznat i afirmiran Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina iz 2003. godine („Službeni glasnik BiH”, br. 12/03).

Zajednička karakteristika svih manjinskih grupa jeste nastavak formiranja odgovarajuće asocijacije svojih pripadnika (udruženja građana, klubova, kulturnih društava ili nekih drugih oblika okupljanja) prema postojećim zakonskim propisima koji reguliraju rad nevladine organizacije. Njihov broj se godinama povećava.

11. Vijeće nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine – U skladu s članom 3. stavom (1) Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina („Službeni glasnik BiH”, br. 12/03, 76/05 i 93/08): „Nacionalna manjina, u skladu s ovim zakonom, dio je stanovništva – državljana BiH koji ne pripadaju ni jednom od triju konstitutivnih naroda, a čine je ljudi istog ili sličnog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne historije i drugih obilježja.”

U skladu s članom 22. stavom (1) istog zakona: „Vijeće nacionalnih manjina BiH davat će mišljenja, savjete i prijedloge Parlamentarnoj skupštini BiH o svim pitanjima koja se tiču prava, položaja i interesa nacionalnih manjina u BiH.”

Iz navedenih odredaba proizlazi da Vijeće nacionalnih manjina BiH nema mandat u pogledu statusa osoba kojima nije potvrđeno državljanstvo BiH. Isto tako, Vijeće nacionalnih manjina BiH ne raspolaže zvaničnim informacijama o tome šta je urađeno kako bi osobe koje su raseljene zbog sukoba iz devedesetih godina prošlog stoljeća, čije državljanstvo nije potvrđeno, a priori bile uključene u zaštitu koju pruža Okvirna konvencija.

Vijeće nacionalnih manjina BiH svakako podržava uključivanje što većeg broja interno i eksterno raseljenih osoba, nezavisno od statusa državljanstva, u zaštitu koju pruža Okvirna konvencija.

Vijeće nacionalnih manjina BiH, kao savjetodavni organ, ima ograničen mandat u pogledu obima primjene Okvirne konvencije i osiguranja pristupa pravima pripadnika nacionalnih manjina koji nisu navedeni u Zakonu o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina („Službeni glasnik BiH”, br. 12/03, 76/05 i 93/08). Nadalje, Vijeće ne raspolaže zvaničnim informacijama u pogledu obima primjene Okvirne konvencije i osiguranja pristupa pravima pripadnika nacionalnih manjina koji nisu navedeni u spomenutom zakonu.

Svakako, Vijeće nacionalnih manjina BiH podržava inkluzivan pristup u pogledu primjene Okvirne konvencije i osiguranja pristupa pravima koja pruža Okvirna konvencija pripadnicima onih nacionalnih manjina koji nisu izričito navedeni u članu 3. stavu (2) Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina („Službeni glasnik BiH”, br. 12/03, 76/05 i 93/08). U tom pogledu, vrijedi istaći da je predstavnik austrijske nacionalne manjine član Vijeća nacionalnih manjina BiH u aktuelnom mandatnom periodu.

3.2. Osobe koje pripadaju konstitutivnim narodima koje predstavljaju manjinu

12. Ustav BiH, kao ni ustavi entiteta i drugih kantona ne poznaju kategoriju konstitutivnog naroda koji predstavlja nacionalnu manjinu ili uopće manjinu – prepoznati su samo konstitutivni narodi i ostali.

13. Vijeće nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine – Prema informacijama zvanično dostupnim Vijeću nacionalnih manjina BiH, malo je urađeno u pogledu ostvarivanja šire primjene Okvirne konvencije na pripadnike konstitutivnih naroda koji predstavljaju manjinu u sredinama u kojima žive.

Usljed nedostatka političke volje nije došlo do provedbe, odnosno realizacije presude Evropskog suda za ljudska prava od 17. 5. 2016. godine, u slučaju Ilijas Pilav protiv Bosne i Hercegovine (Applikacija br. 41939/07), koja je podnesena zbog zakonske nemogućnosti apelanta da se kao Bošnjak iz Republike Srpske kandidira na izborima za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, te da glasa za pripadnika svoje zajednice za tu funkciju; kao i u slučaju Svetozar Pudarić protiv Bosne i Hercegovine (br. 55799/18), koja je podnesena zbog nemogućnosti apelanta da se kao Srbin s mjestom boravka u Federaciji BiH kandidira na izborima za Predsjedništvo BiH.

Vijeće nacionalnih manjina BiH također ističe da, shodno odredbama Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina („Službeni glasnik BiH”, br. 12/03, 76/05 i 93/08), status pripadnika konstitutivnih naroda koji predstavljaju manjinu u sredinama u kojima žive, odnosno ustavno-pravni okvir kojim je regulirana ova oblast nije u nadležnosti Vijeća.

3.3. Nacionalne manjine u državnim i entitetskim ustavima

14. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Princip ravnopravnosti i zabrane diskriminacije sadržan je u svim međunarodnim sporazumima o ljudskim pravima. Naprimjer, Povelja Ujedinjenih naroda obavezuje sve članice na “poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda za sve, bez

razlikovanja rase, spola, jezika ili vjere”. Također, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima garantira svim ljudima slobodu i jednakost u dostojanstvu i pravima, bez obzira na „bilo kakvu razliku kao što je rasa, boja kože, spol, jezik, vjera, političko ili neko drugo uvjerenje, nacionalno ili društveno porijeklo, imovina, rođenje ili neki drugi status”.

Ustav Bosne i Hercegovine (BiH), Ustav Republike Srpske (RS), Ustav Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) i Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (BDBiH) sadrže odredbe o zabrani diskriminacije. Također, Ustavom je zagaranirana direktna primjena Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava u BiH. Slijedeći međunarodne standarde, BiH je u svoj pravni sistem ugradila načelo jednakog postupanja, i usvajanjem Zakona o zabrani diskriminacije prepoznala diskriminaciju kao društveni problem. BiH je 2003. godine usvojila i Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, koji predstavlja pravni osnov za prevenciju i procesuiranje svih oblika diskriminacije zasnovanih na spolu i spolnoj orijentaciji. Na ovaj način su stvorene pravne pretpostavke za efikasnu prevenciju i zaštitu od diskriminacije.

15. Vijeće nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine – Usljed odsustva volje i nedostatka angažmana vodećih političkih aktera u Bosni i Hercegovini nije došlo do uvođenja odgovarajućih izmjena Ustava Bosne i Hercegovine u cilju garantiranja ravnopravnosti svih građana i izričite zabrane diskriminacije na nacionalnoj osnovi.

Uprkos insistiranju i čestim pritiscima međunarodnih zvaničnika nije došlo do provedbe presude Evropskog suda za ljudska prava u slučaju Sejdić–Finci protiv Bosne i Hercegovina od 22. 12. 2009. godine, kojom je utvrđeno da postoji ustavno utemeljena nemogućnost aplikanata da se kandidiraju na izborima za Dom naroda BiH, odnosno nemogućnost aplikanata da se kandidiraju na izborima za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine.

Također, nije došlo do izmjene entitetskih ustava u cilju garantiranja ravnopravnosti svih građana, odnosno izričite zabrane diskriminacije na nacionalnoj osnovi. Skupština Kantona Sarajevo izmijenila je i dopunila osnovni pravni akt Kantona, odnosno, dana 31. 1. 2013. godine usvojila je amandmane XLIII–XLIX na Ustav Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo”, br. 06/13) kojima se, između ostalog, pripadnicima nacionalnih manjina garantira jedno poslaničko mjesto u Skupštini Kantona Sarajevo.

16. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona – Akti koji su povezani s preporukom „izvršiti izmjene i dopune ustava i druge relevantne zakonske odredbe kako bi se eliminiralo isključivanje „ostalih”, uključujući osobe koje pripadaju nacionalnim manjinama”, koja je sadržana u Rezoluciji CM/Rec CMN(2015)5 o primjeni Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini (*usvojio Komitet ministara 12. maja 2015. godine na 1227. sjednici zamjenika ministara*), mogli bi se smatrati sljedeći akti:

- **Inicijativa Amila Buljubašića, bivšeg poslanika 7. saziva Skupštine Zeničko-dobojskog kantona, za promjene Ustava Zeničko-dobojskog kantona**, podnesena na 22. sjednici 7. saziva Skupštine Zeničko-dobojskog kantona, održanoj 28. 12. 2015. godine, u Skupštini ZDK nije još realizirana;
- **Inicijativa grupe poslanika 7. saziva Skupštine Zeničko-dobojskog kantona za promjene Ustava Zeničko-dobojskog kantona**, podnesena 9. 5. 2016. godine, u Skupštini ZDK nije još realizirana.

17. Ministarstvo za pravosuđe, upravu i radne odnose Bosansko-podrinjskog kantona Goražde – Kada su u pitanju zakonodavne aktivnosti, ističemo da je Skupština Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, dana 21. 5. 2012. godine, donijela Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, koji je objavljen u „Službenim novinama Bosansko-podrinjskog kantona Goražde”, broj 8/12. Ovim zakonom su bliže uređeni način, dinamika i institucije za ostvarivanje prava i obaveza pripadnika nacionalnih manjina u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, te obaveze organa vlasti Kantona da poštuju i štite, očuvaju i razvijaju etnički,

kulturni, jezički i vjerski identitet svakog pripadnika nacionalne manjine u Kantonu, koji je državljanin Bosne i Hercegovine i stanovnik Kantona.

Članom 3. spomenutog zakona propisano je: „(1) Nacionalna manjina, u skladu s ovim zakonom, dio je stanovništva – državljana Bosne i Hercegovine koji se ne izjašnjavaju kao pripadnici ni jednog od triju konstitutivnih naroda, a sačinjavaju je ljudi istog ili sličnog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne historije i drugih obilježja. (2) Kanton štiti položaj i ravnopravnost pripadnika nacionalnih manjina, koji ispunjavaju uvjete iz stava (1) ovog člana”.

Ovim zakonom također je u članu 23. propisano da: „Skupština Kantona osniva Vijeće nacionalnih manjina Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, kao posebno savjetodavno tijelo Skupštine Kantona, koje sačinjavaju predstavnici pripadnika nacionalnih manjina iz člana 3. ovog zakona, ispunjavanjem uvjeta predviđenih odredbama ovog zakona”.

Članom 24. stavom 1. propisano je da: „Vijeće čine po jedan predstavnik–delegat svake nacionalne manjine iz člana 3. ovog zakona”, stavom 2. „Delegata u Vijeće predlaže udruženje pojedine nacionalne manjine koje ima registrirano sjedište na teritoriji Kantona, a bira ga na način koji odredi udruženje, te stavom 3. da „Vijeće minimalno čine po jedan predstavnik–delegat iz najmanje triju udruženja različitih nacionalnih manjina iz stava 2. ovog člana”.

Članom 26. stavom 2. Zakona o udruženjima i fondacijama („Službene novine FBiH”, broj 45/02) propisano je da: „Registar udruženja vodi federalno ministarstvo ako se statutom udruženja predvidi da će udruženje djelovati na području dvaju ili više kantona, a ako se statutom predvidi da će udruženje djelovati na području jednog kantona, registar udruženja će voditi kantonalni organ”. Također, članom 2. Pravilnika o načinu vođenja registra udruženja i fondacija i stranih i međunarodnih nevladinih organizacija („Službene novine FBiH”, br. 61/02) propisano je da upis u registar udruženja vodi kantonalni organ nadležan za poslove uprave. Zaključno s današnjim danom, u Registru koji vodi Ministarstvo za pravosuđe, upravu i radne odnose Bosansko-podrinjskog kantona Goražde nema registriranih udruženja pripadnika nacionalnih manjina.

3.4. Popis stanovništva

18. Agencija za statistiku BiH – Podaci o etničkoj pripadnosti, detaljna klasifikacija, objavljeni su još 2016. godine uz potrebne mjere zaštite podataka. Mogućnost višestrukog izjašnjavanja u smislu etničke pripadnosti postojala je i u popisu iz 2013. godine, tj. građani su mogli dati odgovor kakav žele, a dužnost popisivača je bila da upiše takav odgovor. Pripreme za naredni popis nisu još u toj fazi da bi se obavljale konsultacije, ali po svemu sudeći ovakva praksa bit će i na narednom popisu stanovništva. Velika količina podataka je objavljena i javno dostupna, a prema potrebi i zahtjevu dodatni podaci dostavljaju se institucijama, organizacijama i pojedincima. Pitanja o etničkoj pripadnosti kontinuirano se postavljaju u popisima stanovništva, te se ukrštanjem s ostalim popisnim pitanjima dobijaju različite karakteristike za cijelu populaciju, pa tako i za nacionalne manjine.

19. Republički zavod za statistiku – Podaci o broju i teritorijalnom rasporedu stanovništva prema etničkoj/nacionalnoj pripadnosti prikazani su za 20 etničkih/nacionalnih pripadnosti na prostoru Republike Srpske. Osim za modalitete navedene u popisnim obrascima, podaci su prikazani za nacionalne manjine definirane članom 2. Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina („Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 2/05).

Pripreme za naredni popis još uvijek nisu u fazi kada bi se obavljale konsultacije s predstavnicima nacionalnih manjina. Priprema popisnih obrazaca vršit će se u skladu s preporukama Konferencije evropskih statističara za popis stanovništva i stanova 2020. godine.

Rezultati Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova 2013. godine objavljeni su na internetskoj stranici Republičkog zavoda za statistiku i kao takvi su dostupni korisnicima. Podaci koji nisu

objavljeni na internetskoj stranici Republičkog zavoda za statistiku dostavljaju se na zahtjev korisnika uz poštovanje zaštitnih mjera.

Popis stanovništva je statistička aktivnost koja se provodi svakih 10 godina, te se u okviru te aktivnosti ostavlja mogućnost državama koje provode popis da u odnosu na preporuke – koje propisuju koja obilježja se prikupljaju (osnovna i dopunska) – prikupljaju i podatke o dopunskim obilježjima. Dopunska obilježja se odnose na podatke iz različitih oblasti pa, između ostalog, i na podatke o etnokulturalnim karakteristikama stanovništva: etnička/nacionalna pripadnost, vjeroispovijest i jezik. U zavisnosti od potreba za određenom vrstom podataka države u kojoj se provodi popis, koncipira se i sadržaj podataka koji će se prikupljati tokom popisivanja a samim tim i biti dio popisnice.

20. Grad Trebinje – Prema zvaničnim podacima Popisa stanovništva provedenog 2013. godine koje je objavio Republički zavod za statistiku Republike Srpske, na teritoriji grada Trebinja od ukupno 28.239 stanovnika, kao pripadnici nacionalnih manjina izjasnilo se 398 osoba, dok se 180 osoba nije izjasnilo o nacionalnoj pripadnosti. Iako je nizak postotak stanovništva koje se izjašnjava kao nacionalna manjina, svaki pripadnik nacionalne manjine ima zagarantirano pravo da slobodno bira da se prema njemu ophode ili ne ophode kao takvome, te se neće dovesti u nepovoljan položaj zbog svog opredjeljenja.

Kao posebno ranjiva kategorija pripadnika nacionalnih manjina prepoznati su pripadnici romske nacionalne manjine, te im je samim tim i posvećena posebna pažnja.

21. Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog kantona Goražde – Rezultati Popisa stanovništva Bosne i Hercegovine iz 2013. godine pokazali su kako je po broju stanovnika Bosansko-podrinjski kanton Goražde, u odnosu na druge kantone, na posljednjem mjestu u Federaciji Bosne i Hercegovine. U vezi s tim, u kontekstu objavljenih rezultata i činjeničnog stanja, očigledno je da na području Bosansko-podrinjskog kantona Goražde ne živi veliki broj pripadnika nacionalnih manjina. Struktura stanovništva prema spomenutom popisu je sljedeća: Bošnjaci: 22.313, Hrvati: 24, Srbi: 885, Ostali: **512** ili **2,2%** od ukupnog stanovništva Kantona. Kod kategorije „Ostali” nacionalni sastav stanovništva je sljedeći: Makedonci: 2, Slovenci: 3, Crnogorci: 6, Jugoslaveni: 8, Nepoznato: 9, Albanci: 15, **Romi: 30**, Bosanci i Hercegovci: 40 itd.

4. III. DIO – Član 4. Konvencije

Stav 1. Vlasti se obavezuju osigurati pripadnicima nacionalnih manjina ravnopravnost pred zakonom i jednaku zakonsku zaštitu. U tom smislu, zabranjena je bilo kakva diskriminacija na osnovu pripadnosti nacionalnoj manjini.

Stav 2. Vlasti se obavezuju usvojiti, gdje je to potrebno, odgovarajuće mjere za unapređenje, u svim oblastima ekonomskog, socijalnog, političkog i kulturnog života, pune i efektivne ravnopravnosti između pripadnika nacionalne manjine i onih koji pripadaju većini. U tom pogledu će voditi računa o posebnim uvjetima pripadnika nacionalnih manjina.

Stav 3. Mjere usvojene shodno stavu 2. ne smatraju se aktom diskriminacije.

4.1. Zakonodavstvo za borbu protiv diskriminacije i postojeća pravna sredstva

22. Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine – Posljednje izmjene Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine izvršene su 2006. godine. Podsjećamo da član 8. stav (7) Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine glasi:

„(7) Ombudsmeni se imenuju iz reda triju konstitutivnih naroda (bošnjačkog, hrvatskog i srpskog), što ne isključuje mogućnost imenovanja i iz reda ostalih.”

Kao što je navedeno, od 2006. godine nije bilo izmjena niti dopuna Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, pa samim tim niti proširenja ovlaštenja ombudsmena. Ovlaštenja ombudsmena u pogledu mogućnosti pokretanja sudskih postupaka i pružanja pomoći žrtvama pred sudovima sadržana su u odredbama člana 4. Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, te člana 7. Zakona o zabrani diskriminacije. Prema odredbama trenutno važećeg Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, Institucija ombudsmena ima 90 sistematiziranih radnih mjesta, od kojih su 62 pozicije popunjene na neodređeno, te jedna na određeno vrijeme. Imajući u vidu navedeno, sva ovlaštenja i dužnosti koje za Instituciju proizlaze iz Zakona o ombudsmenu za ljudska prava BiH, Zakona o zabrani diskriminacije, Zakona o slobodi pristupa informacijama te Zakona o vladinim i ministarskim imenovanjima, jasno je da finansijski i ljudski resursi kojima Institucija ombudsmena trenutno raspolaže nisu dovoljni da bi Institucija vršila svoje dužnosti na djelotvoran i efikasan način. Sredstva za rad Institucije osiguravaju se u budžetu institucija BiH na čije donošenje ombudsmeni nemaju nikakav utjecaj.

Institucija ombudsmena uradila je Specijalni izvještaj o položaju Roma u Bosni i Hercegovini s konkretnim preporukama, te je nakon izvjesnog perioda ponovila izvještaj kako bi utvrdila jesu li realizirane navedene preporuke (2014).

https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2013121011144464eng.pdf

Izvještaj o provođenju preporuka (2017):

https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2017070515172836eng.pdf

Postupajući po pojedinačnim žalbama i po otvaranju predmeta po službenoj dužnosti, Institucija ombudsmena je izdavala preporuke povodom govora mržnje protiv romske nacionalne manjine kojima je, između ostalog, zahtijevala dosljedno poštovanje Zakona o zabrani diskriminacije i u medijskom prostoru.

Druge aktivnosti usmjerene na podizanje svijesti relevantnih zvaničnika, posebno Roma, o primjenjivim standardima protiv diskriminacije, prema godišnjim izvještajima Institucije ombudsmena su:

- edukacija namijenjena aktivistima i predstavnicima udruženja,
- aktivnosti promocije s ciljem približavanja mandata Institucije ombudsmena ugroženim kategorijama,
- gostovanje u emisijama na temu zaštite marginaliziranih grupa,
- posjete naseljima i obrazovnim ustanovama sa zastupljenom romskom populacijom,
- osposobljavanje posebnog portala (u okviru LYRA) projekta za prijavljivanje predmeta diskriminacije na što jednostavniji način.

Godišnji izvještaji Institucije ombudsmena, u kojima je sadržano poglavlje zaštite prava nacionalnih manjina, sačinjavaju se redovno do trećeg mjeseca za prethodnu godinu, ali se odnose isključivo na žalbe upućene Instituciji ombudsmena za ljudska prava. Prema trenutno raspoloživim informacijama, Bosna i Hercegovina nije usvojila strategiju o ljudskim pravima kao ni program za suzbijanje diskriminacije, što je obaveza proistekla iz Izvještaja o napretku (EU) iz 2016. godine.

23. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH”, broj 59/09), putem postupka izmjena i dopuna („Službeni glasnik BiH”, broj 66/16), u velikoj mjeri je usaglašen s pravnom stečevinom Evropske unije i međunarodnim standardima ljudskih prava. Međutim, samo postojanje zakona ne pruža dovoljnu garanciju da će zaštita od diskriminacije biti potpuna i efikasna. Kao optimalna opcija nametnula se potreba za donošenjem posebne javne politike koja bi se fokusirala na prevenciju i unapređivanje kapaciteta mehanizama zaštite od diskriminacije. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne Hercegovine je u Program rada Ministarstva za 2016. i 2017. godinu uvrstilo izradu strategije za borbu protiv

diskriminacije u Bosni i Hercegovini i strategije za promociju i zaštitu ljudskih prava u Bosni i Hercegovini.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na 115. sjednici, održanoj 21. 9. 2017. godine, primilo je na znanje informaciju Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine o aktivnostima na izradi strategije za borbu protiv diskriminacije u Bosni i Hercegovini i strategije za promociju i zaštitu ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. U tom pogledu, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine zaključkom je zadužilo Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine da pripremi srednjoročni program za suzbijanje diskriminacije u BiH, koji će obuhvatiti program obuka za promociju i zaštitu ljudskih prava u BiH za period 2017–2020.

U cilju realizacije navedenog zaključka Vijeća ministara BiH poduzete su sve neophodne aktivnosti na izradi srednjoročnog programa za suzbijanje diskriminacije u BiH, koji će obuhvatiti program obuka za promociju i zaštitu ljudskih prava u BiH za period 2017–2020. godine, te je u saradnji s Misijom OSCE-a u Bosni i Hercegovini sačinjen Operativni plan antidiskriminacijskog programa u Bosni i Hercegovini.

Srednjoročni program za suzbijanje diskriminacije u BiH, koji će obuhvatiti program obuka za promociju i zaštitu ljudskih prava u BiH za period 2017–2020. godine, još uvijek je u fazi postizanja saglasnosti u pogledu njegovog usvajanja na sjednici Vijeća ministara Bosne i Hercegovine.

Pod pokroviteljstvom Vijeća Evrope u Bosni i Hercegovini, urađen je Priručnik za državne službenike, civilno društvo i medije za prepoznavanje i postupanje u slučajevima diskriminacije.

Radnu grupu za izradu Priručnika za državne službenike za sprečavanje i postupanje u slučaju potencijalne diskriminacije činili su predstavnici Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, Agencije za ravnopravnost spolova u BiH, Institucije za ljudska prava BiH i nevladinog sektora.

Cilj izrade ovog priručnika je da se na razumljiv način državnim službenicima, civilnom društvu i medijima približe odredbe Zakona o zabrani diskriminacije i olakša njegova primjena u praksi.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine poduzima i druge aktivnosti u skladu s nadležnostima propisanim članom 8. Zakona o zabrani diskriminacije. Pripremljen je novi izvještaj o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini.

Poduzete su aktivnosti na uspostavljanju Centralne baze podataka za počinjena djela diskriminacije u Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine. Kreirana su softverska rješenja koja za cilj imaju osiguranje lakšeg prikupljanja, obrade i razmjene podataka čime su znatno ojačani tehnički i institucionalni kapaciteti Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine.

4.2. Diskriminacija u pristupu političkim funkcijama

24. Ministarstvo pravde u Bosni i Hercegovini – Aktivnosti u vezi s uklanjanjem diskriminatornih odredbi iz Ustava Bosne i Hercegovine kojima bi se „ostalim” osobama koje nisu pripadnici konstitutivnih naroda, uključujući i pripadnike nacionalnih manjina, omogućilo kandidiranje za političke funkcije, još uvijek nisu realizirane, a provest će se u skladu s Akcionim planom za realizaciju 14 prioriteta iz Mišljenja Evropske komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji.

Na preporuku o potrebi sprečavanja, identificiranja, istraživanja, procesuiranja i efikasnog sankcioniranja svih rasno ili etnički motiviranih krivičnih djela, naglašavamo preventivnu ulogu krivičnog zakonodavstva u smislu sprečavanja vršenja društveno neprihvatljivih ponašanja, što se čini inkriminacijom takvih ponašanja u krivičnim zakonima, a što uključuje i rasno ili etnički motivirana djela. U tom smislu, Krivični zakon Bosne i Hercegovine propisao je krivično djelo povrede ravnopravnosti čovjeka i građanina (čl. 145) i krivično djelo izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti (čl. 145a).¹

¹ Povreda ravnopravnosti čovjeka i građanina
Član 145.

25. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona – Jedini akti koji su u vezi s preporukom „izvršiti izmjene i dopune ustava i druge relevantne zakonske odredbe kako bi se eliminiralo isključivanje „ostalih”, uključujući osobe koje pripadaju nacionalnim manjinama”, koja je sadržana u Rezoluciji CM/Rec CMN(2015)5 o primjeni Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini (*usvojio je Komitet ministara 12. maja 2015. godine na 1227. sjednici zamjenika ministara*), mogli bi se smatrati sljedeći akti:

- **Inicijativa Amila Buljubašića, bivšeg poslanika 7. saziva Skupštine Zeničko-dobojskog kantona, za promjene Ustava Zeničko-dobojskog kantona**, podnesena na 22. sjednici 7. saziva Skupštine Zeničko-dobojskog kantona, održanoj 28. 12. 2015. godine,
- **Inicijativa grupe poslanika 7. saziva Skupštine Zeničko-dobojskog kantona za promjene Ustava Zeničko-dobojskog kantona**, podnesena 9. 5. 2016. godine.

Navedenim inicijativama predlažu se promjene Ustava Zeničko-dobojskog kantona u smislu da se u Ustavu predvidi formiranje kluba ostalih u Skupštini Kantona, a ne samo konstitutivnih naroda. Također, predvidjelo bi se utvrđivanje prava kluba ostalih da predlaže jednog kandidata iz reda svojih članova za izbor na mjesto predsjedavajućeg ili zamjenika predsjedavajućeg koji potvrđuje Skupština Kantona, kao i utvrđivanje prava kluba ostalih da pokreće pitanje vitalnog nacionalnog interesa, jer konstitutivni narodi imaju prava na vitalni interes, dok to nije predviđeno za ostale narode.

4.3. Upis u matične knjige i pristup ličnim dokumentima, posebno za Rome

26. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Kada je u pitanju odsustvo ličnih dokumenata za pripadnike romske nacionalnosti, Ustavom Bosne i Hercegovine utvrđeno je da Bosna i Hercegovina i oba njena entiteta osiguravaju direktnom primjenom međunarodnih standarda i njenim usklađenostima s domaćim zakonodavstvom, pri tome dajući prednost svim međunarodnim konvencijama i njihovim protokolima².

---

(1) Službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine koja na osnovu razlike u rasi, boji kože, nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti, vjeroispovijesti, političkom ili drugom uvjerenju, spolu, seksualnom opredjeljenju, jeziku, obrazovanju, društvenom položaju ili socijalnom porijeklu, uskrati ili ograniči građanska prava utvrđena Ustavom Bosne i Hercegovine, ratificiranim međunarodnim ugovorom, zakonom Bosne i Hercegovine, drugim propisom Bosne i Hercegovine ili općim aktom Bosne i Hercegovine, ili koja na osnovu takve razlike ili pripadnosti daje pojedincima neopravdane povlastice ili pogodnosti, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine koja suprotno propisima Bosne i Hercegovine o ravnopravnoj upotrebi jezika i pisama konstitutivnih naroda i ostalih koji žive na teritoriji Bosne i Hercegovine, uskrati ili ograniči građaninu da pri ostvarivanju svojih prava ili pri obraćanju organima vlasti i institucijama Bosne i Hercegovine, privrednim društvima i drugim pravnim licima upotrijebi svoj jezik ili pismo, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

(3) Službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine koja uskrati ili ograniči pravo građaninu na slobodno zapošljavanje na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine i pod jednakim propisanim uvjetima, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti

Član 145a.

(1) Ko javno izaziva ili raspiruje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima, kao i drugima koji žive ili borave u Bosni i Hercegovini, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

(2) Ko krivično djelo iz stava (1) ovog člana učini zloupotrebom svog položaja ili ovlaštenja, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

² (Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima iz 1948. godine, Konvencijom o pravnom položaju osoba bez državljanstva iz 1954. godine, Konvencijom o smanjenju broja osoba bez državljanstva iz 1961. godine, Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine, Konvencijom o pravima djeteta iz 1989. godine, Međunarodnom konvencijom o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije iz 1965. godine, Konvencijom o ukidanju svih oblika diskriminacije žena iz 1979. godine, Međunarodnom konvencijom o zaštiti prava radnika migranata i članova

Nakon usvajanja Zagrebačke deklaracije o pristupu ličnim dokumentima i registraciji iz 2011. godine ostvaren je veliki napredak. Naime, pored već usvojenog Zakona o matičnim knjigama Brčko distrikta BiH i Zakona o matičnim knjigama Republike Srpske i pratećih podzakonskih akata, usvojen je i novi Zakon o matičnim knjigama Federacije Bosne i Hercegovine, te podzakonski akti za njegovu primjenu. Novim zakonima ostvarena je sigurnost javnih isprava, osiguran je neograničen rok trajanja dokumenata (izvod iz matične knjige rođenih), uspostavljeni su entitetski elektronski matični registri građana, čime je zakonska regulativa Bosne i Hercegovine (Federacija BiH, Republika Srpska i Brčko distrikt BiH) u oblasti registracije upotpunjena, ali nije u potpunosti usklađena s međunarodnim standardima.

Kada su u pitanju pripadnici romske nacionalne manjine, prema dosadašnjoj evidenciji Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine postoji 50 osoba za koje je potrebno voditi postupak upisa u matične knjige. Uglavnom se radi o osobama koje su u Bosnu i Hercegovinu vraćene po readmisiji, a čija su djeca rođena u inostranstvu i nemaju izvode iz matične knjige na internacionalnom obrascu ili apostile. Kada su u pitanju odrasle osobe, problem je vidljiv kod osoba koje imaju državljanstvo od nekih susjednih država za koje je potrebno voditi postupak upisa u matične knjige u tim državama, ili osoba koje ne mogu pribaviti identifikacijske dokumente zemalja čiji su državljani.

Kada se radi o slučajevima romske nacionalne manjine koji su u riziku od apatridije, Bosna i Hercegovina je u sklopu izrade novog Akcionog plana za inkluziju/uključenje Roma u BiH za period 2021–2025, kao i u Operativnim zaključcima sa seminara o inkluziji Roma Evropske komisije, donijela set mjera za olakšan pristup ličnim dokumentima, te je donijela mjere za harmonizaciju i/ili izmjenu zakonske regulative u Federaciji Bosne i Hercegovine. Udruženje „Vaša prava BiH” uputilo je inicijativu za izmjenu i dopunu Zakona o matičnim knjigama FBiH Predstavničkom domu Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, i to u dijelu koji se odnosi na član 13, a tiče se upisa djece van zdravstvene institucije i djece i/ili roditelja rođenih u inostranstvu, te člana 47. koji se odnosi na ispravljanje podataka nakon zaključivanja osnovnog ugovora.

27. Ministarstvo uprave i lokalne samouprave RS - Upisi u matične knjige u Republici Srpskoj provode se u skladu sa Zakonom o matičnim knjigama („Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 111/09, 43/13 i 66/18). U skladu s odredbama navedenog zakona sve osobe bez obzira pripadaju li konstitutivnim narodima ili manjinskim grupama, pod istim uvjetima, mogu se upisati u matične knjige rođenih u Republici Srpskoj, što podrazumijeva da i djeca Roma ili migranata, kao i ostali građani, uživaju ista prava po pitanju upisa u matične knjige i izdavanja uvjerenja iz matičnih knjiga. Zakonom o matičnim knjigama zaokružen je postupak upisa u matične knjige i način utvrđivanja identiteta novorođenog djeteta, na način da je propisano ko ima obavezu prijaviti i odrediti ime novorođenom djetetu. Ako osobe koje su ovlaštene odrediti lično ime djeteta to ne učine, ime djetetu određuje nadležni organ starateljstva. Time je omogućen upis djece u matične knjige, a samim tim i dobijanje izvoda iz matičnih knjiga kao pretpostavke za ostvarivanje drugih prava, kao što je dobijanje ličnih dokumenata i slično. U vezi s tim, značajan iskorak za upis djece u matične knjige učinjen je donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vanparničnom postupku („Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 91/16), kojim je omogućeno da se u sudskom postupku utvrđuje vrijeme i mjesto činjenice rođenja.

28. Grad Trebinje – Upis u matične knjige i pristup ličnim dokumentima ne postoji posebno za Rome, te se odvija jednako za sve građane, bez razlike u odnosu na romsku i neromsku populaciju. Djeca pripadnici romske populacije koja su rođena u bolničkoj ustanovi upisuju se u matičnu knjigu po službenoj dužnosti.

---

njihovih porodica iz 1990. godine, Evropskom konvencijom o državljanstvu iz 1997. godine kao i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom iz 2006. godine).

4.4. Primjena principa jednakosti i zabrane diskriminacije

29. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je 19. 7. 2017. godine usvojilo Akcioni plan Bosne i Hercegovine za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite za period 2017–2020, koji je u skladu s EU Strategijom uključivanja Roma 2020. Kada je u pitanju provođenje i praćenje realizacije Akcionog plana, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH podnosilo je jednom godišnje Vijeću ministara BiH izvještaj o provođenju mjera Akcionog plana i utroška grant sredstava.

U toku 2020. godine Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH pokrenulo je aktivnosti (sastanke, konsultacije) na izradi Akcionog plana za inkluziju/uključenje Roma u BiH za period 2021–2025. godine.

U izradi ovog akcionog plana učestvovali su predstavnici nadležnih institucija i romskog nevladinog sektora, koji su bili zastupljeni u radu jedne interresorne i pet stručno-tematskih radnih grupa. Sadržaj ovog akcionog plana direktno se naslanja na ciljeve sadržane u Strateškom okviru EU za ravnopravnost, inkluziju i uključivanje Roma, te Deklaraciji o integraciji Roma koju su potpisali lideri zemalja Zapadnog Balkana 5. jula 2019. u Poljskoj. Deklaracijom se predviđa čitav niz mjera kojim bi trebalo popraviti status Roma u ovim državama u oblastima zapošljavanja, stanovanja, obrazovanja, zdravstva, civilne registracije i nediskriminacije. Ovaj akcioni plan ima 5 strateških ciljeva, i to:

Cilj 1: Jačanje sistema podrške, koordinacije i nadzora APBiH 21/25, smanjenje diskriminacije Roma i Romkinja i suzbijanje „antidžipsizma”

Cilj 2: Unapređenje zapošljivosti i zapošljavanja Roma i Romkinja

Cilj 3: Poboljšanje uvjeta stanovanja romske populacije u BiH

Cilj 4: Unapređenje, dostupnost i kvalitet zdravstvene zaštite pripadnika romske populacije

Cilj 5: Poboljšanje obuhvata obrazovanja Roma i Romkinja u BiH djelotvornijom realizacijom Okvirnog plana o obrazovnim potrebama

Kada je u pitanju napredak u procesu izrade i donošenja lokalnih akcionih planova za Rome (u daljem tekstu: LAP), od ukupno planiranih deset za 2018. godinu, uz pomoć međunarodnih, domaćih i romskih nevladinih organizacija, devet lokalnih zajednica usvojilo je LAP-ove za Rome u sljedećim lokalnim zajednicama: Tuzla, Visoko, Prnjavor, Centar – Sarajevo, Donji Vakuf, Travnik, Bijeljina, Kakanj, Brčko distrikt BiH. U procesu izrade je trenutno sedam, jedan kantonalni i dva lokalna akciona plana o obrazovnim potrebama Roma u Zeničko-dobojskom i Sarajevskom kantonu. U lobiranju i izradi lokalnih akcionih planova učestvovali su: Vijeće Evrope, Caritas Švicarske, World Vision, Care International, OSCE, FoD, UG „Budi mi prijatelj” iz Visokog, Kali Sara – RIC Sarajevo i Centar za podršku Roma „Romalen” iz Kakanja.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH od 2020. godine u svom budžetu izdvaja sredstva za obrazovanje Roma. U toku mjeseca novembra 2020. godine, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine raspisalo je Javni poziv za dodjelu grant sredstava za obrazovanje Roma za 2020. godinu u iznosu od 48.000,00 KM. Namjena grant sredstava je podrška pedagoškim zavodima entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine i nevladinim organizacijama u svrhu realizacije ciljeva iz Okvirnog akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja u Bosni i Hercegovini za period 2018–2022.

Kriterije javnog poziva zadovoljilo je osam NVO-a, odnosno osam projekata. Njihova provedba se očekuje tokom 2021. godine.

Odabrani projekti, između ostalog, usmjereni su na smanjenje predrasuda, stereotipa i diskriminacije prema Romima, i to putem: uvođenja najmanje 20 romske djece u osnovno obrazovanje i smanjenja stope odustajanja i napuštanja djece koja su već u sistemu obrazovanja za najmanje 30%; vraćanja djece u redovni sistem koja su prerasla redovni upis; prepoznavanja problema o neadekvatnom obrazovanju Roma i intenzivnog rada na rješavanju tog problema; podizanja nivoa svijesti o značaju borbe protiv diskriminacije prema romskoj djeci u procesu

obrazovanja; povećanja stope upisa, stope pohađanja nastave, stope zadržavanja te akademskog uspjeha romskih učenika u osnovnoj školi putem poboljšanja njihovog školskog uspjeha i uključivanja njihovih roditelja u obrazovni proces; izrade platforme za pomoć; ublažavanja diskriminacije Roma i podsticanja njihovog obrazovanja i komunikacije na teritoriji BiH, smanjenja stepena diskriminacije, stereotipa i predrasuda s kojima se suočavaju djeca romske nacionalnosti u osnovnoj školi.

30. Grad Prijedor – Akcioni plan za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja, obrazovanja i kulture, socijalne i zdravstvene zaštite na području grada Prijedora za period 2019–2023. godine, koji je usvojen u oktobru 2019. godine, osigurava bolje uvjete u:

- zapošljavanju

Od ukupnog broja zaposlenih u 2020. godini po programu „Podrška zapošljavanju Roma u RS”, koji raspisuje Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji sa Zavodom za zapošljavanje RS, Filijala Prijedor – Biro Prijedor, zaposlena su dva pripadnika romske nacionalne manjine. U 2021. godini podnesen je jedan zahtjev za jednu osobu romske populacije (programi u toku).

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje RS, Filijala Prijedor – Biro Prijedor, trenutno se nalazi 17 pripadnika romske nacionalne manjine. Od toga je devet osoba bez kvalifikacije, sedam s kvalifikacijama i jedna s VSS-om.

- zdravstvenoj zaštiti

Pozitivnom zakonskom regulativom u BiH ovoj populaciji je omogućeno pravo na zdravstvenu zaštitu, jer je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti svakom građaninu omogućeno pravo na zdravstvenu zaštitu, a Zakonom o zdravstvenom osiguranju pravo na obavezno zdravstveno osiguranje po nekom osnovu.

Udruženje Roma iz Prijedora utvrdilo je uvjete u kojima žive Romi putem svojih članova koji su u kontaktu s romskom populacijom na području grada Prijedora. Ti uvjeti su vrlo teški i daleko su ispod prosjeka sredine, te se odražavaju na zdravstveno-socijalni status ove populacije, kako onih najmlađih tako i onih u zreloj dobi.

Svim građanima grada Prijedora je pod istim uvjetima osigurana dostupnost zdravstvenih usluga primarne i sekundarne zdravstvene zaštite u javnim zdravstvenim ustanovama JZU „Dom zdravlja”, Prijedor i JZU Bolnica „Dr. Mladen Stojanović”, Prijedor.

Zdravstvene usluge se pružaju na nediskriminatoran način te, zbog navedenog, zvanične evidencije u institucijama zdravstvene zaštite ne prepoznaju korisnike prema nacionalnoj pripadnosti.

- stambenom zbrinjavanju

Grad Prijedor je godinama uspješno provodio projekte „Stambeno zbrinjavanje Roma” putem kojih su stambeno zbrinute mnoge romske porodice. U toku 2000. godine izgrađena je zgrada s devet stanova (Udruženje Roma iz Prijedora, Rudnička bb). U periodu od 2008. do 2016. godine stambeno je zbrinuto 40 porodica koje su imale zemljište, putem više projekata, gdje je Grad Prijedor konkurirao na javne pozive. Nakon odobrenja, Grad Prijedor proveo je navedene projekte zajedno s donatorom, te ih je sufinansirao i izdavao potrebne dozvole, saglasnosti i izvršio priključke na infrastrukturu. U budžetu Grada postoji stavka za stambeno zbrinjavanje Roma na području grada Prijedora. Izgrađeno je 18 novih stambenih jedinica, a rekonstruirane su 22 stambene jedinice. Bitno je istaći da su osim izgradnje kuća, kod pet porodica iskopani i bunari za snabdijevanje pitkom vodom.

U gradu Prijedoru živi 11 romskih porodica s Kosova koje nemaju imovinu niti lična dokumenta. Zakonom o ličnim dokumentima RS iz 2015. godine omogućeno je izdavanje ličnih dokumenata.

Trenutno se u Gradu Prijedoru rješava izdavanje ličnih dokumenata za navedene porodice putem Ureda „Vaša prava u BiH”.

- socijalnoj zaštiti

Zakonom o socijalnoj zaštiti Republike Srpske uređen je sistem socijalne zaštite, nosioci, korisnici i prava korisnika socijalne zaštite u Gradu. Ovim zakonom socijalna zaštita je definirana kao djelatnost od općeg interesa za Republiku Srpsku kojom se pruža pomoć osobama kada se nađu u stanju socijalne potrebe i poduzimaju potrebne mjere radi sprečavanja nastajanja i otklanjanja posljedica takvog stanja. Stanje socijalne potrebe je stanje u kojem je osobi neophodna pomoć radi savladavanja socijalnih i drugih teškoća i stvaranja uvjeta za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba – ako se te potrebe ne mogu zadovoljiti u drugim sistemima socijalne sigurnosti.

Romi, kao i svi drugi građani, neometano i u potpunosti ostvaruju svoja prava iz oblasti socijalne zaštite putem nadležnosti centra za socijalni rad, koji provodi mjere i koordinira aktivnosti socijalne zaštite na području lokalne zajednice. Pored centra za socijalni rad, socijalnom zaštitom se bave i drugi subjekti, kao što su humanitarne organizacije, korisnička udruženja i privatne ustanove. Iako ima dosta ustanova koje se bave socijalnom zaštitom, nijedna od njih nema konkretne programe i razrađene mjere koje se odnose samo za socijalno zbrinjavanje romske populacije.

- obrazovanju i kulturi

Akcioni plan u domenu obrazovanja Roma treba da obuhvati veći broj romske djece za najmanje 20% u odnosu na 2018. godinu. Grad u saradnji s Udruženjem Roma iz Prijedora iz budžeta godišnje izdvaja sredstva za kupovinu udžbenika učenicima osnovnih i srednjih škola i školskog pribora za učenike romske nacionalne manjine. Rome s dobrim uspjehom u školi, kao i njihove roditelje, treba stimulirati da nastave školovanje osiguravanjem stipendija i nastavnih sredstava. Prilikom upisa na više škole ili fakultete potrebno je primijeniti afirmativni pristup u kojem se daje prednost Romima, pod uvjetom da ispunjavaju iste uvjete kao i drugi kandidati.

Putem Javnog konkursa za stipendiranje studenata i učenika srednjih škola, Grad Prijedor stipendira studente i učenike romske nacionalne manjine. Također, dodjeljuje jednokratne materijalne pomoći studentima i učenicima Romima.

Kultura ima ključnu ulogu u afirmaciji pojedinca i države, ističe vrijednost identiteta i različitosti, osobnosti i tradicije. Kultura, koja je poseban vid izražavanja ljudske kreativnosti, vještina i talenata, postaje alat kreativne industrije.

Stalna pomoć za romsku populaciju:

- Ostvaruju pravo na dječiji dodatak,
- Pravo na zdravstveno osiguranje (zaštićena su kategorija),
- Imaju pravo na materijalni dodatak (od 1 do 4 djeteta),
- Evidentirani su kod Zavoda za zapošljavanje,
- Bez naknade se ustupaju prostori gradskih javnih ustanova iz oblasti kulture,
- Učešće na gradskim, kulturnim i turističkim manifestacijama,
- Dodjela sredstava za tradicionalnu manifestaciju „Veče nacionalnih manjina”,
- Finansijsko podržavanje za projekte i programe putem redovnih konkursa i dodjelom vanrednih sredstava,
- Grad redovno pomaže svako gostovanje slovenskih folklornih grupa u Prijedoru,
- Jednokratna novčana pomoć za socijalno ugrožene porodice s troje i više djece,
- Jednokratna novčana pomoć za novorođenče,
- Dodjeljivanje stipendija,
- Dodjeljivanje jednokratnih pomoći za studente i učenike,

- Projekt „Ponosne kartice” za porodice s troje i više djece,
- Korištenje javne kuhinje,
- Besplatni udžbenici, torbe i školski pribor za Rome,
- Novčana pomoć socijalno ugroženim osobama,
- Dodjela prehrambeno-higijenskih paketa na Međunarodni dan Roma.

U Skupštini Grada Prijedora imamo odbornika koji je predstavnik nacionalnih manjina. Iz budžeta Grada se svake godine izdvaja 22.500,00 KM za sufinansiranje rada udruženja nacionalnih manjina.

Udruženje Roma iz Prijedora

Udruženje djeluje na području grada Prijedora. Osnovano je 2001. godine. Udruženje radi na očuvanju romske tradicije i kulture, unapređenju socijalno-zdravstvenih i ekonomskih uvjeta života građana romske nacionalnosti. Ciljne grupe su porodice i pojedinci romske nacionalne manjine koji žive na području Prijedora. Okuplja oko 750 članova.

Grad Prijedor i Grad Mostar dobili su povelju za saradnju s romskom nacionalnom manjinom (Brisel 2010).

Grad iz budžeta godinama izdvaja sredstva Udruženju Roma za finansiranje programa rada i planiranih aktivnosti putem raspodjele sredstava udruženjima nacionalnih manjina. Također, daje podršku putem Javnog konkursa za saradnju s udruženjima i fondacijama finansiranjem projektnih prijedloga prijavljenih na spomenuti konkurs.

Na području grada Prijedora živi oko 750 stanovnika romske nacionalne manjine. Pored ostalih vidova pomoći (obrazovanje – nabavka knjiga i drugih pomagala), tu je i stalna novčana pomoć, stambeno zbrinjavanje Roma i dr.

Prema postojećim podacima Gradske uprave, 40 porodica romske nacionalnosti ima vlasništvo nad zemljištem (1/1).

Udruženje Slovenaca „Lipa”

Udruženje se bavi njegovanjem kulturne tradicije slovenskog naroda na području grada Prijedora. U Udruženju djeluju folklorna, pjevačka, glumačka, recitatorska i druge slične grupe. Postalo je most povezivanja grada Prijedora s gradovima u Sloveniji, kako u kulturnom, sportskom tako i privrednom i ekonomskom smislu. Članovi Udruženja su Slovenci i svi građani Prijedora i broji oko 280 članova. Aktivnosti, odnosno projekti koje Udruženje redovno provodi u toku godine su: Slovenski kulturni praznik u saradnji s Gradom Prijedorom uz sufinansijsku podršku Ureda za Slovence, učešće u manifestaciji „Kulturno ljeto”, radioemisija „Slovenija kod nas”, božićna zabava, koncerti i dječije radionice.

Iz budžeta se godinama izdvajaju sredstva Udruženju Slovenaca „LIPA” za finansiranje programa rada i planirane aktivnosti putem raspodjele sredstava udruženjima nacionalnih manjina. Također, daje podršku putem Javnog konkursa za saradnju s udruženjima i fondacijama finansiranjem projektnih prijedloga prijavljenih na spomenuti konkurs.

Ukrajinsko udruženje „Kozak” iz Trnopolja

Udruženje se bavi njegovanjem kulturne tradicije ukrajinskog naroda na području Prijedora. Osnovano je 2003. godine. Članovi Udruženja su Ukrajinci i građani s područja Trnopolja i Prijedora i broji oko 350 članova.

Grad Prijedor već duži period izdvaja sredstva ukrajinskom udruženju „Kozak” za finansiranje programa rada i planirane aktivnosti putem raspodjele sredstava udruženjima nacionalnih manjina. Također, kao i drugim udruženjima nacionalnih manjina, daje podršku putem Javnog konkursa za

saradnju s udruženjima i fondacijama finansiranjem projektnih prijedloga prijavljenih na spomenuti konkurs.

Udruženje Čeha „Češka beseda”

Udruženje se bavi njegovanjem kulturne tradicije, jezika i običaja Čeha u gradu Prijedoru. Broji oko 150 članova, od kojih je 70 aktivnih.

Grad Prijedor također izdvaja sredstva i Udruženju Čeha „Češka beseda” za finansiranje programa rada i planirane aktivnosti putem raspodjele sredstava udruženjima nacionalnih manjina. Također, daje podršku putem Javnog konkursa za saradnju s udruženjima i fondacijama finansiranjem projektnih prijedloga prijavljenih na spomenuti konkurs.

31. Općina Zavidovići – Općinsko vijeće Zavidovići usvojilo je 2019. Akcioni plan Općine Zavidovići za unapređenje položaja Roma u oblastima obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite, zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i kulture za period 2019–2023. godine.

32. Grad Mostar – Grad svake godine u svom budžetu predviđa određena sredstva za finansiranje određenih romskih udruženja, odnosno Udruženja Roma „Neretva”.

5. IV. DIO – Član 5. Konvencije

Stav 1. Države se obavezuju unapređivati uvjete potrebne za održavanje i razvijanje kulture pripadnika nacionalnih manjina i očuvanje neophodnih elemenata njihovog identiteta: vjere, jezika, tradicije i kulturnog naslijeđa.

Stav 2. Bez štete po mjere poduzete u okviru svoje opće integracijske politike, država će se uzdržati od politike i prakse asimilacije pripadnika nacionalnih manjina protivno njihovoj volji i štiteći ih od svake akcije usmjerene k takvoj asimilaciji.

5.1. Uvjeti koji omogućavaju manjinama da održavaju i razvijaju svoju kulturu

33. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Država Bosna i Hercegovina je opredijeljena da nacionalne manjine koje žive u Bosni i Hercegovini zaista budu ravnopravan dio našeg društva. U skladu s tim, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH svake godine izdvaja grant sredstva za udruženja nacionalnih manjina u iznosu od 150.000,00 KM, u svrhu unapređenja i poboljšanja položaja nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini.

Cilj dodjele grant sredstava je poboljšati integriranost, afirmaciju i vidljivost nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini i spriječiti njihovu asimilaciju putem sljedećih aktivnosti:

- a) organiziranja obuka za stručno usavršavanje pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini;
- b) izrade brošura, izdavanja časopisa i štampanih informacija za pripadnike nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini u cilju promocije jezika, kulture, književnosti i historije nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini;
- c) obilježavanja praznika i značajnih datuma pojedinih nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini;
- d) organiziranja edukacijskih radionica o borbi protiv asimilacije i diskriminacije pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini;
- e) organiziranja festivala, sajmova, kulturnih manifestacija, takmičenja i drugih sadržaja koji imaju širi značaj za nivo Bosne i Hercegovine.

34. Vijeće Evrope u Bosni i Hercegovini – Zajednički projekti Vijeća Evrope i Evropske unije – „Unapređenje ljudskih prava i zaštite manjina u jugoistočnoj Evropi”, „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini” (pet grantova u visini od maksimalno 10.000 eura) i „Promocija različitosti i jednakosti u Bosni i Hercegovini” (2019–2022) (tri granta od maksimalno 10.000 eura, planirano još šest za 2021. godinu) – putem malih grantova podržali su lokalne zajednice i nevladine organizacije u promociji i zaštiti prava nacionalnih manjina.

Kako bi se podstakla promocija nacionalnih manjina u BiH, zajednički projekt Vijeća Evrope i Evropske unije „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini” napravio je 2019. godine dokumentarni film o nacionalnim manjinama iz Bosne i Hercegovine pod nazivom „Kad nas je manje”. Ovaj film je bio prikazan i na SFF-u 2019. godine. Također, film je emitiran na najmanje sedam TV stanica u BiH i dobio je odobrenje, te ga je pet kantonalnih ministarstava obrazovanja odobrilo za prikazivanje u osnovnim i srednjim školama, gdje preko 67.000 djece pohađa školu.

35. Ministarstvo prosvjete i kulture RS – U Republici Srpskoj je u martu 2020. godine usvojena *Strategija za unapređivanje i zaštitu prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj za period 2020–2024. godine*. Kad je riječ o kulturi, u Strategiji je, pored ostalog, navedeno da „pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo osnivati biblioteke, videoteke, kulturne centre, muzeje, arhive, kulturna, umjetnička i folklorna društva i sve druge oblike slobode kulturnog izražavanja, te brinuti se o održavanju svojih spomenika kulture i kulturnog naslijeđa. U gradovima, općinama i mjesnim zajednicama u kojima pripadnici nacionalne manjine čine preko jedne trećine stanovništva, u institucijama kulture osigurava se sadržaj na jezicima nacionalnih manjina. Arhive, muzeji i ustanove za zaštitu spomenika kulture u Republici Srpskoj dužni su svojim programima i sadržajima osigurati razmjernu zastupljenost svih nacionalnih manjina u Republici Srpskoj, i da štite spomeničko blago i kulturnu baštinu nacionalnih manjina”.

Republika Srpska ima i Strategiju razvoja kulture Republike Srpske za period 2017–2022. Posebna tačka je posvećena kulturno-umjetničkom amaterizmu i nacionalnim manjinama. U Republici Srpskoj djeluje veliki broj udruženja građana koja se bave kulturno-umjetničkim amaterizmom, od kojih su najbrojnija ona udruženja koja njeguju folklornu tradiciju. Tu spadaju i udruženja nacionalnih manjina koja kontinuiranim radom baštine igru, pjesmu i tradiciju svojih naroda. Kulturni amaterizam se odvija i u oblasti savremenog umjetničkog stvaralaštva, posebno u oblasti muzike i pozorišta. Ministarstvo prosvjete i kulture njeguje rad i kulturno stvaralaštvo nacionalnih manjina u Republici Srpskoj. Ova oblast se oslanja na Zakon o zaštiti prava nacionalnih manjina u Republici Srpskoj (2005). U Republici Srpskoj ima 17 nacionalnih manjina, koje su okupljene u udruženja nacionalnih manjina, a sva udruženja su članice Saveza nacionalnih manjina Republike Srpske. Jezik nacionalnih manjina u većini slučajeva odnosi se na onu upotrebu koja podrazumijeva komunikaciju između samih pripadnika nacionalnih manjina, njegovo učenje putem različitih aktivnosti u udruženjima, te ono učenje koje obuhvata redovno i obavezno obrazovanje. Udruženja i pripadnici nacionalnih manjina baštine 14 različitih jezika nacionalnih manjina. Tokom kalendarske godine udruženja nacionalnih manjina štampaju brojne časopise, biltene, knjige i slično. Sadržaj ovih materijala je u većini slučajeva pripremljen dvojezički – srpski i manjinski jezik. Uz pomoć članova skoro sva udruženja posjeduju određeni knjižni fond (knjige, priručnici, enciklopedije, časopisi i sl.) raznih izdanja koja su donirana ili nabavljena uz pomoć matične zemlje. Problem je pohranjivanje bibliotečke građe zbog ograničenosti prostora kojim raspolažu. Međunarodna saradnja se ostvaruje stalnim kontaktom sa srodnim udruženjima i institucijama u matičnoj državi, razmjenom kulturnih programa, učestvovanjem u školama jezika i drugim studijskim programima, nabavkom knjiga, časopisa i učila te svim drugim aktivnostima koje doprinose promociji i očuvanju jezika. Također, udruženja sa svojim programima ujedno učestvuju u programima drugih organizacija i institucija koje se odnose na kulturu – folklorni festivali, horski susreti.

U skladu s Pravilnikom o sufinansiranju kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina Republike Srpske (2015), Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske svake godine sufinansira projekte nacionalnih manjina:

- Godine 2016. sufinansirana su 22 projekta u iznosu od 30.000,00 KM,
- Godine 2017. sufinansirana su 23 projekta u iznosu od 40.000,00 KM,
- Godine 2018. sufinansirano je 25 projekata u iznosu od 40.000,00 KM,
- Godine 2019. sufinansirana su 23 projekta u iznosu od 40.000,00 KM,
- Godine 2020. sufinansirano je 17 projekata u iznosu od 32.000,00 KM.

Među projektima koje sufinansira Ministarstvo prosvjete i kulture značajno mjesto zauzimaju i projekti romskih udruženja. Pored ostalih, sufinansirani su i sljedeći projekti: „Romski jezik”, „Sačuvajmo historiju, tradiciju i kulturu od zaborava”, „Romska početnica”, obilježavanje 8. aprila – Međunarodnog dana Roma, te obilježavanje 5. novembra – Svjetskog dana romskog jezika.

36. Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona – Ovo ministarstvo je u 2017. i 2018. godini omogućilo finansijsku podršku za realizaciju aktivnosti na socijalnom uključivanju i obilježavanju značajnih datuma kao što su Svjetski dan Roma i Đurđevdan, i to sljedećim udruženjima: Udruženju „Romano centro” iz Zenice (u iznosu od 2.500,00 KM), Udruženju Centar za majke „Utjeha” iz Zenice (u iznosu od 500,00 KM) kao i Udruženju „Srce istine” iz Zavidovića (u iznosu od 2.000,00 KM). Napominjemo da pripadnici nacionalnih manjina ostvaruju prava u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 13/07, 13/11, 3/15 i 2/16), uključujući i zdravstvenu zaštitu kao i novčane pomoći intervenirajućeg karaktera i podršku za nevladine organizacije. U vezi s tim, ovo ministarstvo je pozitivno razmotrilo aplikaciju udruženja Centar za podršku Roma „Romalen” iz Kaknja na Javni poziv za finansiranje i sufinansiranje programa/projekata nevladinih organizacija kantonalnog karaktera s područja Zeničko-dobojskog kantona u 2020. godini.

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, u dijelu budžeta kojim raspolaže na transferu za kulturne manifestacije i izdavačku djelatnost, sufinansira, između ostalih, i projekte pripadnika nacionalnih manjina. Projektne aplikacije organizacija pripadnika nacionalnih manjina uglavnom se odnose na projekte obilježavanja značajnih datuma, promocije kulturnog naslijeđa i sl., što se dodatno boduje prilikom njihovog ocjenjivanja, te se na taj način podstiču pripadnici nacionalnih manjina na veći angažman na održavanju i razvijanju vlastite kulture.

Raspodjela sredstava za sufinansiranje projekata iz oblasti kulture vrši se na osnovu zakonom utvrđenih procedura kojim nije predviđena zastupljenost nacionalnih manjina.

Ako pripadnici nacionalne manjine čine preko jedne trećine stanovništva u kantonu, u kantonalnim javnim ustanovama iz oblasti kulture osigurat će se sadržaji kulturnih aktivnosti na jezicima nacionalne manjine. (član 18. Osiguranje sadržaja kulturnih aktivnosti na jeziku nacionalne manjine).

37. Grad Trebinje – Od samog početka djelovanja udruženja nacionalnih manjina u gradu Trebinju, Gradska uprava Trebinja izdvaja budžetska sredstva za finansiranje dijela njihovih aktivnosti u pogledu zaštite kulturnog naslijeđa.

Najprije, u budžetu Grada predviđena su sredstva koja su direktno doznačavana udruženjima nacionalnih manjina, dok je od 2017. godine način finansiranja promijenjen zbog uvođenja LOD metodologije.

Naime, radi povećanja transparentnosti raspodjele budžetskih sredstava organizacijama civilnog društva, Grad Trebinje je u sklopu ReLOaD programa usvojio LOD metodologiju raspodjele sredstava. LOD metodologijom je propisano da se budžetska sredstva dodjeljuju za finansiranje projekata putem apliciranja na javni poziv.

Pregled dodjele sredstava prema godinama:

- u 2017. godini u budžetu Grada Trebinja bio je predviđen grant udruženjima nacionalnih manjina i povratnika, koji je iznosio 4.000,00 KM;

- u 2018. godini u budžetu Grada Trebinja predviđena su namjenska sredstva za projekte udruženja građana/fondacija iz oblasti društvene brige o starima, nacionalnih manjina i povratnika, koji je iznosio 91.600,00 KM;
- u 2019. godini u budžetu Grada Trebinja predviđena su sredstva namijenjena za projekte udruženja građana/fondacija iz oblasti društvene brige o starima, nacionalnih manjina i povratnika, koji je iznosio 90.000,00 KM;
- u 2020. godini u budžetu Grada Trebinja predviđena su sredstva namijenjena za projekte udruženja građana/fondacija iz oblasti društvene brige o starima, nacionalnih manjina i povratnika, koji je iznosio 90.000,00 KM.

Ovdje je važno napomenuti da raspodjela sredstava zavisi isključivo od samih udruženja nacionalnih manjina i njihove angažiranosti u izradi kvalitetnih projekata, a Gradska uprava uvijek je spremna podržati njihov rad.

Također, potrebno je naglasiti da je Gradska uprava više puta učestvovala u sufinansiranju troškova održavanja kulturnih manifestacija udruženja nacionalnih manjina, koje udruženja manjina nisu uvrstila u svoje projekte prilikom prijave na javni poziv za dodjelu sredstava.

Udruženja nacionalnih manjina koja su bila obuhvaćena raspodjelom budžetskih sredstava su:

- Zavičajno udruženje Crnogoraca „Petar Petrović Njegoš”,
- Udruženje Crnogoraca „Vuk Mićunović”,
- Udruženje nacionalnih manjina Istočne Hercegovine i
- Savez nacionalnih manjina RS (za obilježavanje Svjetskog dana Roma).

38. Grad Prijedor – Raznovrsnost naroda i nacionalnih manjina i multietničnost karakterizira Prijedor kao grad koji je apsolutno posvećen očuvanju, promociji i zaštiti prava kako konstitutivnih naroda tako i nacionalnih manjina. U tom smislu, kontinuirano se unapređuju mehanizmi i alati kojima se čuvaju sve one vrijednosti i identitet svakog naroda.

Zbog dugogodišnjeg rada i posvećenosti unapređenju položaja i prava nacionalnih manjina kao i efikasnosti poslovanja, Grad Prijedor je nosilac nekoliko priznanja i povelja:

- Zahvalnica Saveza nacionalnih manjina Republike Srpske za doprinos Grada u radu udruženja nacionalnih manjina,
- Priznanje Evropske komisije Prijedoru kao proevropskom gradu,
- Certifikat Misije OSCE-a u BiH za dobro upravljanje ljudskim resursima,
- Povelja Vijeća Evrope u Strazburu za dobar odnos s nacionalnim manjinama,
- Certifikat ISO 9001:2008/2015 TUV NORD CERT sistema upravljanja kvalitetom,
- Priznanje Mreže „Sporazum plus” – „Sporazum o saradnji lokalnih organa vlasti i organizacija civilnog društva” i
- najnovija Zlatna plaketa gradonačelniku – „Lider lokalne zajednice decenije za postignute rezultate u radu i razvoju lokalne samouprave u skladu s Evropskom poveljom o lokalnoj samoupravi”, Business Friendly Certification (BFC) Nacionalne alijanse za lokalni ekonomski razvoj jugoistočne Evrope.

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine, Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Republike Srpske, Okvirna konvencija za zaštitu manjina i Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima samo su neke od zakonskih legislativa koje Grad Prijedor primjenjuje u svom radu u sektoru podrške pripadnicima nacionalnih manjina.

Godine 2004. Grad Prijedor, tada Općina Prijedor, bio je prva lokalna zajednica u BiH koja je u svom budžetu izdvojila namjensku budžetsku stavku za finansijsku podršku udruženjima nacionalnih manjina. Izdvajanje sredstava iz budžeta Grada Prijedora za finansiranje i sufinansiranje NVO sektora povećava se svake godine, što omogućava bolji i kvalitetniji rad.

Grad Prijedor ima usvojenu „Integralnu strategiju ekonomskog razvoja grada Prijedora za period 2014–2024”, u kojoj se u okviru sektorske grupe za društveni razvoj nalaze projekti koji imaju za cilj poboljšanje rada i života pripadnika nacionalnih manjina u gradu Prijedoru.

U 2015/16. godini Grad Prijedor je u saradnji s Vijećem Evrope realizirao projekt „Ukrajinska nacionalna manjina u gradu Prijedoru”. Projekt je promovirao sve oblasti u kojima postoji prostor za poboljšanje ostvarivanja prava nacionalnih manjina: kultura, obrazovanje, upotreba manjinskih jezika, medijsko predstavljanje, uključivanje pripadnika nacionalnih manjina u javni život Grada. Ukupna vrijednost projekta iznosila je 19.800 eura, od čega je 18.000 eura finansiralo Vijeće Evrope, a 1.800 eura Grad Prijedor.

U 2018/19. godini Grad Prijedor je realizirao projekt u okviru zajedničkog programa Evropske unije i Vijeća Evrope „Horizontal Facility (HF)” za Zapadni Balkan i Tursku – „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u BiH”. Putem realiziranih aktivnosti poboljšao se položaj nacionalnih manjina u lokalnoj zajednici, promovirale su se njihove potrebe u oblasti tradicije, kulture, historije i jezika, te je ojačala institucionalna saradnja između relevantnih aktera u oblasti manjina i zaštite njihovih prava. Projekt je finansiralo Vijeće Evrope u iznosu od 10.000 eura, uz sufinansijsku podršku Grada Prijedora u iznosu od 1.000 eura.

U okviru projekta održane su dvije manifestacije – „Upoznajmo se”, uključujući i kvizno takmičenje učenika osmih razreda 12 prijedorskih osnovnih škola o poznavanju nacionalnih manjina u gradu Prijedoru i nacionalnih manjina u BiH. Izrađena je brošura o nacionalnim manjinama grada Prijedora kao i dokumentarni film, a osigurane su knjige i literatura za brzo učenje jezika za četiri nacionalne manjine u gradu Prijedoru.

Pored Gradske uprave, u provedbu projektnih aktivnosti bila su direktno uključena četiri registrirana udruženja nacionalnih manjina kao partneri, i to: Udruženje Roma iz Prijedora, Udruženje Ukrajinaca „Kozak” iz Trnopolja, Udruženje Slovenaca „Lipa” i Udruženje Čeha „Češka beseda”. Partneri u provođenju projektnih aktivnosti bili su Savez nacionalnih manjina Republike Srpske, Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske i Republički pedagoški zavod Republike Srpske.

Krajem 2018. godine Grad Prijedor je u sklopu projekta potpisao Memorandum o saradnji u oblasti promocije, podrške i učenja o nacionalnim manjinama u osnovnim školama s 12 prijedorskih osnovnih škola. U svrhu dobre saradnje, potpisnice ovog memoranduma usaglasile su da zajedničke aktivnosti na planu promocije i zaštite prava nacionalnih manjina provode u sljedećim oblastima putem: promocije jezika, kulture i običaja pripadnika nacionalnih manjina; promocije jezika nacionalnih manjina u redovnom obrazovnom sistemu; edukacije učenika i nastavnika o pravima pripadnika nacionalnih manjina i njihovom naslijeđu; povezivanja srodnih institucija i organizacija koje se bave pitanjima nacionalnih manjina; realizacije i učešća u zajedničkim aktivnostima koje promoviraju kulturnu raznolikost i doprinose boljoj informiranosti građana u lokalnoj zajednici. Međusobna saradnja se razvija putem osmišljavanja, planiranja i provođenja projekata od obostranog interesa; zajedničkog apliciranja za finansiranje projekata kod domaćih i međunarodnih partnera i donatora; organizacije foruma, okruglih stolova, konferencija i edukacija; izrade analiza u cilju unapređenja znanja u oblasti zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina; organizacije periodičnih zajedničkih sastanaka; razmjene informacija i iskustava i novih saznanja; osmišljavanja i provođenja edukativnih programa; osmišljavanja i provođenja bolje medijske vidljivosti i promocije najboljih praksi.

Grad Prijedor tradicionalno finansira manifestaciju „Veče nacionalnih manjina”. Članovi svih udruženja su u prilici razmijeniti iskustva o nastojanjima da poboljšaju položaj pripadnika svojih naroda u lokalnoj zajednici u kojoj žive i dijele sudbinu ostalih njenih stanovnika. U Prijedoru živi oko 200 Slovenaca, 800 Roma, 80 Čeha i 150 Ukrajinaca, a tokom ovakvih druženja na večerima nacionalnih manjina prezentiraju svoj jezik, kulturnu tradiciju i gastronomsku ponudu, kao dokaz da njeguju naslijeđe naroda i zemlje odakle su njihovi preci prije više od jednog stoljeća došli na područje Prijedora.

U gradu Prijedoru postoje dvije javne kuhinje koje Grad sufinansira, a to su: „Hleb života” i narodna kuhinja „Optimisti”. Sufinansiranjem pomažemo pripadnicima romske populacije koji ih koriste, a ima ih ukupno 90.

39. Grad Bijeljina – Na teritoriji grada Bijeljine obilježavaju se sve važnije kulturne manifestacije za pripadnike nacionalnih manjina (Dan Roma, Dan romskog jezika, slava Roma i dr.), a sve uz podršku Grada.

6. V. DIO – Član 6. Konvencije

Stav 1. Država treba podsticati duh tolerancije i međukulturnog dijaloga i poduzimati efikasne mjere za unapređenje međusobnog poštovanja i razumijevanja i saradnje među svim ljudima koji žive na njihovoj teritoriji, bez obzira na njihov etnički, kulturni, jezički ili vjerski identitet, posebno u oblasti obrazovanja, kulture i medija.

Stav 2. Država se obavezuje poduzimati odgovarajuće mjere zaštite osoba izloženih prijetnjama ili diskriminaciji, neprijateljstvima ili nasilju zbog svog etničkog, kulturnog, jezičkog ili vjerskog identiteta.

6.1. Tolerancija i društveni odnosi

40. Međureligijsko vijeće u BiH – Međureligijsko vijeće u BiH je svojim cjelokupnim radom i postojanjem usmjereno na unapređenje međureligijskog i međukulturnog dijaloga, što podstiče bolje razumijevanje Drugog i Drugačijeg, te poštovanje drugih religija i kultura. Svaki projekt koji MRV u BiH provodi koncipiran je u tom smjeru i samo postojanje naše organizacije kao i njeno osnivanje je omeđeno tim principima. Međureligijsko vijeće u BiH već više od deset godina provodi javne osude napada na vjerske objekte koji se još uvijek dešavaju širom zemlje. Inače, primjetan je povećan broj ovih napada u vrijeme predizbornih kampanja i užarene političke retorike. Praksa je MRVBiH da se svaki napad osudi javno u medijima, ali i da predstavnici crkava i vjerskih zajednica iz te lokalne zajednice odu zajedno na lice mjesta i osude napad. MRV u BiH promovira međureligijski dijalog i okuplja predstavnike i vjernike svih tradicionalnih crkava i vjerskih zajednica koje su kroz historiju živjele zajedno u ovoj zemlji. U tom smislu podrazumijeva se pripadnost zajedničkoj državi, u okviru koje crkve i vjerske zajednice ostvaruju svoja prava, ali i obaveze.

41. Ministarstvo unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona – Prema evidencijama Ministarstva unutrašnjih poslova, u navedenom periodu nije bilo slučajeva podnošenja zahtjeva ili usmenih i pismenih predavki koje su dostavili građani koji koriste regionalne ili manjinske jezike, niti su u kontaktima s građanima prijavljeni slučajevi neostvarivanja određenih građanskih prava zbog njihovog eventualnog korištenja.

42. Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta Posavskog kantona – U Posavskom kantonu djeluje Odbor Međureligijskog vijeća BiH sa sjedištem u Orašju. Odbor neprekidno djeluje od 2010. godine na unapređenju međukulturalnog dijaloga i međusobnog razumijevanja između različitih etničkih i vjerskih zajednica u Posavskom kantonu. Svake godine članovi Odbora provode različite projekte i aktivnosti kojima se promovira tolerancija, međureligijska i etnička prijateljstva, te osuđuje govor i djelo mržnje.

– Dan nezavisnosti BiH i Dan državnosti BiH u Posavskom kantonu proglašavaju se neradnim danima svake godine, a u kalendaru za svaku školsku godinu navedeni dani označeni su kao neradni, te se na taj način i u školama promovira osjećaj pripadnosti zajedničkoj državi.

- U nazivima ulica i škola nema imena datih po ratnim zločincima i onima koji promoviraju genocid i druge zločine protiv čovječnosti.

6.2. Etnički i međureligijski odnosi

43. Međureligijsko vijeće u BiH – MRV u BiH svojim projektom „Nadzor napada na vjerske objekte” saraduje i s policijskim upravama u smislu praćenja sankcioniranja napada iz mržnje i sankcioniranja takvih počinitelja. MRV u BiH je trenutno u procesu proširivanja ovog projekta koji bi kao aktivnost imao blisku saradnju s tužilaštvom, u smislu praćenja procesuiranja počinitelja takvih djela kao i kažnjavanja takvih djela. Ovo će omogućiti sankcioniranje počinitelja, ali će i podići svijest kod ljudi o zaštiti ovih objekata. Zaposlenici MRVBiH kontinuirano učestvuju na konferencijama, seminarima, radionicama i webinarima na ove teme, a organiziraju i provode programe podizanja svijesti o ovom problemu. Svjedoci smo nesmotrenih i zapaljivih izjava političara u BiH i ne postoji sistem osude niti sankcioniranja koji primjenjuju vlasti. Ono što MRV u BiH radi jesu projekti s mladima, između ostalog, koji su usmjereni na suzbijanje govora mržnje u javnom prostoru. Posljednji projekt takve vrste je „Vjerski službenici i mladi protiv govora mržnje”. Naša organizacija radi sistemski i strategijski u svrhu promocije međureligijskog dijaloga, a protiv rasizma, etničke i religijske netrpeljivosti. To podrazumijeva svaki segment ljudskog života i djelovanja, a naši projekti i aktivnosti su široko postavljeni tako da se odnose, između ostalog, i na situacije i vrijeme u okviru i nakon sportskih dešavanja. Nije nam poznato postoji li jedna šira akcija koja bi uključivala širu zajednicu i stručnjake kako bi se aktivno radilo na prevenciji rasističkih stavova i ponašanja u sportu.

44. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Razlozi za donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH”, broj 66/16) ogledali su se u činjenici da je Evropska komisija nakon 6. sastanka Privremenog odbora za stabilizaciju i pridruživanje, koji je održan 3. i 4. jula 2013. godine u Briselu, pozvala vlasti Bosne i Hercegovine da u potpunosti usklade svoje zakonodavstvo s *acquisem* EU-a, kada su pitanju propisi o borbi protiv diskriminacije.

Vijeće za osobe s invaliditetom BiH podnijelo je prijedlog za izmjene i dopune Zakona o zabrani diskriminacije Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH, uz obrazloženje da dotadašnje zakonsko rješenje ne utvrđuje invalidnost kao osnovu za zabranu diskriminacije. Isto tako, na tematskoj sjednici Zajedničke komisije za ljudska prava Parlamentarne skupštine BiH, održanoj 19. 5. 2015. godine u povodu obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv homofobije i transfobije, s posebnim osvrtom na poboljšanje položaja LGBTI osoba, zaključeno je da Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH pristupi izradi izmjena i dopuna Zakona o zabrani diskriminacije.

Proveden je postupak izmjena i dopuna i usvojen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH”, broj 66/16), koji je najvećim dijelom usklađen s *acquisem* EU-a prema ocjeni Direkcije za evropske integracije pri Vijeću ministara Bosne i Hercegovine.

Zakon o zabrani diskriminacije unaprijeđen je na sljedeći način:

- Član 2. Zakona o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik”, 59/09) dopunjen je sljedećim osnovima za diskriminaciju: invaliditet i starosna dob. Formulacija u Zakonu koja se odnosila na spolno izražavanje ili orijentaciju zamijenjena je sa „seksualna orijentacija, rodni identitet i spolne karakteristike”.
- U članu 3. Zakona dodane su riječi „u odnosu na osnove definirane u članu 2. stavu (1) ovog zakona. Ovom dopunom je samo precizirana postojeća zakonska odredba.
- Član 4. se mijenjao radi njegovog usklađivanja s Direktivom Vijeća 2000/43/EZ ili Direktivom 2000/78/EZ. Na osnovu njih je neko postupanje trebalo definirati kao neželjeno.

Definicija uznemiravanja u postojećem zakonu, bez preciziranja ove zakonske odredbe, mogla bi biti upitna sa stajališta načela razmjernosti. Prema navedenim direktivama, Zakon je dopunjen i definicijom viktimizacije i izvršena je dopuna postojeće zakonske odredbe na način da se i podsticanje smatra oblikom diskriminacije. Ova zakonska odredba je dopunjena i težim oblicima diskriminacije.

- U okviru člana 7. Zakona koji se odnosi na nadležnosti Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH predložena je izmjena kojom se eksplicitno naglašava obaveza Institucije ombudsmena u smislu promocije ovog zakona i informiranja javnosti koje provodi Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH.
- Član 11. Zakona o zabrani diskriminacije dopunjen je načelom hitnosti u svim postupcima u kojima se ispituju tvrdnje o počinjenoj diskriminaciji iz razloga što Zakon prati ciljeve direktiva Evropske unije kada je u pitanju definiranje planiranog utjecaja Zakona.
- Izmjenom člana 12. Zakona o zabrani diskriminacije propisano je pravo tužioca da zahtijeva da se presuda kojom je utvrđena povreda na jednako postupanje, na trošak tuženog, objavi u medijima ako je do povrede prava na jednako postupanje došlo putem medija ili da je informacija o postupanju koje krši pravo na jednako postupanje bila objavljena u medijima.
- Član 13. Zakona dopunjen je u dijelu koji se odnosi na nadležnost sudova, i to na način da se nadležnim sudom smatra i sud na čijem području tužilac ima prebivalište ili boravište, kao i sud u mjestu gdje se dogodila šteta ili je počinjena radnja diskriminacije, pored sudova opće mjesne nadležnosti. Na ovaj način tužilac može birati sud pred kojim će voditi postupak. U ovoj zakonskoj odredbi su također produženi i rokovi, i to: „(3) tri mjeseca od dana saznanja o učinjenoj povredi prava, a najdalje (1) jednu godinu od dana učinjenja povrede”, produženi su na (3) tri godine od dana saznanja o učinjenoj povredi prava, a najdalje (5) pet godina od dana učinjenja povrede, s tim što se isti ne računaju u slučaju sistemske diskriminacije.
- Član 14. Zakona promijenjen je radi otklanjanja opasnosti od teške povrede prava na jednako postupanje, nenadoknadive štete ili sprečavanja nasilja, koja se izriče shodno pravilima zakona o parničnom postupku koji se primjenjuju u BiH. Izmijenjenom odredbom člana 14. propisana je također i mjera osiguranja kada predlagač učini vjerovatnim da je povrijeđeno pravo na jednako postupanje i ako je određivanje mjere osiguranja potrebno radi otklanjanja opasnosti od teške povrede prava na jednako postupanje, nenadoknadive štete ili sprečavanja nasilja.
- Kod člana 15. Zakona vršeno je usklađivanje s antidiskriminacijskim direktivama koje ujednačeno određuju načelo preraspodjele tereta dokazivanja i propisuju da kada stranka koja smatra da joj je povrijeđeno pravo na jednakost u postupanju iznese i dokaže činjenice na osnovu kojih može učiniti vjerovatnim da je do diskriminacije došlo, na tuženom je da dokaže da nije povrijedio garanciju jednakosti u postupanju. Novi stav u ovom članu koji se odnosi na razmatranje preporuka Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH u sudskom postupku predložen je iz razloga što se u dosadašnjoj sudskoj praksi preporuke Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine nisu uzimale u obzir i što je sudska praksa u pogledu tumačenja preporuka Ombudsmena bila neujednačena.
- Član 16. Zakona dopunjen je na način da je umješaću omogućeno pravo učešća u postupku na strani osobe ili grupe osoba koje tvrde da su žrtve diskriminacije.
- Član 17. Zakona izmijenjen je tako da je definiran postupak podnošenja kolektivne tužbe.

- Član 18. Zakona je brisan iz razloga što definira viktimizaciju, a viktimizacija je posebno definirana i ubačena kao poseban stav (6) člana 4. Prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije.
- U članu 24. Zakona dodan je novi stav radi osiguranja zaštite od diskriminacije uvođenjem obaveze javnih tijela i pravnih lica u donošenju općih upravnih akata kojim će se regulirati postupanje u slučaju diskriminacije.

45. Kantonalni zavod za pravnu pomoć ZDK – u skladu sa Zakonom o pružanju besplatne pravne pomoći („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 1/14) ima mogućnosti i kapacitete da pruži pravnu pomoć svim osobama koje su izložene bilo kakvim prijetnjama ili diskriminaciji, neprijateljstvima ili nasilju zbog svog etničkog, kulturnog, jezičkog ili vjerskog identiteta.

Zavod dosad nije imao takvih zahtjeva za pružanje pravne pomoći.

46. Grad Trebinje – Prema zvaničnim podacima Ministarstva unutrašnjih poslova, Policijske uprave Trebinje, u periodu od 2017. do 2020. godine nije evidentirano nijedno krivično djelo niti prekršaj motiviran predrasudama zbog pripadnosti osobe određenoj nacionalnoj manjini kao ni drugim konstitutivnim narodima.

6.3. Segregacija u školskom sistemu

47. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke – U vezi etničke segregacije u školama, obavještavamo vas da je do sada provedeno niz aktivnosti koje su imale za cilj unapređenje uključenosti u školama, odnosno eliminiranje svih oblika diskriminacije i segregacije kako u pristupu obrazovanju tako i u osiguranju jednakih mogućnosti za redovno pohađanje i nastavak obrazovanja za svu djecu i mlade.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je još od 2012. godine, u skladu sa svojim nadležnostima, poduzimalo različite aktivnosti koje imaju za cilj eliminaciju segregacije i diskriminacije u obrazovnim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine. Jedna od ovih aktivnosti je izrada dokumenta „Preporuke za eliminiranje segregirajućih i podijeljenih struktura u odgojno-obrazovnim ustanovama u FBiH”, koji je usvojila Koordinacija ministara obrazovanja i nauke u Federaciji Bosne i Hercegovine na četrnaestoj sjednici, održanoj 27. 8. 2012. godine. Ovim dokumentom je eliminiranje segregirajućih i podijeljenih struktura u školama predviđeno putem tri koraka:

- „Administrativno i pravno ujedinjenje podijeljenih odgojno-obrazovnih ustanova”,
- „Uspostavljanje jedinstvenog pristupa obrazovanju i ujednačenih uvjeta za sve učenike”
i
- „Potpuna integracija podijeljenih škola – uspostavljanje multietničkih odjeljenja”.

Preporuke Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke dostavljene su svim kantonalnim ministarstvima obrazovanja, a njihova realizacija povezana je s ustavnim rješenjima u Federaciji BiH i različitom praksom sudova o ovom pitanju.

Kao dobar napredak u ovom pitanju, Odbor Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, na prijedlog direktorice Agencije, na 28. sastanku održanom 24. 6. 2015. godine donio je **ODLUKU O ODOBRAVANJU SMJERNICA ZA PROVEDBU ZAJEDNIČKE JEZGRE NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA DEFINIRANE NA ISHODIMA UČENJA.**

Smjernice definiraju proces provedbe ZJNPP-a definiranog na ishodima učenja u razvojne programe u predškolskom odgoju i obrazovanju, kao i provedbu Zajedničke jezgre u nastavne

planove i programe za osnovni odgoj i obrazovanje, opće srednjoškolsko obrazovanje i općeobrazovne predmete u srednjem stručnom obrazovanju, s osvrtom na evaluaciju i vrednovanje. Smjernice će se primjenjivati u svim javnim i privatnim predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini.

Daje se preporuka nadležnim obrazovnim vlastima da osiguraju primjenu Smjernica prilikom provedbe ZJNPP-a definiranog na ishodima učenja u razvojne programe u predškolskom odgoju i obrazovanju i u NPP za osnovno i srednje obrazovanje, u svim javnim i privatnim predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama na području iz svoje nadležnosti. Također su izrađene i **Smjernice za provedbu Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa.**

Sljedeći korak u procesu razvoja ZJNPP-a jeste izrada NPP-a na osnovu ishoda učenja.

U okviru programa „Pomoć projektima poboljšanja odgojno-obrazovnog rada s djecom s poteškoćama u razvoju” podržani su projekti predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola, udruženja građana i nevladinih organizacija.

Također, upitno je poklanja li se dovoljno pažnje provedbi Privremenog sporazuma o posebnim potrebama i pravima djece povratnika, posebno u svjetlu aktuelnih dešavanja oko uvođenja nacionalne grupe predmeta za djecu povratnike u Republici Srpskoj.

Osim aktivnosti na eliminiranju segregirajućih i podijeljenih struktura u školama u Federaciji Bosne i Hercegovine, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je poduzimalo i druge aktivnosti čija svrha je poboljšanje uključenosti djece u odgojno-obrazovni sistem, a posebno u ustanove formalnog obrazovanja. U okviru Programa rada, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je realiziralo program pod nazivom: „Pomoć projektima inkluzije i projektima poboljšanja rada s djecom s posebnim potrebama” i Program rada pod nazivom „Podrška školovanju djece romske nacionalnosti i drugih nacionalnih manjina”. U posljednje dvije godine finansira se program podrške romskim asistentima u nastavi.

U okviru Programa finansiranja projekata iz oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke izdvajalo je sredstva i za sljedeće aktivnosti:

- Podrška projektima obrazovnih ustanova koje obrazuju veći broj učenika romske nacionalnosti i drugih nacionalnih manjina, kao i projektima koji omogućavaju promoviranje prava nacionalnih manjina i osoba s posebnim potrebama te prilagođavanje školskih objekata za njihovu realizaciju,
- Podsticaj proširivanju smještajnih kapaciteta školskih objekata u cilju administrativno-pravnog ujedinjenja „dvije škole pod jednim krovom” te prilagođavanja školskih prostorija za njihovu realizaciju.

Poseban dio nastavnog plana predstavlja inkluzija koja je, pored organizacijske integracije, pedagoški, socijalni i psihološki proces uključivanja učenika s posebnim obrazovnim potrebama u redovne uvjete odgojno-obrazovnog rada. Uključivanje učenika s posebnim obrazovnim potrebama zahtijeva posebnu pažnju u školi i odjeljenju u smislu stvaranja pozitivne atmosfere i priznavanja različitosti. Osnova za rad pretpostavlja različitost kao kvalitet, zahtijeva specifičan pristup i nadogradnju i doprinosi otklanjanju podijeljenosti. Uključivanje djece s posebnim obrazovnim potrebama trebalo bi biti ugodno iskustvo za sve učenike, stručne radnike, roditelje učenika s posebnim obrazovnim potrebama kao i druge roditelje. Takva integracija zahtijeva pažljivo i detaljno planiranje prije i nakon prijema takvih učenika u školu. Zbog toga je neophodno educirati nastavnike, stručne saradnike i rukovodstvo škole kako bi uključivanje bilo uspješno. Za uspješno uključivanje učenika s posebnim obrazovnim potrebama u redovni nastavni proces potrebno je znanje o dijagnozi, razvojnim karakteristikama učenika, specifičnostima i mogućnostima tih učenika. Zato je neophodno osposobljavanje i kontinuirani profesionalni razvoj i obrazovanje nastavnog osoblja. Zbog različitih karakteristika grupa djece s posebnim obrazovnim potrebama i zahtijeva po specifičnim pristupima u radu s njima, potrebno je pripremiti posebne i specifične upute. U njima se određuju uvjeti rada sa specifičnim vrstama poteškoća i specifičnim potrebama,

didaktičko-metodički pristupi, metodička sredstva i pomagala. Upute mogu uključiti sljedeće oblasti:

- organizaciju odgojno-obrazovnog procesa,
- izradu individualnog prilagođenog programa obrazovanja,
- organizaciju vremena,
- evaluaciju i ocjenjivanje.

Isto tako, potrebno je pripremiti upute, odnosno, smjernice za rad s nadarenim učenicima kao i s drugim specifičnim grupama učenika kao što su stranci, manjine itd.

Neophodna je analiza svih odgojno-obrazovnih područja i sastavnih elemenata u cilju određivanja nastavnih predmeta koji mogu doprinijeti realizaciji postavljenih indikatora unutar određenog područja. To znači odrediti predmete koji svojim ciljevima pokrivaju određeno područje. Naprimjer, u jezičko-komunikacijskom području to bi bili predmeti: bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik, kao i strani jezici; u matematičkom području to bi bila matematika; u području prirodnih nauka: biologija, fizika, hemija, geografija itd. U ovoj fazi potrebno je usmjeriti pažnju na postojanje kompatibilnosti između ciljeva postojećih nastavnih predmeta i pripadajućih odgovarajućih ishoda učenja i indikatora ZJNPP-a, odnosno, jesu li potrebne promjene u tom području.

Uz kriterijsko ocjenjivanje, značajno mjesto ima dobro planirano i kvalitetno provedeno formativno praćenje koje unapređuje kvalitet nastave i omogućava motivaciju za učenje i bolja postignuća učenika. Nakon utvrđivanja nastavnih planova slijedi izrada razvojnog i nastavnih programa. U tom procesu najprije treba dogovoriti strukturu razvojnog programa u predškolskom odgoju i strukturu nastavnih programa za osnovni devetogodišnji odgoj i obrazovanje i srednjoškolski odgoj i obrazovanje.

48. Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport u Vladi Zeničko-dobojskog kantona – U pogledu prevazilaženja eventualnih oblika **segregacije** u školskom sistemu Ministarstvo je u skladu sa svojim nadležnostima, nakon donošenja okvirnih zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH, pristupilo izradi novih obrazovnih zakona koji su predstavljali okosnicu početka sveukupnih i planiranih obrazovnih reformi u ovom području.

Na prijedlog resornog ministarstva, Skupština Zeničko-dobojskog kantona donijela je novi Zakon o srednjoj školi 2017. godine, a 2018. godine i novi Zakon o osnovnoj školi, pa se na taj način nastavilo s aktivnostima usmjerenim na prevazilaženje eventualnih oblika diskriminacije i segregacije u obrazovanju. Posebno napominjemo da je u proceduri izrada novog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju Zeničkog-dobojskog kantona, kojim će se osigurati veća prava na predškolski odgoj i obrazovanje, posebno djeci s poteškoćama u razvoju.

Član 4. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 7/10, 8/12) definira zabranu diskriminacije po bilo kojoj osnovi i jednak pristup u učešću u predškolskom odgoju i obrazovanju i osiguranje jednakih uvjeta i prilika za sve. **Svako dijete** ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u predškolskom odgoju i obrazovanju u Zeničko-dobojskom kantonu. Programom obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja obuhvaćena su i djeca romske populacije.

Član 9. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 7/10, 8/12) predviđa da se djeca s posebnim potrebama uključuju u predškolske ustanove prema programu prilagođenom njihovim individualnim potrebama.

Članom 5. stavom (1) i (5) Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 3/18) definirano je da je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno **za svu djecu**, tj. redovno pohađanje osnovne škole je obavezno u trajanju od devet godina za svu djecu od šeste do

petnaeste godine života. Članom 5. stavom (8) navedenog zakona definirano je da pravo djeteta na obrazovanje ima prednost nad svim ostalim pravima, te da se u slučaju sukoba prava prednost daje onom pravu, tumačenju i djelovanju koje će najviše koristiti interesu djeteta.

U članu 8. Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 3/18) navedeno je da i strani državljani i osobe bez državljanstva imaju pravo da stječu odgoj i obrazovanje u školama Kantona, po odredbama ovog zakona, u skladu s konvencijama i ugovorima koje je država Bosna i Hercegovine zaključila s drugim državama i međunarodnim organizacijama.

Članom 7. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 9/17) definirana su pitanja poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, i to:

- pravo djeteta na obrazovanje ima prednost nad svim ostalim pravima, te da se u slučaju sukoba prava prednost daje onom pravu, tumačenju i djelovanju koje će najviše koristiti interesu djeteta;
- da škola ima odgovornost da u vlastitoj sredini i u sredini u kojoj djeluje doprinese stvaranju kulture poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda svih građana, kako je utemeljeno Ustavom i ostalim međunarodnim dokumentima iz oblasti ljudskih prava koje je potpisala Bosna i Hercegovina;
- prava učenika s posebnim obrazovnim potrebama koji mogu imati invaliditet, poteškoću ili biti u nepovoljnom položaju, poštovat će se u najvećoj mjeri, prije svega, ispravnim izborom zanimanja;
- da će se jezik i kultura nacionalnih manjina poštovati u školi u najvećoj mogućoj mjeri, a u skladu s Konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina. Resorno ministarstvo će ustanoviti nastavni plan i program koji će odgovarati potrebama nacionalnih manjina, a koji uključuje jezik, književnost, historiju i kulturu te manjine;
- definirano je i pravo pohađanja nastave vjeronauke ili alternativnog predmeta, tj. da će škola unapređivati i štiti vjerske slobode, toleranciju i kulturu dijaloga, kao i da se ne mogu poduzimati nikakve mjere i aktivnosti kojima bi se ograničavale sloboda izražavanja vlastitih i upoznavanja drugih i drugačijih uvjerenja.

Misija OSCE-a je u svom Izvještaju za 2018. dala preporuke kako bi se odlučnije krenulo ka ukidanju diskriminirajuće prakse postojanja „**dvije škole pod jednim krovom**”. Jedna od preporuka je i administrativno-pravno ujedinjenje koje predstavlja, kako se navodi u Izvještaju, izvodljiv i pragmatičan korak ka ukidanju segregacije. Uz saradnju i razumijevanje Kantonalne vlade, Skupštine te Misije OSCE-a u BiH, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport uradilo je administrativno-pravno ujedinjavanje u osnovnim školama u Novom Šeheru u općini Maglaj, te Mješovitoj srednjoj školi i Srednjoj mješovitoj školi u Žepču. Radilo se na ukidanju postojanja dvije obrazovne ustanove s potpuno razdvojenim odjeljenjima, pravnim subjektivitetom registriranim na različitim sudovima (Vitez, Travnik i Zenica), organima upravljanja i rukovođenja, zbornicama-nastavničkim vijećima, odnosno administrativnom i pratećem osoblju u istom školskom objektu, odnosno istom pripadajućem upisno-gravitacionom području. Nakon administrativno-pravnog ujedinjavanja, u JU OŠ „Novi Šeher” u Maglaju imamo zajednički menadžment, organe upravljanja i rukovođenja, nastavni kalendar, zajedničke stručne i vannastavne aktivnosti, kao i zajedničku salu za tjelesni i zdravstveni odgoj, biblioteku, zbornicu, zajedničku smjenu i ulaz. Rad na reformi nastavnih planova i programa, naročito provedbom unaprijeđene Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa BiH zasnovane na učeničkim postignućima, predstavlja ključni korak k stvaranju inkluzivnih škola.

Izrađeni su i doneseni adekvatni nastavni planovi i programi ZDK-a na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku koji su zasnovani na zajedničkim jezgrama te, u završnici, svim pravnim pretpostavkama o punoj jednakopravnosti na nastavu na maternjem jeziku za sve konstitutivne narode – građane Kantona.

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona poduzima korake na modernizaciji nastavnih planova i programa osnovnih i srednjih škola, te visokoškolskih ustanova, u skladu s Akcionim planom za realizaciju prioriteta iz analitičkog izvještaja Evropske komisije. U prethodnom periodu su realizirane sve dodatne obuke, seminari i radionice (s težištem na indeks inkluzivnosti, ishode učenja, e-dnevnik, škole za 21. stoljeće) s ciljem dodatnih edukacija nastavnog osoblja, a sve u skladu s postavljenim reformskim obrazovnim potrebama.

7. VI. DIO – Član 9. Konvencije

Stav 1. Država se obavezuje priznati da pravo svakog pripadnika nacionalne manjine na slobodu izražavanja obuhvata slobodu uvjerenja i primanja i davanja informacija i ideja na jeziku manjine, bez ometanja koje vrše vlasti i bez obzira na granice. Država će osigurati, u okviru svojih pravnih sistema, da pripadnici nacionalnih manjina imaju pristup sredstvima javnog informiranja bez diskriminacije.

Stav 2. Ne sprečava država da zatraže odobrenje, bez diskriminacije i na osnovi objektivnih kriterija za emitiranje radio i TV emisija ili otvaranje kinematografskih preduzeća.

Stav 3. Država neće ometati uspostavljanje i korištenje štampanih sredstava javnog informiranja od strane pripadnika nacionalnih manjina. U zakonskim okvirima za radio i televizijske emisije osigurat će se koliko god je to moguće, a uzimajući u obzir odredbe stava i da pripadnici nacionalnih manjina imaju mogućnost uspostavljanja i korištenja vlastitih sredstava javnog informiranja.

Stav 4. U okviru svojih pravnih sistema država će usvojiti adekvatne mjere da se pripadnicima nacionalnih manjina olakša pristup sredstvima javnog informiranja i u cilju podsticanja tolerancije i omogućavanja kulturnog pluralizma.

7.1. Primjena državnog Zakona o nacionalnim manjinama u oblasti medija

49. Regulatorna agencija za komunikacije (Agencija) – Zakonom o komunikacijama BiH („Službeni glasnik BiH”, br. 31/03, 75/06 i 32/10) uspostavljeni su osnovni regulatorni principi koji se primjenjuju u oblasti emitiranja i koji, između ostalog, uključuju zaštitu slobode izražavanja i raznolikost mišljenja u skladu s općeprihvaćenim standardima pristojnosti, nediskriminacije, pravednosti, tačnosti i nepristrasnosti i za čiju je provedbu nadležna Regulatorna agencija za komunikacije. Agencija je funkcionalno nezavisna i neprofitna institucija sa statusom pravnog lica prema zakonima Bosne i Hercegovine, koja je nadležna za proglašavanje pravila u oblasti emitiranja i telekomunikacija i osiguranje njihovog poštovanja, izdavanje dozvola emiterima i operaterima telekomunikacija u skladu s odredbama Zakona i praćenje poštovanja uvjeta izdatih dozvola.

U skladu s članom 37. i članom 39. Zakona, Kodeksom o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija (Kodeks) definirana su pravila i standardi u vezi programskog sadržaja, koji se odnose na pružaoce audiovizuelnih medijskih usluga i medijskih usluga radija. Kodeksom su, između ostalog, zabranjeni sadržaji koji ponižavaju, zastrašuju ili podstiču na mržnju, nasilje, diskriminaciju ili predrasudu na osnovu spola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, posebnih potreba, dobi, seksualne orijentacije, društvenog porijekla, kao i svaki drugi sadržaj koji ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojoj osobi onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje, na ravnopravnoj osnovi, njenih prava i sloboda.

U periodu od posljednjeg izvještavanja, odnosno od aprila 2016. do augusta 2020. godine, nisu zaprimljeni prigovori na sadržaje programa pružalaca medijskih usluga koji se odnose na potencijalno neprimjerene sadržaje o pripadnicima nacionalnih manjina, niti su u vezi s navedenim zabilježena kršenja primjenjivih pravila i propisa Agencije.

U aprilu 2020. godine Agencija je izdala novu dozvolu javnim RTV servisima koja, između ostalog, sadrži obavezujuće kvote u pogledu emitiranja programa namijenjenih nacionalnim manjinama u trajanju od najmanje jednog sata sedmično, vodeći računa o ravnopravnoj zastupljenosti. Primjena ove odredbe je stupila na snagu datumom izdavanja dozvole, odnosno 26. 4. 2020. godine. Agencija će po službenoj dužnosti provoditi nadzor poštovanja svih uvjeta dozvole javnih servisa, uključujući i odredbu koja se odnosi na obavezujuću sedmičnu kvotu emitiranja programa namijenjenih nacionalnim manjinama. Osim toga, u okviru aktivnosti na reviziji pravila i propisa iz oblasti emitiranja koje se tiču javnih radio i televizijskih stanica, Agencija planira uvesti obavezujuće kvote programa namijenjenih nacionalnim manjinama i za sve javne radio i televizijske stanice.

U cilju osiguranja medijskog pluralizma, ravnopravne i efikasne konkurencije na medijskom tržištu Bosne i Hercegovine, Agencija je 2008. godine uvela mogućnost izdavanja posebnih dozvola za zemaljsku radiodifuziju namijenjenu određenim društvenim grupama. Radi se o dozvoli za neprofitne organizacije ili udruženja građana u svrhu zadovoljavanja specifičnih potreba određene društvene grupe, na nekomercijalnoj osnovi, a koja se izdaje na neekskluzivnoj osnovi. Nisu zabilježene inicijative niti je pokazan interes nacionalnih manjina za dodjelu dozvole za pružanje medijske usluge radija putem zemaljske radiodifuzije za neprofitne organizacije u svrhu zadovoljavanja specifičnih potreba određene društvene grupe na neprofitnoj osnovi. Pored navedenog, postoji mogućnost uspostavljanja televizijske stanice putem drugih elektronskih komunikacijskih mreža, za koju Agencija također izdaje dozvole na neekskluzivnoj osnovi, međutim, nisu registrirani zahtjevi nacionalnih manjina za izdavanje ove dozvole.

50. Radio-televizija Bosne i Hercegovine – kao javni servis svih građana ima obavezu i misiju da izvještava o pitanjima važnim za nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini, te da putem raznovrsnih programskih sadržaja doprinese očuvanju kulturnih i tradicionalnih vrijednosti različitih nacionalnih manjina. Pored evropskih standarda koji su ugrađeni u načela djelovanja javnog servisa Bosne i Hercegovine, naša programska obaveza da proizvodimo takve programe proizlazi i iz zakonskih akata koji definiraju pitanje nacionalnih manjina u segmentu medija. U prethodnom izvještaju naznačene su obaveze BHRT-a koje proizlaze iz Zakona o javnom radiotelevizijskom sistemu BiH (član 26, stav (3)), Zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina u BiH (član 16), a u novoj Dozvoli sistema Regulatorne agencije za komunikacije (važi od 26. 4. 2020) jače su naglašene obaveze BHR1 i BHT1 u proizvodnji i emitiranju programa namijenjenih nacionalnim manjinama. Tako je BHT1 obavezan emitirati program namijenjen pripadnicima nacionalnih manjina u trajanju od najmanje jednog sata sedmično. Također, BHT1 će najmanje jednom sedmično osigurati posebnu informativnu emisiju za pripadnike nacionalnih manjina, na njihovom jeziku, vodeći računa o ravnopravnoj zastupljenosti. Ista odredba je naznačena i u Dozvoli za BHR1.

Dokumentarno-savremeni program

Na inicijativu nacionalnih manjina putem „Koordinacione grupe nacionalnih manjina” i podrške projekta Evropske unije i Vijeća Evrope „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini”, 2018. godine BHT1 je programom „Identiteti” započeo emitiranje emisija namijenjenih nacionalnim manjinama, s tim što se u početku radilo o mjesečnom izdanju. Zahvaljujući projektu UNICEF-a koji je sufinansirao produkciju emisije, u junu 2020. je emitirano pet jednosatnih emisija – jednom sedmično. Tematski gledano, „Identiteti” su se držali koncepta pregleda života i aktivnosti registriranih nacionalnih manjina, pri čemu je predstavljena većina njih.

U narednoj programskoj shemi (2020–2021) Dokumentarno-savremeni program BHT1 će nastaviti realizaciju emisije „Identiteti” u istom formatu, ali s povećanim intenzitetom emitiranja. Umjesto jednom mjesečno, emisija će se emitirati jednom sedmično. Konceptualno, ovaj program će sadržavati najmanje jedan dokumentarni prilog u trajanju 6–10 minuta, dok će se ostatak emisije realizirati iz studija uz učešće gostiju. Planirano je emitiranje oko 30 emisija u navedenoj shemi. I dalje će ostati otvoreno pitanje jezika. S obzirom na kapacitete BHT1, tehničku izvodivost i činjenicu da postoji malo govornika jezika nacionalnih manjina u BiH, bit će vrlo teško realizirati program na jezicima manjina. I prema dosadašnjem iskustvu, s izuzetkom albanske nacionalne manjine, pokazalo se nemogućim pronaći dovoljan broj gostiju koji bi za vrijeme jedne emisije govorili isključivo na maternjem jeziku. Do sada nikad nije bilo žalbi niti negativnih komentara na emisiju „Identiteti”, ni u konceptualnom ni u sadržajnom smislu, kako od predstavnika ili pripadnika nacionalnih manjina tako ni od ostalih gledalaca.

Informativni program

Informativni program nema posebne emisije o nacionalnim manjinama, ali priče o pravima, zahtjevima, problemima i tradiciji pripadnika neke od nacionalnih manjina emitiraju se u različitim izdanjima informativnih sadržaja, posebno u Dnevniku 2. Ipak, najčešće se govorilo o problemima s kojim se suočavaju pripadnici najbrojnije nacionalne manjine kod nas, Romi. I dalje će Informativni program pratiti nacionalne manjine, prije svega, kada postoji dnevno-aktuelni povod, ali će se i tematskim pričama aktuelizirati problemi s kojim se susreću ove grupe (zapošljavanje, školovanje, promoviranje kulturnih vrijednosti i običaja i sl.). Što se tiče žalbi ili percepcije ovih sadržaja, do sada nisu zabilježene nikakve pritužbe koje se odnose na neprimjerene medijske sadržaje o pripadnicima nacionalnih manjina.

Kultura

Redakcija za kulturu imala je do sada vrlo aktivan odnos i saradnju s različitim udruženjima koja promoviraju kulturne sadržaje i događaje koji tretiraju važne ličnosti ili događaje bitne za određene nacionalne manjine. Možemo navesti saradnju s Udruženjem Slovenaca „Ivan Cankar”, zatim manifestacije posvećene Isaku Samokovliji, a istaknuta mjesta za izlagačku umjetnost su galerije Novi hram i Jevrejska općina u Sarajevu, koje su mjesto susretanja nacionalnih manjina i svih nacionalnosti koje stvaraju i izlažu u tom prostoru. Općenito, kultura nacionalnih manjina se prati, ali bi bilo važno ostvariti jedan vidljiviji kontinuitet, otvarati prostor za predstavljanje kreativnih umjetnika i sadržaja iz tih zajednica. A one „kulturnu baštinu BiH” čine još bogatijom i raznovrsnijom.

Radio Bosne i Hercegovine

Informativni program

Informativni program BHR1 je u vijestima, uglavnom putem izvještaja i tematski, pratio događaje važne za položaj nacionalnih manjina (Dan nacionalnih manjina Kantona Sarajevo, Međunarodni dan Roma, socijalne teme i sl.).

Također, od 2018. godine Informativni program producira emisiju „Među nama o nama” za marginalizirane društvene grupe, a često se tematski fokusira upravo na nacionalne manjine. Prve dvije emisije (o Zakonu o nacionalnim manjinama u BiH i romskom jeziku) podržane su projektom Evropske unije i Vijeća Evrope „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini”. Do sada je emisija emitirana četrnaestodnevno, a ukupno je 13 izdanja emisije bilo posvećeno nacionalnim manjinama. Zbog pandemije COVID-19 prestalo se s produkcijom, ali je ipak realizirano jedno izdanje, upravo posvećeno nasilju i govoru mržnje prema Romima u vrijeme

korona krize (19. augusta). I u jesenjoj shemi će se emitirati ove emisije, za sada dva puta mjesečno, u trajanju 30–45 minuta.

Neke od tema realiziranih emisija bile su: politička participacija nacionalnih manjina, jezici nacionalnih manjina u BiH, historija nacionalnih manjina u BiH, smotra kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina RS u Banjoj Luci, položaj Romkinja, stambeno zbrinjavanje Roma, zapošljavanje Roma itd. U emisijama su svoj jezik i tradiciju, stavove i iskustva prezentirali ili suočili predstavnici udruženja nacionalnih manjina iz različitih dijelova BiH i susjednih zemalja, te predstavnici vladinog i nevladinog sektora koji se bave ovom problematikom.

Cilj je bio da o određenoj temi govori što više aktera koji su direktno zainteresirani ili se bave određenom problematikom. Recimo, u emisiji „Jezici nacionalnih manjina u BiH” govorilo se o tome kako, koliko i gdje se uče jezici nacionalnih manjina, institucionalno i vaninstitucionalno, pa su o temi govorili predstavnici udruženja Roma, Italijana, Ukrajinaca, Poljaka, Čeha, Mađara, Slovenaca, Makedonaca i Jevrejske zajednice, te predstavnici Ministarstva obrazovanja i nauke FBiH i Ministarstva prosvjete i kulture RS. Čula su se različita iskustva, a sugovornici/e su ponešto kazali/e na jezicima svojih nacionalnih manjina. Između ostalog, bilo je riječi o očuvanju i revitalizaciji gotovo izumrlog jezika sefardskih jevreja u Bosni i Hercegovini.

U emisiji sa Smotre nacionalnih manjina Republike Srpske u Banjoj Luci predstavljeno je kulturno stvaralaštvo, običaji i tradicija 12 nacionalnih manjina koje djeluju u tom entitetu. Predstavili su se: Crnogorci, Česi, Italijani, Jevreji, Mađari, Makedonci, Poljaci, Romi, Rusi, Slovaci, Slovenci i Ukrajinci. U emisiji snimljenoj u Prnjavoru, koji i dalje nosi epitet „mala Evropa”, predstavljeno je danas aktivnih devet udruženja 13 nacionalnih manjina, a bilo je riječi o saradnji s lokalnim vlastima, problemima i neslaganjima u općinskom Savezu nacionalnih manjina, ali i kulturi Čeha, Poljaka, Roma, Italijana i Ukrajinaca koja se i danas njeguje.

U emisiji o romskom jeziku tražili smo odgovor na pitanje jesmo li u Bosni i Hercegovini spremni odgovoriti na izazov kako sačuvati romski jezik i kulturu s kojim se suočavaju Romi ali i države širom Evrope. Uz probleme s kojim se suočavaju Romi u BiH i načinima na koje ih prevazilaze, bilo je riječi o međunarodnim obavezama BiH, a čuli smo i iskustva iz Hrvatske i Srbije o modelima institucionalnog učenja i izučavanja romskog jezika i kulture.

Dvije emisije o Zakonu o nacionalnim manjinama u BiH i romskom jeziku podržane su finansijski iz projekta „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini” koji se provodi kao dio programa „Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku”, zajedničkog programa Evropske unije i Vijeća Evrope.

Emisija o nasilju nad Romkinjama tokom pandemije COVID-19 je finansijski realizirana uz podršku projekta Evropske unije i Vijeća Evrope „Promocija različitosti i jednakosti u Bosni i Hercegovini”, u okviru kojeg se provodio i projekt „Prevenција govora mržnje i nasilja nad romskim ženama tokom pandemije COVID-19”, koji je provelo Udruženje žena Romkinja „Bolja budućnost” iz Tuzle.

Emisije su bile postavljene i na našem internetskom portalu www.bhrt.ba, a također su gošće i gosti dijelili link emisije na svojim ličnim te profilima organizacija i institucija iz kojih dolaze, te na društvenim mrežama i YouTube kanalima.

Vođeni program/Muzički program

U Vođenom programu u emisiji „Otvoreni studio” obrađivane su teme o aktivnostima udruženja nacionalnih manjina, zdravstvenoj zaštiti, socijalnom zbrinjavanju, diskriminaciji i govoru mržnje prema Romima.

U Muzičkom programu emitiraju se muzičke numere na jezicima nacionalnih manjina i realiziraju emisije o autorima koji su pripadnici nacionalnih manjina.

BHR1 nije nikada imao bilo kakav prigovor ili primjedbu na realizirane sadržaje tokom emitiranja sadržaja posvećenih nacionalnim manjinama.

I kao što je već naznačeno, pored obaveze i želje da se realiziraju ovakvi sadržaji, treba reći da Radio-televizija Bosne i Hercegovine u ovoj fazi nema mogućnosti da ispunjava do kraja naznačene obaveze, prije svega, u dijelu koji se odnosi na proizvodnju programa na jezicima nacionalnih manjina. BHRT ima jedan radijski i jedan televizijski kanal i vrlo ograničena finansijska sredstva za proizvodnju različitih programa poput informativnog, kulturnog, sportskog, obrazovnog itd. Također, bilo je pokušaja u nekim ranijim periodima, kada je bila nešto povoljnija finansijska situacija u BHRT-u, da se realiziraju sadržaji na manjinskim jezicima, prije svega romskom, ali se odustalo od toga zbog nedostatka većeg broja sagovornika i voditelja koji govore jezik/e neke od nacionalnih manjina. Stoga smo se opredijelili za varijantu da, pored dnevno-aktuelnih informativnih sadržaja koji tretiraju problematiku nacionalnih manjina, radimo emisije i serijale o nacionalnim manjinama u Bosni i Hercegovini na zvaničnim B/H/S jezicima, uz nadu da ćemo u nekom narednom periodu biti u prilici da finansijski i kadrovski počnemo realizirati programe za nacionalne manjine na jezicima tih manjina. Također smo svjesni koliko je edukacija važan segment našeg djelovanja i misije i zato proizvodnja programa namijenjenih djeci, pripadnicima nacionalnih manjina, na njihovom maternjem jeziku, ostaje naša dugoročna obaveza.

51. RTRS – Svoju ulogu Javnog servisa Republike Srpske ostvaruje na osnovu Zakona o Radio-televiziji Republike Srpske i Zakona o javnom RTV sistemu Bosne i Hercegovine, poštujući uređivačke principe koji su utemeljeni na evropskim standardima i drugim relevantnim propisima.

Uprkos vanrednim okolnostima i prioritetima pojačanog izvještavanja o mjerama i zaštiti stanovništva od korona virusa, Radio-televizija Republike Srpske je u 2020. godini nastojala da, poštujući zakonsku regulativu i uređivačke principe, u svim segmentima programa ispuni obavezu javnog emitera, što podrazumijeva i pristup programu predstavnika iz reda ostalih naroda, odnosno nacionalnih manjina.

U skladu s profesionalnim standardima RTRS-a, javnih servisa u BiH i realizacijom primjene Povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima u Bosni i Hercegovini, Televizija Republike Srpske uvrstila je u svoju programsku shemu novu emisiju „Mala Evropa” od 10. marta 2019. godine, posvećenu nacionalnim manjinama, očuvanju tradicije, kulture i jezika. Emisija je bila na programu praktično svake sedmice, i to na Prvom programu premijerno subotom od 11.00 sati i reprizno naredne nedjelje u 19.00 sati na Programu RTRS Plus. Tendencija je da do konačnog cilja namjenske proizvodnje programa za nacionalne manjine postignemo u programu što veći postotak sadržaja u kojima se mogu čuti informacije o nacionalnim manjinama, njihovoj kulturi, preokupacijama, jeziku i tradiciji. Neodvojiv dio je i promocija pozitivnih vrijednosti ovih zajednica u našem programu putem namjenskih priloga, redovnih aktivnosti udruženja nacionalnih manjina okupljenih pri Savezu nacionalnih manjina Republike Srpske. O svemu tome gledaoci su redovno informirani i putem Jutarnjeg programa, emisije „U fokusu”, te redovnih informativnih emisija Vijesti, Srpska danas i Dnevnik. U svim ovim emisijama, principom događaja značajnih za javnost, informiramo o značaju i vrijednosti zajednica nacionalnih manjina, u cilju očuvanja njihove tradicije, jezika i kulture.

Specijalizirana emisija za nacionalne manjine „Mala Evropa” na programu je u novom ciklusu i od 7. septembra 2020. godine na Prvom programu Televizije i na RTRS Programu Plus.

Aktuelnom programskom shemom predviđeno je emitiranje „Male Evrope” svakog drugog ponedjeljka od 16.00 sati na Prvom programu Televizije Republike Srpske. Repriza je nedjeljom u 19.00 sati na Programu RTRS Plus. Na ovaj način smo objedinili potrebe predstavnika nacionalnih manjina iz Republike Srpske za promoviranjem njihovih aktivnosti i upoznavanjem sa zajednicama koje žive na ovim prostorima, insistirajući na zaštiti i učenju jezika, obrazovanju, najpozitivnijim vrijednostima njihovih zajednica i promoviranju tolerancije i istinskih vrijednosti savremene civilizacije.

Emisija „Korijeni” na Radiju Republike Srpske emitira se od 3. aprila 2006. godine. Riječ je o jednosatnoj emisiji koju emitiramo subotom, a koja obrađuje i istražuje sve važne teme iz života nacionalnih manjina.

Emisija o nacionalnim manjinama „Korijeni” na Radiju Republike Srpske najduže se emitira u Bosni i Hercegovini.

Radio-televizija Republike Srpske kao javni servis često nije u prilici aplicirati za neke projekte evropskih programa koji podstiču afirmaciju i zaštitu različitosti nacionalnih manjina. Kada bi se ovaj princip korigirao, Televizija Republike Srpske, ali i drugi javni emiteri u regiji, bili bi u prilici unaprijediti produkciju, osigurati kvalitetne prijevode kako bi se više čuli jezici nacionalnih manjina, posjetiti njihove domove i sredine i na taj način potpunije upoznati život nacionalnih manjina.

Tako bi i ovi programi koji nisu atraktivni gledaocima imali šansu za bolju promociju i kvalitetniji pristup.

52. Javni emiteri čiji je osnivač kanton obavezni su u svojim programskim shemama realizirati posebne emisije za pripadnike nacionalnih manjina, a mogu osigurati i druge sadržaje na jezicima nacionalnih manjina kao i emisije na službenim jezicima konstitutivnih naroda o pripadnicima nacionalnih manjina u kantonu (član 16. Obaveze kantonalnih javnih emitera).

Kantonalna radio-televizija Goražde redovno emitira priloge i emisije o nacionalnim manjinama.

8. VII. DIO – Član 10. Konvencije

Stav 1. Država se obavezuje priznati pravo svakog pripadnika nacionalne manjine na korištenje, slobodno i bez ometanja, svog jezika, privatno i javno, usmeno i pismeno.

Stav 2. U oblastima nastanjenim osobama koje tradicionalno ili u znatnom broju pripadaju nacionalnim manjinama, ukoliko te osobe to zatraže, i kada taj zahtjev odgovara stvarnoj potrebi, država će nastojati, koliko je to moguće, osigurati uvjete koji će omogućiti korištenje manjinskog jezika u odnosima tih osoba s organima uprave.

Stav 3. Država se obavezuje garantirati pravo svakom pripadniku nacionalne manjine da bude odmah obaviješten, na jeziku koji razumije, o razlozima hapšenja i o prirodi i razlozima optužbe protiv njega i da se brani na tom jeziku, ako je potrebno, uz besplatnu pomoć tumača.

53. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona – U Zakonu o upravnom postupku FBiH, u članu 16, ostavljena je mogućnost da se strankama (u konkretnom slučaju nacionalnim manjinama) omogući upotreba jezika koji razumiju, kako slijedi:

Upotreba jezika i pisma

Član 16.

- (1) Upravni postupak vodi se na bosanskom jeziku i hrvatskom jeziku, a kao sredstva komuniciranja mogu se koristiti i ostali jezici.
- (2) Organ koji vodi upravni postupak osigurava ravnopravnu upotrebu bosanskog jezika i hrvatskog jezika.
- (3) Ako je federalnim zakonom kao službeni jezik određen i dodatni jezik, taj jezik će se koristiti u skladu s federalnim zakonom.
- (4) Ako se postupak ne vodi na jeziku stranke, organ koji vodi postupak dužan je da joj omogući pratiti tok postupka na njenom jeziku. Organ će poučiti stranku, odnosno drugog

- učesnika o mogućnosti korištenja njenog jezika u postupku, a u zapisnik će se zabilježiti da je stranka, odnosno drugi učesnik poučen o tom pravu i njegova izjava u vezi s datom poukom unijet će se u zapisnik.
- (5) Stranke i drugi učesnici u postupku koji nisu državljani Federacije Bosne i Hercegovine, a ne znaju jezik na kojem se vodi postupak, imaju pravo da tok postupka prate preko tumača (prevodioca).
- (6) U upravnom postupku službeno pismo je latinica.

Kantonalna upravna inspekcija koja se nalazi u sastavu Ministarstva za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona vrši inspekcijski nadzor nad radom organa uprave i upravnih organizacija Kantona kao i jedinica lokalne samouprave, u dijelu pravilnog provođenja Zakona o upravnom postupku.

U lokalnoj zajednici ne mogu se sačinjavati akti na regionalnim ili manjinskim jezicima, kao ni upotreba prezimena na regionalnim ili manjinskim jezicima u matičnim evidencijama. Kada je u pitanju korištenje i upotreba tradicionalnih i ispravnih oblika imena na regionalnim ili manjinskim jezicima, te upotreba prezimena u matičnim evidencijama na regionalnim ili manjinskim jezicima, jedino se Općina Kakanj izjasnila u svom odgovoru da postupa u skladu sa Zakonom o matičnim knjigama u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH”, br. 37/12 i 80/14) i Zakonom o ličnom imenu („Službene novine Federacije BiH”, broj 7/12).

54. Općina Travnik – U praktičnim situacijama, u radu Općine Travnik kao upravnom organu postupci se vode na bosanskom i hrvatskom jeziku kao ravnopravnim jezicima. Komunicirati (razgovarati, priopćavati i sl.) u toku postupka može se i na drugom jeziku, odnosno jeziku pripadnika nacionalnih manjina, te je organ koji vodi upravni postupak dužan omogućiti pripadniku nacionalne manjine da prati tok postupka na svom jeziku. Kada je riječ o ovoj oblasti primjenjuje se član 16. Zakona o upravnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.

55. Ministarstvo uprave i lokalne samouprave RS – Zakonom o općem upravnom postupku („Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 13/02, 87/07, 50/10 i 66/18) propisano je da ako se postupak ne vodi na jeziku stranke, odnosno drugih učesnika u postupku, organ je dužan omogućiti im da pomoću prevodioca prate postupak na svom jeziku, kao i da pozive i druge dopise dostavlja na njihovom jeziku i pismu.

8.1. Upotreba jezika nacionalnih manjina u radu upravnih organa

56. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona – Pravni zastupnici Kantonalnog zavoda za pravnu pomoć pružaju besplatnu pravnu pomoć svim osobama podjednako, bez obzira na spol, dob, porijeklo, vjersku pripadnost, uključujući i osobe koje su pripadnici nacionalnih manjina. Od trenutka obraćanja bilo koje osobe Zavodu, daje im se pravni savjet, zatim se besplatno sačinjavaju razne vrste pravnih podnesaka, zastupaju navedene osobe i pred nadležnim sudovima kao i organima uprave. Kantonalni zavod za pravnu pomoć u svom svakodnevnom radu primjenjuje materijalne i procesne zakone kojima se osigurava ravnopravnost i jednakost nacionalnim manjinama i jednaka zakonska zaštita. Kada zastupaju nacionalne manjine pred nadležnim organima, pravni zastupnici/zastupnice ovog zavoda su svjedoci da se te osobe poučavaju o svojim pravima i mogućnostima, te da u postupku mogu neometano koristiti svoj jezik, pri čemu će im u tom slučaju biti osiguran prevodilac (čl. 315. Zakona o parničnom postupku FBiH).

Članom 5. stavom 1. Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH”, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13 i 59/14) propisano je:

„Osoba lišena slobode mora se na maternjem jeziku ili jeziku koji razumije odmah obavijestiti o razlozima lišenja slobode i istovremeno, prije prvog ispitivanja, poučiti da nije dužna dati iskaz, niti odgovarati na postavljena pitanja, da ima pravo uzeti branioca kojeg može sama izabrati, kao i o

tome da ima pravo da njena porodica, konzularni službenik strane države čiji je državljanin ili druga osoba koju ona odredi budu obaviješteni o njenom lišenju slobode.”

Član 8. ZKP-a FBiH propisuje:

„U krivičnom postupku u ravnopravnoj su upotrebi bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik, a službena pisma su latinica i ćirilica.”

Članom 9. ZKP-a FBiH koji nosi naziv „Pravo na upotrebu jezika i pisma” propisano je:

- (1) „Krivični postupak se vodi na jednom od jezika iz člana 8. ovog zakona. U postupku se koristi jedno od pisama iz člana 8. ovog zakona.
- (2) Stranke, svjedoci i ostali sudionici u postupku imaju pravo služiti se svojim jezikom, maternjim jezikom ili jezikom koji razumiju. Ako osoba ne razumije jedan od službenih jezika Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije, osigurat će se usmeno prevođenje onoga što ona, odnosno drugi iznose, kao i isprava i drugog pisanog materijala.
- (3) O pravima iz stava 2. ovog člana poučit će se prije prvog ispitivanja osobe iz stava 2. ovog člana koje se tih prava mogu odreći ako znaju jezik na kojem se vodi postupak. U zapisnik će se zabilježiti da je data pouka i izjava učesnika na datu pouku.
- (4) Prevođenje obavlja sudski tumač.”

Članom 10. ZKP-a FBiH koji nosi naziv „Upućivanje i dostavljanje dopisa” propisano je:

„ (1) Pozive, odluke i druge dopise upućuje sud i drugi organi koji učestvuju u postupku na jednom od službenih jezika i pisama iz člana 8. ovog zakona.

(2) Podnesci se dostavljaju sudu i drugim organima koji učestvuju u postupku na jednom od službenih jezika i pisama iz člana 8. ovog zakona.

(3) Osobi koja je lišena slobode ili se nalazi u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obaveznom psihijatrijskom liječenju, odnosno, obaveznom liječenju od zavisnosti, dostavit će se i prijevod dopisa iz st. 1. i 2. ovog člana na maternjem jeziku ili jeziku koji razumije.”

U slučaju da sud ne primjenjuje navedene odredbe, čini apsolutno bitnu povredu odredbi krivičnog postupka, što shodno članu 314. stavu 1. tački c. ZKP-a FBiH predstavlja razlog za pobijanje presude žalbom.

Dakle, jedna od apsolutno bitnih povreda odredbi krivičnog postupka postoji u slučaju da je glavni pretres održan bez osobe čije je prisustvo na glavnom pretresu po zakonu obavezno, ili ako je optuženom, braniocu ili oštećenom protivno njegovom zahtjevu uskraćeno da na glavnom pretresu upotrebljava svoj jezik i da na svom jeziku prati tok glavnog pretresa.

Članom 18. Zakona o prekršajima („Službene novine Federacije BiH”, broj 63/14) krivični postupak vodi se na jednom od službenih jezika koji su u službenoj upotrebi u sudu, a to su: bosanski, srpski i hrvatski jezik. Stranke i svjedoci i ostali učesnici imaju pravo služiti se maternjim jezikom ili jezikom koji razumiju. Ako ne razumiju ni jedan od službenih jezika u sudu, osigurava im se usmeno prevođenje onoga što one ili drugi iznose, kao i isprava i drugog dokaznog materijala. O ovim pravima stranke se poučavaju prije prvog ispitivanja. Ako znaju jezik na kojem se inače postupak vodi, mogu se odreći ovakvih prava.

Navedena pouka i izjava bilježe se u sudski zapisnik.

Prevođenje obavlja sudski tumač. Troškovi prevođenja se ne naplaćuju od stranaka. Idu na teret sudskog odnosno kantonalnog budžeta. Ovo pravo omogućava se ne samo za regionalne i manjinske jezike nego i za sve jezike širom svijeta.

Da bi se osiguralo da se ovo pravo poštuje u krivičnom postupku, Zakon propisuje obavezu organa koji vodi krivični postupak da upozna učesnike postupka o pravu na upotrebu maternjeg jezika ili jezika koji razumiju i da se pouka obavezno unese u zapisnik, kao i izjava subjekta u postupku na datu pouku (čl. 9. st. 3. Zakona o krivičnom postupku FBiH).

Uskraćivanje stranci da na glavnom pretresu koristi svoj jezik i da ga prati na svom jeziku predstavlja bitnu povredu odredbi krivičnog postupka i razlog za pobijanje presude zbog bitne povrede odredbi krivičnog postupka (čl. 312. st. 1. tač. c. Zakona o krivičnom postupku FBiH).

Troškovi prevođenja na jezik stranke, svjedoka ili drugih osoba koje učestvuju u krivičnom postupku, a koji nastaju primjenom odredbi o prevođenju na jezik stranke i drugih učesnika, neće se naplaćivati od osoba koje su po odredbama zakona inače dužne da nadoknade troškove krivičnog postupka (čl. 199. st. 5. Zakona o krivičnom postupku FBiH). Dakle, troškovi prevođenja isplaćuju se unaprijed iz budžetskih sredstava i ostaju na teret tih sredstava, bez obzira ko je po konačnoj odluci suda dužan snositi troškove krivičnog postupka. U Pravilniku o naknadi troškova krivičnog postupka u Federaciji Bosne i Hercegovine i visini paušalnog iznosa („Službene novine Federacije BiH”, broj 7/18) također stoji da se troškovi prevođenja na jezik stranke i drugih osoba koje učestvuju u krivičnom postupku, a koji nastaju primjenom odredbi Zakona o krivičnom postupku BiH, neće naplaćivati od osoba koje su po odredbama Zakona dužne nadoknaditi troškove krivičnog postupka (čl. 2. st. 5. Pravilnika).

Osim prava na upotrebu svog jezika u usmenoj komunikaciji učesnika u krivičnom postupku, Zakon o krivičnom postupku FBiH propisuje i obavezu da se osobi koja je lišena slobode ili se nalazi u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obaveznom psihijatrijskom liječenju od zavisnosti dostavi i prijevod dopisa na jeziku kojim se ta osoba služi u postupku. Dakle, navedenim osobama se pozivi, odluke i drugi dopisi obavezno dostavljaju na jeziku kojim se one služe u postupku (čl. 10. st. 3. Zakona o krivičnom postupku FBiH).

Dakle, iz navedenog je jasno da stranke, svjedoci i ostali učesnici u krivičnom postupku koji se vodi kod Tužilaštva i sudova, imaju pravo služiti se svojim jezikom, bez obzira je li taj jezik i službeni jezik na kojem se vodi krivični postupak. Ako učesnik ne razumije službeni jezik na kojem se vodi krivični postupak, osigurava mu se usmeno prevođenje onoga što on ili drugi iznose, kao i prijevod isprava i drugog pisanog dokaznog materijala, kako bi potpuno bili upoznati s rezultatima poduzetih procesnih radnji.

Napominjemo da TCMS sistem za automatsko upravljanje predmetima u tužilaštvima ne predviđa mogućnost povlačenja izvještaja prema kriteriju nacionalne pripadnosti, u cilju dobijanja konkretnih statističkih podataka o upotrebi manjinskih jezika u krivičnim predmetima koje vodi ovo tužilaštvo.

U krivičnim postupcima:

- nije bilo zahtjeva pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini da se služe jezikom manjine.

U građanskoj parnici:

U ove postupke spadaju: parnični, (privredni), vanparnični i izvršni postupak. U svim tim postupcima primjenjuju se odredbe članova 6. i od 313. do 315. Zakona o parničnom postupku („Službene novine Federacije BiH”, br. 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15), gdje je propisano da stranke i drugi učesnici u postupku upotrebljavaju jedan od jezika iz člana 6. (bosanski, srpski ili hrvatski jezik). Ako ne poznaju ni jedan od ovih jezika osiguravaju o svom trošku usmeno ili pismeno prevođenje procesnih radnji koje poduzimaju kao i druga usmena ili pismena prevođenja za svoje potrebe.

Stranke i umješači dužni su osigurati i prevođenje dokaza koje su predložili. Prevođenje obavljaju tumači.

Primjena Povelje u parničnom postupku ogleda se u sljedećim zakonskim odredbama:

Članom 6. Zakona o parničnom postupku Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH”, br. 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15) propisano je:

„U parničnom postupku u ravnopravnoj su upotrebi bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik, a službena pisma su latinica i ćirilica.”

Članom 145. stavom 1. ZPP-a FBiH propisuje se:

„Svjedok koji ne zna jezik na kojem se vodi postupak, saslušat će se preko tumača.”

Članom 313. ZPP-a FBiH propisano je:

„Pozivi, odluke i drugi sudski dopisi upućuju se strankama i drugim učesnicima u postupku na jednom od jezika iz člana 6. ovog zakona.”

Članom 314. ZPP-a FBiH propisano je:

„Stranke i drugi učesnici u postupku pri učešću u postupku upotrebljavaju jedan od jezika iz člana 6. ovog zakona.”

Članom 315. ZPP-a FBiH propisuje se:

- (1) „Stranke i umješači koji ne poznaju ni jedan od jezika iz člana 6. ovog zakona osigurati će o svome trošku usmeno i pismeno prevođenje procesnih radnji koje poduzimaju, kao i druga usmena i pismena prevođenja za svoje potrebe.
- (2) Stranke i umješači dužni su osigurati i prevođenje koje se odnosi na izvođenje dokaza koje su predložili.
- (3) Prevođenje obavljaju tumači.”

U slučaju da sud ne primjenjuje navedene odredbe, čini povredu odredbi parničnog postupka koja je uvijek od utjecaja na donošenje zakonite i pravilne presude, što shodno članu 209. stavu 2. tački 7. ZPP-a FBiH predstavlja razlog za pobijanje presude žalbom.

Drugostepeni sud će, dakle, ukinuti prvostepenu presudu ako je protivno odredbama ZPP-a FBiH sud odbio zahtjev stranke da se u postupku služi svojim jezikom i pismom i da prati tok postupka na svom jeziku, sve shodno članu 227. stavu 1. tački 5.

S obzirom na to da je u članu 9. stavu 1. tački b. Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima propisano da sudovi stranci koja se pojavi lično pred sudom treba da dopuste korištenje vlastitog regionalnog ili manjinskog jezika bez ikakvih dodatnih troškova, proizlazi zaključak da odredba člana 315. stava 2. Zakona o parničnom postupku nije u skladu s ovom poveljom. U vezi s tim, sudovi (Općinski sud u Zenici, akt broj: 043-0-Su-19-001275 od 14. 8. 2019. godine) neće ubuduće naplaćivati troškove prevođenja stranci koja lično provodi procesnu radnju, već će ih plaćati iz sudskog odnosno kantonalnog budžeta. Prema podacima općinskih sudova (Kakanj, Zenica, Visoko, Kantonalni sud u Zenici...), u periodu od 2015. do 2018. nije bilo zahtjeva stranaka u krivičnim i građanskim postupcima za korištenje manjinskih jezika.

Dakle, u svim postupcima koji se vode pred sudom (Kantonalnim sudom u Zenici, općinskim sudovima i Kantonalnom tužilaštvu) osigurana je primjena Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima na način da se kršenje prava osoba koje ne razumiju jedan od službenih jezika Bosne i Hercegovine sankcionira ukidanjem presude koja se zasniva na tom kršenju.

Napominjemo da je shodno članu 10. Zakona o sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine svim strankama u postupku omogućeno koristiti jezik koji razumiju.

Član 10. Zakona o sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH”, br. 38/05, 22/06, 63/10 i 72/10):

„Službeni jezici koji se koriste u sudovima su bosanski, hrvatski i srpski, a službena pisma su latinica i ćirilica.

Sud vodi postupak i donosi odluke na jeziku kojim se služi sudija u postupku ili jeziku koji odredi predsjednik vijeća, s tim da će se stranci, na njen zahtjev, osigurati prijevod na ročištu ili prijevod odluke suda na jezik kojim se stranka služi u postupku, i to u krivičnom postupku na trošak suda, a

u svim ostalim postupcima na trošak stranke. Stranke mogu pisma upućivati sudu na bilo kojem od službenih jezika.”

Prema evidencijama kojim raspolažu u sudovima i Kantonalnom tužilaštvu Zeničko-dobojskog kantona, u navedenom periodu nije bilo zahtjeva za korištenje jezika manjina.

Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u FBiH („Službene novine FBiH”, broj 56/08) u članu 8. propisano je da Federacija priznaje i štiti pravo svakom pripadniku nacionalne manjine da koristi svoj jezik slobodno i bez ometanja, privatno i javno, usmeno i pismeno.

Pravo iz stava 1. ovog člana podrazumijeva i pravo pripadnika nacionalne manjine da upotrijebi svoje ime i prezime na jeziku manjine i da zahtijeva da kao takvo bude u javnoj upotrebi.

57. Općina Travnik – U praktičnim situacijama, u radu Općine Travnik kao upravnom organu postupci se vode na bosanskom i hrvatskom jeziku kao ravnopravnim jezicima. Komunicirati (razgovarati, priopćavati i sl.) u toku postupka može se i na drugom jeziku, odnosno jeziku pripadnika nacionalnih manjina, te je organ koji vodi upravni postupak dužan omogućiti pripadniku nacionalne manjine da prati tok postupka na svom jeziku. Kada je riječ o ovoj oblasti, primjenjuje se član 16. Zakona o upravnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.

58. Vijeće Evrope u Bosni i Hercegovini – Putem sheme malih grantova projekta Evropske unije i Vijeća Evrope „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini”, Općina Prnjavor je 2019. godine prevela općinsku internetsku stranicu na jezike nacionalnih manjina, i to na njemački, italijanski, poljski, češki, ukrajinski i romski jezik.

Putem sheme malih grantova projekta Evropske unije i Vijeća Evrope „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini”, Općina Prijedor i Grad Sarajevo su 2019. godine izdali publikacije/novine na jezicima nacionalnih manjina (ukrajinski, češki, slovenski, mađarski, italijanski, njemački, makedonski, turski i poljski).

Putem sheme malih grantova projekta Evropske unije i Vijeća Evrope „Promocija različitosti i jednakosti u Bosni i Hercegovini”, nevladine organizacije su 2020. godine izdale materijale i emitirale emisije na privatnom televizijskom kanalu na romskom jeziku.

9. VIII. DIO – Član 11. Konvencije

Stav 1. Država se obavezuje priznati da svaka osoba koja pripada nacionalnoj manjini ima pravo koristiti svoje prezime i ime na manjinskom jeziku te da joj ono bude službeno priznato, u skladu s modalitetima koje predviđa njihov pravni sistem.

Stav 2. Država se obavezuje priznati da svaka osoba koja pripada nacionalnoj manjini ima pravo da na mjestima vidljivim za javnost izloži oznake, natpise i druge informacije privatnog karaktera pisane na njenom maternjem jeziku.

Stav 3. U oblastima tradicionalno naseljenim znatnim brojem osoba koje pripadaju nacionalnoj manjini, država će u okviru svog pravnog sistema, uključujući – gdje je to pogodno – ugovore s drugim državama te uzimajući u obzir njihove posebne uvjete, nastojati istaknuti tradicionalne nazive, nazive ulica i druge topografske oznake namijenjene javnosti također na manjinskom jeziku kada za takve oznake postoji dovoljan zahtjev.

9.1. Topografske oznake na manjinskim jezicima

59. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Poznata je činjenica da u BiH nema ni jednog dijela teritorije nastanjene isključivo jednom nacionalnom manjinom, što znači da su nacionalne manjine integrirane s drugim stanovnicima te teritorije. Do sada nisu evidentirani zahtjevi nacionalnih manjina za pisanje geografskih pojmova, ulica i naselja na dvojezički način. I pored toga, postoje pozitivni primjeri u općini Gradišci, gdje su evidentirane dvojezičke table što je također inicirano putem projekta Vijeća Evrope dodjelom malih grantova za najbolje lokalne projekte. U vezi s navedenim, u BiH ne postoje zakonske smetnje da se neki geografski pojmovi i mjesta napišu dvojezično, ako za to postoje zahtjevi nacionalnih manjina, ali je neophodno ispuniti i ostale pretpostavke predviđene zakonima.

60. Ministarstvo uprave i lokalne samouprave RS – Ustavom Republike Srpske propisano je da se ustavno uređenje bazira na zaštiti prava etničkih grupa i drugih manjina. Također, Ustavom je propisano da su službeni jezici Republike Srpske jezik srpskog naroda, jezik bošnjačkog naroda i jezik hrvatskog naroda. Službena pisma su ćirilica i latinica, a na područjima gdje žive druge jezičke grupe u službenoj upotrebi su i njihovi jezici i pisma na način određen zakonom.

Zakonom o zaštiti prava nacionalnih manjina („Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 2/05) propisano je da Republika Srpska priznaje i štiti pravo korištenja svog jezika svakom pripadniku nacionalne manjine, slobodno i bez ometanja, privatno i javno, usmeno i pismeno. Navedeno pravo podrazumijeva i pravo pripadnika nacionalne manjine da koristi svoje ime i prezime na jeziku manjine i da zahtijeva da kao takvo bude u javnoj upotrebi.

U općinama, gradovima i mjesnim zajednicama u kojima pripadnici nacionalne manjine čine apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva, organi vlasti osiguravaju da se jezik manjine koristi između tih pripadnika i organa vlasti, da natpisi na institucijama budu ispisani na jeziku manjine, te da lokalni nazivi, imena ulica i drugih topografskih oznaka namijenjenih javnosti budu istaknuti i na jeziku manjine koja to zahtijeva.

Općine i gradovi mogu u svojim statutima utvrditi da navedena prava mogu koristiti pripadnici nacionalne manjine i kada ne čine apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva, već kada u gradu, općini, mjesnoj zajednici ili naseljenom mjestu tradicionalno stanuje znatan broj osoba pripadnika nacionalne manjine.

61. Tuzlanski kanton – Na osnovu člana 9. Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u FBiH („Službene novine FBiH”, broj 56/08), Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Tuzlanskom kantonu („Službene novine Tuzlanskog kantona”, broj 14/09), te Ustava Tuzlanskog kantona propisano je da su službeni jezici u Tuzlanskom kantonu bosanski, hrvatski i srpski jezik, dok se ostali jezici mogu koristiti kao sredstva komunikacije i nastave. Službena pisma su latinica i ćirilica. U gradovima, općinama i mjesnim zajednicama u kojima pripadnici nacionalne manjine čine većinu stanovništva, organi vlasti obavezni su osigurati upotrebu jezika manjine između tih pripadnika i organa vlasti, da natpisi na institucijama budu ispisani i na jeziku manjine, te da lokalni nazivi, nazivi ulica i drugih topografskih oznaka namijenjenih javnosti budu ispisani i istaknuti i na jeziku nacionalne manjine koja to zahtijeva. Gradovi i općine mogu svojim statutima utvrditi da prava iz stava 1. ovog člana mogu koristiti pripadnici nacionalne manjine i kada ne čine većinu stanovništva. U nadležnosti lokalne vlasti ne upotrebljava se manjinski niti regionalni jezik niti se mogu podnositi pismeni ni usmeni zahtjevi na regionalnim ili manjinskim jezicima. U lokalnoj zajednici se ne mogu sačinjavati akti na regionalnim ili manjinskim jezicima, kao ni u matičnim evidencijama upotreba prezimena na regionalnim ili manjinskim jezicima. Zakon o zaštiti nacionalnih manjina u Tuzlanskom kantonu („Službene novine Tuzlanskog kantona”, broj 14/09) također uređuje prava nacionalnih manjina. Kad je u pitanju obrazovanje, članom 8. navedenog zakona propisano je da nadležni kantonalni organi učestvuju u kreiranju donošenja budžeta Kantona i dužni su planirati i osigurati sredstva za kreditiranje ili stipendiranje stručnog obrazovanja i osposobljavanja nastavnika koji će izvoditi nastavu na manjinskim jezicima. Na području

Tuzlanskog kantona žive Romi koji su uključeni u obrazovanje na jezicima naroda u BiH. U ophođenju sa lokalnim organom uprave manjinsko romsko stanovništvo ne koristi romski jezik, s obzirom na to da svi komuniciraju na jezicima naroda BiH. Važno je napomenuti da ne postoji standardizirani romski jezik na kojem se stranke obraćaju, pa pripadnici romske zajednice, izuzev usmene konverzacije, nisu u mogućnosti pismenim putem obraćati se organima uprave iz razloga što se taj jezik ne izučava u formalnom i neformalnom obrazovanju. Ne postoje ljudski kapaciteti s akademskim obrazovanjem koji bi navedeni jezik poučavali, kao ni sudski tumači koji bi romski jezik adekvatno interpretirali i prenijeli iz BHS standarda na romski jezik i obratno.

62. Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH – U vezi korištenja naziva mjesta na jezicima manjina nismo imali žalbe u tom kontekstu, ali možemo istaknuti kao pozitivan primjer spremnost Općine Visoko, Mjesna zajednica Gračanica, da izmijeni naziv lokaliteta u katastru jer je naslov koji se koristio godinama sadržavao termin uvredljiv za romsku nacionalnu manjinu. Naziv je izmijenjen nakon što su na to ukazali vijećnici, predstavnici nevladinog sektora i Institucije ombudsmena.

10. IX. DIO – Član 12. Konvencije

Stav 1. Država će, gdje je pogodno, poduzeti mjere u oblasti obrazovanja i istraživanja u cilju saznanja o kulturi, historiji, jeziku i vjeri svojih nacionalnih manjina i većine.

Stav 2. U tom kontekstu država će, između ostalog, osigurati odgovarajuće mogućnosti za osposobljavanje nastavnika i pristup udžbenicima i dodir između učenika i nastavnika različitih zajednica.

Stav 3. Država se obavezuje unaprijediti jednake mogućnosti pristupa obrazovanju na svim stepenima za pripadnike nacionalnih manjina.

10.1. Obuka nastavnika i nastava o nacionalnim manjinama u školama

63. Ministarstvo civilnih poslova BiH – Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH, broj 18/03), u članu 6, propisano je da škola ima odgovornost da u vlastitoj, te u sredini u kojoj djeluje, doprinese stvaranju takve kulture koja poštuje ljudska prava i osnovne slobode svih građana, kako je to utemeljeno Ustavom i ostalim međunarodnim dokumentima iz oblasti ljudskih prava koje je potpisala Bosna i Hercegovina. Prema odredbama člana 8. istog zakona „Jezik i kultura svake značajnije manjine koja živi u Bosni i Hercegovini poštovat će se i izučavati u školi u najvećoj mogućoj mjeri u kojoj je to izvodivo, u skladu s Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina”. Obaveza škole je da promovira jednake šanse za sve svoje učenike, nastavnike i ostale zaposlenike, uvažavajući i promovirajući istovremeno i pravo na različitosti među njima. U tu svrhu nadležne obrazovne vlasti i škola utvrđuju i provode vlastite programe koji podržavaju i njeguju različite kulture, jezike i vjeroispovijesti svojih učenika i zaposlenika (član 36).

S ciljem unapređenja jednakih mogućnosti pristupa i prava na obrazovanje za pripadnike nacionalnih manjina, kao i drugih ranjivih grupa, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je 15. 10. 2019. godine, na prijedlog Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine, usvojilo „Preporuke za inkluzivno obrazovanje u Bosni i Hercegovini”. Realizacija ovih preporuka trebala bi doprinijeti unapređenju inkluzivnog obrazovanja i daljnjem razvoju inkluzivnih obrazovnih politika, što bi

trebalo biti kontinuiran proces, vizija i cilj nadležnih obrazovnih vlasti u Bosni i Hercegovini i svih relevantnih partnera, za ostvarenje kvalitetnog obrazovanja na svim nivoima za sve.

Također, u skladu s vizijom Vijeća Evrope za kvalitetno obrazovanje i Preporukom CM/Rec(2012)13 Komiteta ministara državama članicama o osiguravanju kvalitetnog obrazovanja, kao i s međunarodnim standardima za kvalitetno obrazovanje za sve, posebno u segmentu inkluzije, definirane su „Preporuke za politike djelovanja s Mapom puta za unapređenje inkluzivnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini”, koje je na prijedlog Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine usvojilo Vijeće ministara Bosne i Hercegovine 2. 9. 2020. godine. Mjere predložene ovim dokumentom ističu potrebu da se kvalitetno obrazovanje za sve doživljava kao javno dobro i osnovna društvena vrijednost u Bosni i Hercegovini i naglašavaju da je u tom smislu neophodno: provoditi politike u skladu s međunarodnim standardima i razviti demokratsku kulturu u školama zasnovanu na načelima demokratskih prava i odgovornosti, odnosno unaprijediti inkluzivno obrazovanje, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi.

Imajući u vidu uređenje sektora obrazovanja u Bosni i Hercegovini, odnosno dodjelu direktne nadležnosti entitetu Republici Srpskoj, kantonima u Federaciji Bosne i Hercegovine, te Brčko distriktu BiH, ne može se govoriti o zajedničkom nastavnom planu i programu za bilo koji predmet, već isključivo o zajedničkoj jezgri nastavnih planova i programa, kako to definira Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini. U vezi s navedenim, a u cilju poboljšanja nastavnih planova i programa u smislu usmjeravanja na ishode učenja i usklađivanja s evropskim standardima, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (APOS0), u saradnji s nadležnim obrazovnim vlastima, izradila je Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa (ZJNPP) definiranu na ishodima učenja za osam odgojno-obrazovnih područja: Jezičko-komunikacijsko područje, Matematičko područje, Društveno-humanističko područje, Područje prirodnih nauka, Područje tehnike i informacionih tehnologija, Kroskurikularno i međupredmetno područje, Tjelesno i zdravstveno područje i Umjetničko područje. Tako je, između ostalog, izrađena i odobrena (odobrio Odbor APOS0): Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za historiju definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 3/16); Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za građansko obrazovanje definirana na ishodima učenja (Građanski odgoj i obrazovanje, Demokratija i ljudska prava, Politika i građansko društvo, Privreda, Politika i privreda, Demokratija i ljudska kultura) („Službeni glasnik BiH”, broj 3/16); Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za svoju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 58/17).

Zbog lakše realizacije Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa definirane na ishodima učenja, izrađene su Smjernice za realizaciju Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa definirane na ishodima učenja i Smjernice za realizaciju zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za kroskurikularno i međupredmetno područje definirane na ishodima učenja. Također, provedene su obuke trenera/nastavnika za provedbu ZJNPP-a definiranog na ishodima učenja u postojeće nastavne planove i programe. Provedba ZJNPP-a definiranog na ishodima učenja provodi se u pojedinim kantonima. Programi utemeljeni na Zajedničkoj jezgri nastavnih planova i programa definiranoj na ishodima učenja unapređuju kvalitet obrazovanja i osiguravaju prohodnost učenika na cijelom području Bosne i Hercegovine. Stalnim poboljšanjem nastavnih planova i programa i njihovom provedbom nastoji se, između ostalog, unaprijediti inkluzija, odnosno omogućiti jednak pristup obrazovanju svim učenicima u Bosni i Hercegovini, pa time i pripadnicima nacionalnih manjina.

64. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke putem javnog poziva za finansiranje/sufinansiranje projekata iz oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja već godinama realizira program „Podrška stručnom usavršavanju i cjeloživotnom učenju prosvjetnih radnika u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju”. Svrha ovog programa je unapređenje kompetencija prosvjetnih radnika u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju za odgojno-obrazovni rad usmjeren na

razvoj ključnih kompetencija kod djece i učenika, kao i realizaciju nastavnih planova i programa baziranih na ishodima učenja. Navedeno podrazumijeva izgradnju obrazovanja koje će kod učenika razvijati ključne kompetencije, u skladu s Evropskim referentnim okvirom ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje, potrebne za lično ispunjenje i razvoj, zapošljivost, socijalnu uključenost, zdrave i održive životne stilove, uspješan život u mirnim društvima i aktivno građanstvo.

Okvirni nastavni plan i program za devetogodišnju osnovnu školu, čiju izradu je iniciralo i koordiniralo Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, sadrži samo obavezne nastavne predmete. Što se tiče principa prevencije i zaštite od diskriminacije te unapređenja uključivanja tema koje se tiču ljudskih prava i promocije multietničkog okruženja, u skladu s Ustavom Federacije BiH i prema dostupnim informacijama u kantonima Federacije BiH, rješavaju se na različite načine, naprimjer: u Tuzlanskom kantonu u nastavnom planu i programu koji se primjenjuje na području Tuzlanskog kantona zastupljeni su nastavni predmeti: Građansko obrazovanje, Demokratija i ljudska prava i Historija religija/Religijska kultura, u kojima je obuhvaćen sadržaj obrazovanja za mir i ljudska prava i izučava se putem navedenih nastavnih predmeta po nastavnom planu i programu Tuzlanskog kantona; u Unsko-sanskom kantonu u nastavnom planu i programu devetogodišnje osnovne škole zastupljeni nastavni predmeti Demokratija i ljudska prava izučavaju se u devetom razredu. U nastavnim planovima i programima svih srednjih škola također je zastupljen nastavni predmet Demokratija i ljudska prava, a izučava se u trećem razredu; u Hercegovačko-neretvanskom kantonu promoviranje pitanja za mir i ljudska prava ostvaruje se putem nastavnog predmeta Građansko obrazovanje/Demokratija i ljudska prava; u Bosansko-podrinjskom kantonu zastupljeni su predmeti Građansko obrazovanje/Demokratija i ljudska prava u osnovnim i srednjim školama; u Kantonu Sarajevo u nastavnom planu i programu devetogodišnje osnovne škole zastupljen je nastavni predmet Građansko obrazovanje koji se izučava u devetom razredu itd.

Pitanje upotrebe i korištenja manjinskih jezika u Federaciji BiH regulirano je Zakonom o zaštiti prava nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH”, br. 12/03 i 76/05), Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH”, broj 56/08) i Zakonom o zabrani diskriminacije BiH („Službeni glasnik BiH”, br. 59/09 i 66/16).

Pitanje izučavanja jezika nacionalnih manjina u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama tretirano je u Okvirnom zakonu o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH”, broj 18/03), Okvirnom zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH”, broj 88/07) i Okvirnom zakonu o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH”, broj 63/08). U Federaciji BiH kantonalni zakoni o obrazovanju usklađuju se s okvirnim zakonima donesenim na nivou Bosne i Hercegovine, pa se tako može konstatirati da su svi zakoni o osnovnom obrazovanju usklađeni s Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH, koji u članu 8. propisuje sljedeće: „Jezik i kultura svake značajnije manjine koja živi u BiH poštovat će se i uklapati u školu u najvećoj mjeri u kojoj je to izvodivo, u skladu s Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina”.

Kada je u pitanju realizacija jednog usklađenog nacionalnog nastavnog plana i programa, potrebno je istaći da su u „Službenom glasniku BiH” objavljeni sljedeći dokumenti u vezi s razvojem Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa:

1. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za bosanski, hrvatski, srpski jezik definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 23/15);
2. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za strane jezike definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 23/15);

3. Smjernice za realizaciju Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa definirane na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 77/15);
4. Smjernice za realizaciju Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za kroskurikularno i međupredmetno područje („Službeni glasnik BiH”, broj 87/15);
5. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za kroskurikularno i međupredmetno područje definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 87/15);
6. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za društveno-humanističko područje definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 3/16);
7. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za građansko obrazovanje definirana na ishodima učenja (građanski odgoj i obrazovanje, demokratija i ljudska prava, politika i građansko društvo, privreda, politika i privreda, demokratija i ljudska kultura) („Službeni glasnik BiH”, broj 3/16);
8. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za historiju definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 3/16);
9. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za matematičko područje definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 77/15);
10. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za tehniku i informacione tehnologije definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 24/16);
11. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za umjetničko područje definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 37/17);
12. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za prirodne nauke definirana na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 58/17);
13. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za tjelesno i zdravstveno područje definirane na ishodima učenja („Službeni glasnik BiH”, broj 16/18).

65. Ministarstvo prosvjete i kulture RS – U skladu s Ustavom Republike Srpske svako ima pravo na školovanje pod jednakim uvjetima.

Svi zakoni u oblasti obrazovanja Republike Srpske propisuju da svako dijete ima jednako pravo i jednake mogućnosti u obrazovanju i odgoju bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Jezik i kultura nacionalnih manjina u Republici Srpskoj poštovat će se i koristiti u školi u najvećoj mogućoj mjeri, u skladu s Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina i Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina. Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju (2015) propisano je da se za djecu pripadnike nacionalnih manjina odgojno-obrazovni rad može ostvarivati na maternjem jeziku ili dvojezički. Ministar prosvjete i kulture donio je Pravilnik o dvojezičkom ostvarivanju odgojno-obrazovnog rada i rada na jezicima nacionalnih manjina. U predškolskim ustanovama još uvijek nije organiziran odgojno-obrazovni rad na jezicima nacionalnih manjina, jer nema zahtjeva za izučavanje.

Djeca ovog uzrasta jezik uče u krugu porodice ili u udruženjima (slovenski, italijanski, ukrajinski, njemački). Republika Srpska je još 2004. godine donijela Pravilnik o odgoju i obrazovanju djece pripadnika nacionalnih manjina. U osnovnim školama se izučavaju samo dva jezika nacionalnih manjina – ukrajinski i italijanski. Ministar prosvjete i kulture Republike Srpske donio je Nastavni plan i program za ukrajinski jezik i u primjeni je od školske 2013/2014. godine. Cilj nastave ovog predmeta je da učenici ovladaju standardnim govornim i pisanim ukrajinskim jezikom do nivoa koji će im omogućiti da se u govoru i pisanju služe tim jezikom, kao i da se upoznaju sa stečevinama ukrajinske kulture. Nabavku učila i knjiga za izvođenje ove nastave pomažu ambasade, udruženja i pojedinci – nabavku finansiraju roditelji.

Inače, u osnovnim školama u Republici Srpskoj uče se po dva strana jezika – engleski jezik kao prvi strani jezik izučava se od trećeg razreda osnovne škole s dva časa sedmično. Kao drugi strani jezik, s dva časa sedmično, od šestog razreda izučavaju se njemački ili francuski ili italijanski ili ruski. U školama Republike Srpske uči se i kineski jezik. Nema inicijative za izučavanje jezika nacionalnih manjina u srednjim školama.

Ruski, njemački i italijanski izučavaju se u školama kao prvi ili drugi strani jezik.

66. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona – Članom 8. Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 3/18) navedeno je da i strani državljani i osobe bez državljanstva imaju pravo da stječu odgoj i obrazovanje u školama Kantona po odredbama ovog zakona, u skladu s konvencijama i ugovorima koje je država Bosna i Hercegovine zaključila s drugim državama i međunarodnim organizacijama. Članom 12. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 9/17) navedeno je da i strani državljani i osobe bez državljanstva imaju pravo da stječu srednje obrazovanje i odgoj u školama Kantona po odredbama ovog zakona, u skladu s konvencijama i ugovorima koje je država Bosna i Hercegovine zaključila s drugim državama i međunarodnim organizacijama.

U proceduri je izrada novog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju Zeničko-dobojskog kantona, kojim će se osigurati veća prava na predškolski odgoj i obrazovanje, posebno djeci s poteškoćama u razvoju. Članom 7. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 9/17) definirana su pitanja poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, i to: jezik i kultura nacionalnih manjina poštovat će se u školi u najvećoj mogućoj mjeri, u skladu s Konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina. Resorno ministarstvo će ustanoviti nastavni plan i program koji će odgovarati potrebama nacionalnih manjina, a koji uključuje jezik, književnost, historiju i kulturu te manjine.

67. Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta Posavskog kantona – Osnovne škole u Posavskom kantonu u ranijem periodu dobile su Priručnik „Upoznajmo se! Nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini”, autora Leonarda Valente (nekoliko nastavnika je prisustvovalo i obuci).

U svojim godišnjim planovima i programima rada škola, u zavisnosti od sredine u kojoj se škola nalazi, mogu planirati različite aktivnosti na upoznavanju kulture i tradicije nacionalnih manjina. Imamo primjer Osnovne škole „Vladimir Nazor” u Odžaku, u kojoj je tri godine djelovala vannastavna aktivnost: Poljski jezik i kultura – u školi je bilo učenika čiji je jedan od roditelja Poljak, a aktivnost je vodila stručna saradnica porijeklom iz Poljske.

10.2. Romi u obrazovnom sistemu

68. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na 108. sjednici, održanoj 19. 7. 2017. godine, preporučilo je Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH da u 2017/2018. godini pripremi Okvirni akcioni plan o obrazovnim potrebama Roma u BiH.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine preporučilo je nadležnim entitetskim, odnosno kantonalnim ministarstvima obrazovanja i Odjelu za obrazovanje Brčko distrikta BiH da u saradnji s lokalnim zajednicama i romskim udruženjima koja egzistiraju na njihovom području pripreme i usvoje vlastite akcione planove o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja.

Prema potrebama i stanju na terenu, ti akcioni planovi bi trebali imati precizne mjere koje bi rezultirale potpunom jednakošću romske djece u pristupu pravu na obrazovanje, odnosno potpunom i uspješnom uključenošću sve romske djece u obavezno osnovno obrazovanje.

Tokom prikupljanja podataka potrebnih za sačinjavanje izvještaja o provedbi Okvirnog akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja u BiH za 2019. godinu, uočeno je da akcioni planovi o obrazovnim potrebama Roma /Romkinja, koji bi načelno trebali sadržavati i mjere za rješavanje visokih stopa napuštanja školovanja, nisu više nigdje usvojeni osim u Srednjobosanskom kantonu (prema službenim podacima).

Uočivši ovaj problem, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je tokom sačinjavanja novog Akcionog plana za uključenje/inkluziju Roma u BiH za period 2021–2025, između ostalog, predložilo jedan sasvim novi cilj u oblasti obrazovanja – Cilj 4. Inicirati i pružiti podršku obrazovnim vlastima u BiH u cilju donošenja akcionih planova u oblasti obrazovanja za Rome, osigurati usvajanje i početak realizacije akcionih planova u Republici Srpskoj, u pet kantona u Federaciji BiH i Brčko distriktu BiH do 2022. godine.

Krajem 2020. godine zaprimljena je informacija da je i entitet Republika Srpska donio svoj lokalni Akcioni plan o obrazovnim potrebama Roma.

U toku 2020. godine Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je u cilju realizacije nekih od predloženih mjera sadržanih u Okvirnom akcionom planu za obrazovne potrebe Roma za period 2018–2022. pokrenulo sljedeće aktivnosti:

- MLJPI BiH je uputio inicijativu Rektorskoj konferenciji BiH za otvaranje katedre za romski jezik (Cilj 2. mjera 1. OAP-a za BiH). Još uvijek nije zaprimljen odgovor Rektorske konferencije BiH.

MLJPI BiH je zatražio izjašnjenje nadležnih obrazovnih institucija u vezi Cilja 1. mjere 3. i Cilja 2. mjere 4, a koji se odnose na prijedlog eventualne literature i udžbenika koji bi kasnije trebali biti predmet donatorske nabavke. Još uvijek nije zaprimljen odgovor nadležnih obrazovnih institucija.

I pored više urgencija, MLJPI BiH još uvijek nije dobio mišljenje Vlade entiteta Republike Srpske na tekst izvještaja o OAP-u za 2019. godinu. Iz tog razloga, izvještaj o OAP-u za 2019. godinu još uvijek nije moguće uputiti Vijeću ministara BiH.

U okviru regionalne saradnje putem Berlinskog procesa uslijedilo je prihvatanje Deklaracije o integraciji Roma, koju su potpisali lideri zemalja Zapadnog Balkana 5. jula 2019. u Poljskoj. Deklaracijom se predviđa čitav niz mjera kojim bi se popravio status Roma u ovim državama u oblastima zapošljavanja, stanovanja, obrazovanja, zdravstva, civilne registracije i nediskriminacije. Predviđeno je da se na osnovu dostupnih podataka iz 2017. godine formuliraju politike za integraciju Roma zasnovane na podacima, te uspostave adekvatni mehanizmi praćenja i izvještavanja provedbe romskih politika, uključujući podatke koji su relevantni za mjerenje i postizanje ciljeva navedenih u Deklaraciji. Svaka strana obavezala se na pridržavanje Deklaracije do datuma pristupanja Evropskoj uniji.

Kada je u pitanju oblast obrazovanja Roma, u Deklaraciji je istaknut sljedeći cilj: „Povećati upis i stopu završetka osnovnog obrazovanja Roma na 90%, i upis i stopu završetka srednjeg obrazovanja na 50%”.

U cilju praćenja ciljeva koji su navedeni u Deklaraciji, prilikom sačinjavanja Izvještaja o provedbi Okvirnog akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja u BiH za 2019. godinu, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je zatražilo podatke o uključenosti romske djece u obrazovni sistem od nadležnih institucija za školske 2018/19. i 2019/20. Podaci prate metodologiju koja omogućava izvještavanje Bosne i Hercegovine o toku integracije romske manjine u oblasti obrazovanja.

Upoređujući ove dvije školske godine, uočava se blago povećanje upisa djece u predškolsko obrazovanje – od 31 djeteta u 2018/2019. do 69 djece u 2019/2020; blago povećanje upisa djece u osnovno obrazovanje – od 1393 djece u 2018/2019. do 1479 djece u 2019/2020. i blago povećanje upisa djece u srednje obrazovanje – od 99 djece u 2018/2019. do 108 djece u 2019/2020.

Cijeneći kako veliki broj institucija nije dostavio ili ne raspolaže podacima o broju djece koja su napustila ili završila određeni nivo obrazovanje, nemoguće je izvesti relevantne zaključke.

U entitetu Republici Srpskoj, kada je u pitanju srednje obrazovanje, djeca u skladu s Ustavom nisu obavezna izjašnjavati se o nacionalnoj pripadnosti, tako da nema podataka o broju romske djece za ovaj nivo obrazovanja.

U cilju dobijanja podataka o izdvajanju finansijskih sredstava za obrazovne potrebe Roma, u drugoj polovini 2019. godine Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH obratilo se 72 općinama u Bosni i Hercegovine, s upitima koji su se odnosili na: programe boravka romske djece u stanju socijalne potrebe u ustanovama za predškolski i školski odgoj, osiguranje udžbenika i školskog pribora za djecu u stanju socijalne potrebe, osiguranje prijevoza za učenike u stanju socijalne potrebe, užinu koju osiguravaju školske ustanove za učenike u stanju socijalne potrebe,

stipendiranje učenika u stanju socijalne potrebe u srednjim školama i fakultetima i sve druge aktivnosti usmjerene za poboljšanje položaja učenika u stanju socijalne potrebe.

Iako je oko 35% anketiranih dostavilo tražene podatke, otežavajuća okolnost je da nadležne institucije ne vode posebne podatke za romsku djecu. Tako, naprimjer, podaci o finansijskim sredstvima za osiguranje udžbenika i školskog pribora ili osiguranje užine dati su kumulativno, tj. odnose se na svu djecu u stanju socijalne potrebe na određenom području, a ne samo za romsku djecu.

Uzimajući u obzir zaprimljene podatke i procjenu broja Roma na određenom području, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH procjenjuje da je u Bosni i Hercegovini u toku 2018. godine za obrazovne potrebe Roma izdvojeno oko 100.000 KM na lokalnom nivou.

Uspostavljanje odgovarajućeg mehanizma praćenja i izvještavanja o provođenju politika za integraciju Roma precizirano je i u članu 2. Deklaracije o integraciji Roma iz 2019. godine. U skladu s tim, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je prilikom sačinjavanja Izvještaja o provedbi Okvirnog akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja u BiH za 2019. godinu predložilo da bi se u narednom periodu trebale inicirati aktivnosti za uspostavljanje jednog takvog mehanizma. S obzirom na to da Vlada entiteta Republike Srpske nije dostavila mišljenja, i pored upućenih urgencija, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine i dalje nije u mogućnosti uputiti Nacrt spomenutog izvještaja Vijeću ministara Bosne i Hercegovine.

U pokušaju identificiranja stručne literature za kulturu i historiju Roma, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine zatražilo je od članova Stručnog tima da dostave prijedloge eventualne literature i udžbenika kako bi ih Ministarstvo moglo nabaviti uz podršku zainteresiranih donatora (iz BiH i iz država regiona). Nije zaprimljen još uvijek niti jedan prijedlog nadležnih obrazovnih institucija.

Sredinom novembra 2020. godine Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine uputilo je inicijativu Rektorskoj konferenciji u Bosni i Hercegovini za otvaranje katedri za romski jezik na filozofskim fakultetima. Odgovor se očekuje u narednom periodu, nakon čega će se razmotriti mogućnost organiziranja javne rasprave u koju bi se uključila i nadležna ministarstva obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

69. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke – Ovo ministarstvo ima svog predstavnika u Stručnom timu za praćenje realizacije Revidiranog akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma koji je formiran na državnom nivou. Stručni tim sada radi na finalizaciji drugog godišnjeg izvještaja o realizaciji Revidiranog akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma. Predstavnik Ministarstva koji je član Stručnog tima ima zadatak da prikuplja, obrađuje i analizira podatke za Federaciju Bosne i Hercegovine, a koje Stručni tim koristi za izradu godišnjeg izvještaja o realizaciji Revidiranog akcionog plana. Prilikom prikupljanja podataka od kantonalnih ministarstava obrazovanja, samo šest kantona koji imaju evidentirane učenike romske nacionalnosti ima obavezu dostaviti tražene podatke. Četiri kantona za koja se ne prikupljaju podaci s obzirom na to da nemaju učenike romske nacionalnosti su: Posavski, Bosansko-podrinjski, Zapadnohercegovački i Kanton 10.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke već godinama izdvaja značajna sredstva za finansiranje Programa „Podrške školovanju djece romske nacionalnosti i drugih nacionalnih manjina i socijalno ugroženih kategorija”, u cilju finansiranja projekata kojima je cilj povećanje stope pohađanja predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja djece romske nacionalnosti i njihova bolja integracija u obrazovni sistem.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke od 2008. godine realizira projekt nabavke besplatnih udžbenika u saradnji s kantonalnim ministarstvima obrazovanja. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke definiralo je kriterije za raspodjelu novčanih sredstava za nabavku besplatnih udžbenika za učenike u stanju socijalne potrebe, koji pohađaju devetogodišnju osnovnu školu na području cijele Federacije BiH, odnosno svih deset kantona. S obzirom na to da su korisnici

projekta učenici u stanju socijalne potrebe, u mnogim sredinama su to i učenici romske nacionalnosti.

Također, Ministarstvo ima redovan program u oblasti visokog obrazovanja pod nazivom: „Podsticaj školovanju Roma, državljana Bosne i Hercegovine koji studiraju na javnim visokoškolskim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine”. U okviru navedenog programa sredstva se dodjeljuju na osnovu prijave na Javni poziv, i to studentima romske nacionalnosti koji su državljani BiH, a studiraju na nekoj od javnih visokoškolskih ustanova u Federaciji BiH i prvi put upisuju određenu godinu studija.

Veoma je važno istaći da Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, u saradnji s OSCE-om, radi na izradi nacrtu strateške platforme za rješavanje pitanja nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, koja bi trebala biti usvojena na državnom nivou.

Romi su danas u BiH najbrojnija, ali i najugroženija nacionalna manjina, i to po svim društvenim, naučnim i stručnim kriterijima i parametrima koji se uzimaju u obzir prilikom procjenjivanja socijalnog statusa neke zajednice ili društvene grupe. Evropska komisija je u svom Izvještaju o BiH za 2016. konstatirala da su „Romi i dalje najugroženija manjina u državi i manjina koja je u najnepovoljnijoj situaciji”.

Prema Popisu stanovništva u BiH iz 2013. godine, broj osoba koje su se izjasnile kao Romi je 12.583 (6.511 M i 6.072 Ž), što je znatno veći broj u odnosu na podatke Popisa stanovništva u BiH iz 1991. godine, kad je registrirano 8.876 Roma.

No, 12.583 osobe koje su se izjasnile kao Romi na Popisu stanovništva iz 2013. godine manji je broj u odnosu na Analizu evidentiranja romskih potreba iz 2011. godine koju je uradilo Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH. Tada je u BiH evidentiran 16.771 Rom, a što se može podvesti pod vjerovatne migracije romskog stanovništva, odlazak u inozemstvo i sl.

Podaci o broju romske djece neophodni su pri izvođenju zaključka o postotku uključenosti romske djece u obavezno osnovno obrazovanje ili postotku romske djece koja nisu uključena u obavezne osnovnoškolske sisteme obrazovanja u BiH, no ovi podaci nisu poznati.

Pregled podataka o romskoj djeci koja su uključena u sistem osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja u BiH od 2010. do 2016. godine:

Romska djeca u obrazovanju u BiH	Školska 2010/2011.	Školska 2011/2012.	Školska 2012/2013.	Školska 2013/2014.	Školska 2014/2015.	Školska 2015/2016.
Uključenost u osnovno obrazovanje	2.770	3.024	1.248	2.078	2.051	1.842
Završilo osnovno obrazovanje	-	-	28	88	243	151
Uključeno u srednje obrazovanje	143	243	137	92	108	112
Završilo srednje obrazovanje	-	-	30	29	43	38
Upisano na visokoškolske ustanove	-	17	10	8	5	7

Standardi koje je BiH u značajnom dijelu prihvatila definiraju i pitanje prava nacionalnih manjina na obrazovanje, kao i obavezu da se primjenjuju određeni obrazovni standardi i norme.

Kako je obrazovanje put do prekidanja začaranog kruga socijalne isključenosti, to znači da se odgovornost za neuspjeh u obrazovanju ne traži više u samom djetetu ili njegovim roditeljima, već u društvenom i obrazovnom kontekstu koji nije u dovoljnoj mjeri ispravio nejednakosti početnih uvjeta za djecu koja započinju svoj obrazovni put. Imajući u vidu marginalizirani socio-ekonomski status pripadnika romske populacije, može se razumjeti i nedovoljnost početnih uvjeta za ulazak romske djece u svijet obrazovanja kojeg karakterizira nizak obrazovni nivo roditelja, finansijsko siromaštvo, loši uvjeti stanovanja, često veliki broj članova porodice, uključenost djece u rad na ulici, neprihvatanje i nerazumijevanje većinske populacije i sl. Ovo su samo neke od otežavajućih okolnosti specifičnih za romsku populaciju, s obzirom na to da su najugroženija nacionalna manjina širom Evrope i, bez dileme, može se reći da Romi spadaju u kategoriju socijalno isključenih.

Kada je u pitanju nastavak jačanja obrazovnih mjera i politika za integraciju romske djece u obrazovni sistem, kao i jačanja kampanje pismenosti za stanovništvo, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke učestvovalo je u izradi Revidiranog akcionog plana Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma (u daljem tekstu Revidiranog akcionog plana), koji je završen 2010. godine. Prilikom prikupljanja podataka od kantonalnih ministarstava obrazovanja, samo šest kantona koji imaju evidentirane učenike romske nacionalnosti imaju obavezu dostaviti tražene podatke. Četiri kantona za koja se ne prikupljaju podaci s obzirom na to da nemaju učenike romske nacionalnosti su: Posavski, Bosansko-podrinjski, Zapadnohercegovački i Kanton 10.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke odgovorno je za budžetski program u kojem se prati utjecaj na ravnopravnost spolova u okviru Programa reforme obrazovanja: Podrška programima koji omogućavaju odraslim osobama završetak osnovne škole, s fokusom na žensku populaciju i provedbu programa edukacije u skladu s usvojenom Strategijom za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici (2013–2017).

Jedan od strateških ciljeva Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke jeste reforma predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, koja podrazumijeva uklanjanje prepreka za pristup i ravnopravno učešće u obrazovanju svih učenika i odraslih polaznika te poboljšanje uvjeta rada odgojno-obrazovnih ustanova u Federaciji BiH.

U vezi s navedenim, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke putem javnog poziva za finansiranje/sufinansiranje projekata iz oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja već godinama realizira program „Podrška projektima angažiranja romskih medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”. Svrha navedenog programa je angažiranje romskog medijatora radi obavljanja sljedećih poslova i zadataka: poslovi medijacije u romskim zajednicama; uspostavljanje inicijalnih kontakata s romskim porodicama čija djeca nisu upisana u osnovnu školu iako su školski obaveznici; kontinuirana saradnja s roditeljima i jačanje partnerstva s porodicama učenika romske nacionalnosti; provođenje preventivnih i drugih aktivnosti s ciljem osiguranja redovnog pohađanja nastave učenika romske nacionalnosti; podrška učenicima romske nacionalnosti u savladavanju školskih obaveza; saradnja s općinskim službama, ostalim nadležnim organima i nevladinim sektorom i dr.

Također, u okviru Programa raspodjele sredstava transfera za finansiranje proširenog studentskog standarda izdvajaju se značajna sredstva za program „Podsticaj školovanju Roma, državljana Bosne i Hercegovine s prebivalištem na području Federacije Bosne i Hercegovine, koji studiraju na javnim visokoškolskim ustanovama u Federaciji BiH”.

70. Ministarstvo prosvjete i kulture RS – Vijeće ministara je 2010. godine usvojilo Revidirani akcioni plan o obrazovnim potrebama Roma. Formiran je i Stručni tim za praćenje provođenja RAP-a u kome su predstavnici nadležnih obrazovnih vlasti. Urađen je i Okvirni akcioni plan o

obrazovnim potrebama Roma/Romkinja u BiH za period 2018–2022. U skladu s ustavnim nadležnostima u oblasti obrazovanja nadležne obrazovne vlasti donose svoje akcione planove. Republika Srpska je uradila Akcioni plan o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja u Republici Srpskoj.

Ovim akcionim planom predviđena su tri cilja:

1. Povećati obuhvat romske djece predškolskim, osnovnim i srednjim obrazovanjem i smanjiti rano napuštanje školovanja na svim nivoima obrazovanja, kao i podrška školovanju odraslih koji se nisu školovali ili su napustili školovanje;
2. Sprečavanje anticiganizma aktivnim suzbijanjem predrasuda, stereotipa i diskriminacije;
3. Kultura – Izgradnja i jačanje romske kulture i identiteta.

Za izvršenje ovih ciljeva predviđeno je osam mjera i 29 aktivnosti.

Prema Popisu iz 2013. godine ukupno ima 1974 Roma u Republici Srpskoj (1012 muškaraca i 962 žene), i po brojnosti su iza Ukrajinaca. Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske izdvaja sredstva za nabavku udžbenika za svu djecu, pa i za romsku djecu, prvog i drugog razreda. Za romsku djecu ostalih razreda besplatne udžbenike osigurava lokalna zajednica. Ministarstvo osigurava besplatan prijevoz za svu djecu koja stanuju na udaljenosti većoj od četiri kilometra od škole. U budžetima lokalnih zajednica osiguravaju se i sredstva za užinu za romsku djecu, kao i stipendije za romske učenike. Mnogo toga zavisi i od aktivnosti nevladinih romskih udruženja. Tako UG „Otaharin” iz Bijeljine, u saradnji s JU Dječiji vrtić „Čika Jova Zmaj” i Gradskom upravom, podstiče uključivanje djece romske nacionalnosti u poludnevni boravak u vrtiću. Putem raznih projektnih aktivnosti u prethodnim godinama oko 100 romske djece je imalo priliku da bude uključeno u vrtić. Od augusta 2020. provodi se projekt *Vrtić je i moje pravo*, čiji je nosilac Gradska uprava Bijeljine u saradnji s UG „Otaharin”. Projekt je osmišljen kako bi se djeci iz socijalno ugroženih kategorija omogućilo neophodno predškolsko obrazovanje i socijalizacija. Program je namijenjen djeci uzrasta od tri do šest godina i njih 20 će biti uključeno u predškolsko obrazovanje u okviru ovog projekta. Angažirani su i romski asistenti, a djeci je organiziran i prijevoz do vrtića. Ovo udruženje u saradnji s JU Dječijim vrtićem „Čika Jova Zmaj” i Gradskom upravom Bijeljine aktivno radi na uključivanju djece romske nacionalnosti u *Program za djecu pred polazak u školu*. Ovaj program finansira Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske i s obzirom na to da je besplatan, jedini je i dostupan romskoj djeci čiji roditelji zbog teških ekonomskih uvjeta, siromaštva i nezaposlenosti nisu u mogućnosti plaćati im boravak u predškolskim ustanovama. Identificiraju se djeca predškolskog uzrasta, upisuju se u Program i osigurava se romski asistent koji djeci olakšava uključivanje u Program. U Program je uključeno 13 djece romske nacionalnosti (osam dječaka i pet djevojčica). Inače, romska zajednica u Bijeljini je jedna od onih koje su očuvale romski jezik. U Bijeljini se pod pokroviteljstvom *Save the Children* već pet godina provodi Program „Briga i razvoj u ranom djetinjstvu”/*Early Childhood Care and Development (ECCD)*. U školskoj 2020/2021. u prvi razred je upisano 23 Roma (11 dječaka i 12 djevojčica). Sva djeca su ovim programom dobila neophodnu podršku. Program se provodi putem svakodnevnog dvočasovnog boravka djece u Dnevnom centru, u toku kojeg oni uz podršku stručnog osoblja stječu znanja i vještine koje su im neophodne za lakše uključivanje u osnovno obrazovanje. Poseban značaj stavljen je na osnovna pravila u ponašanju, na socijalizaciju, te na pomoć pri snalaženju u vršnjačkoj grupi.

I u Prnjavoru, zahvaljujući dobrom radu romskih udruženja, sva djeca su uključena u školski sistem i nema napuštanja obrazovanja.

Neke lokalne zajednice, kao npr. Banja Luka i Bijeljina, osiguravaju za djecu i školski pribor.

Nacionalna struktura učenika u osnovnim školama:

Nacionalnost	Broj učenika
Romi	371
Ukrajinci	131
Italijani	8

Rusi	6
Kinezi	5
Makedonci	4
Kurdi	4
Crnogorci	3
Poljaci	2
Česi	2
Albanci	2
Amerikanci	2
Švicarci	2
Grci	1
Bugari	1
Karavlasli	1
Slovenci	1
Slovaci	1
Jevreji	1

NAPOMENA: Nema podataka o nacionalnoj pripadnosti učenika srednjih škola, jer u skladu s članom 34. stavom (2) Ustava „Niko nije dužan da se izjašnjava o svojoj nacionalnoj pripadnosti”. Isto se odnosi i na zaposlene.

71. Grad Trebinje – U JU OŠ „Vuk Karadžić” u Trebinju nastavu pohađaju četiri učenika romske nacionalnosti. Nastavu pohađaju po redovnom planu i programu. Tri učenika izučavaju predmet pravoslavna vjeronauka.

Učenici imaju finansijsku podršku koju im pruža Grad Trebinje (putni troškovi, školski pribor, udžbenici). U svrhu uključivanja djece pripadnika romske nacionalne manjine u obrazovni sistem, Gradska uprava Trebinje u gradskom budžetu ima predviđen „Grant osnovnim školama za djecu nacionalnih manjina – Rome, gdje se svake godine izdvaja 3.000 KM.

Kontinuirana je saradnja roditelja, nastavnika i stručnih saradnika. Svake godine obilježava se Dan Roma gdje su uključeni i učenici romske populacije.

72. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona – Član 4. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 7/10, 8/12) **definira zabranu diskriminacije po bilo kojoj osnovi i jednak pristup učešću u predškolskom odgoju i obrazovanju** i osiguranje jednakih uvjeta i prilika za sve. Svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u predškolskom odgoju i obrazovanju u Zeničko-dobojskom kantonu. Programom obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja obuhvaćena su i djeca romske populacije.

Član 9. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 7/10 i 8/12) predviđa da se djeca s posebnim potrebama uključuju u predškolske ustanove prema programu prilagođenom njihovim individualnim potrebama.

Članom 5. st. (1) i (5) Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, broj 3/18) **definirano je da je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno za svu djecu**, tj. pohađanje redovne osnovne škole je obavezno u trajanju od devet godina za svu djecu od šeste do petnaeste godine života. Članom 5. stavom (8) navedenog zakona definirano je da pravo djeteta na obrazovanje ima prednost nad svim ostalim pravima, te da se u slučaju sukoba prava prednost daje onom pravu, tumačenju i djelovanju koje će najviše koristiti interesu djeteta.

Članom 8. Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 3/18) navedeno je da i strani državljani i osobe bez državljanstva imaju pravo da stječu odgoj i

obrazovanje u školama Kantona, po odredbama ovog zakona, u skladu s konvencijama i ugovorima koje je država Bosna i Hercegovine zaključila s drugim državama i međunarodnim organizacijama.

Članom 7. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 9/17) definirana su pitanja poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, i to:

- pravo djeteta na obrazovanje ima prednost nad svim ostalim pravima, te da se u slučaju sukoba prava prednost daje onom pravu, tumačenju i djelovanju koje će najviše koristiti interesu djeteta;
- da škola ima odgovornost da u vlastitoj sredini i u sredini u kojoj djeluje doprinese stvaranju kulture poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda svih građana, kako je utemeljeno Ustavom i ostalim međunarodnim dokumentima iz oblasti ljudskih prava koje je potpisala Bosna i Hercegovina;
- prava učenika s posebnim obrazovnim potrebama koji mogu imati invaliditet, poteškoću ili biti u nepovoljnom položaju, poštovat će se u najvećoj mjeri, prije svega, ispravnim izborom zanimanja;
- da će se jezik i kultura nacionalnih manjina poštovati u školi u najvećoj mogućoj mjeri, u skladu s Konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina. Resorno ministarstvo će ustanoviti nastavni plan i program koji će odgovarati potrebama nacionalnih manjina, a koji uključuje jezik, književnost, historiju i kulturu te manjine;
- definirano je i pravo pohađanja nastave vjeronauke ili alternativnog predmeta, tj. da će škola unapređivati i štiti vjerske slobode, toleranciju i kulturu dijaloga, kao i da se ne mogu poduzimati nikakve mjere i aktivnosti kojima bi se ograničavale sloboda izražavanja vlastitih i upoznavanja drugih i drugačijih uvjerenja.

Članom 12. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 9/17) navedeno je da i strani državljani i osobe bez državljanstva imaju pravo da stječu srednje obrazovanje i odgoj u školama Kantona, po odredbama ovog zakona, u skladu s konvencijama i ugovorima koje je država Bosna i Hercegovine zaključila s drugim državama i međunarodnim organizacijama.

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona je svojim podzakonskim aktima, Pravilnikom o inkluzivnom obrazovanju učenika s posebnim obrazovnim potrebama posebno reguliralo pitanje prava učenika s posebnim obrazovnim potrebama u osnovnim i srednjim školama na području Zeničko-dobojskog kantona.

U svrhu **olakšavanja pristupa Roma obrazovnom sistemu, odnosno visokom obrazovanju** u Zeničko-dobojskom kantonu, Odlukom o utvrđivanju upisne politike na Univerzitetu u Zenici, politike stipendiranja i politike smještaja studenata u studentske centre za 2020. godinu, utvrđeno je sljedeće:

- članom 1. tačkom g) predmetne odluke utvrđen je princip „da se pripadnici romske nacionalnosti i završeni srednjoškolci stimuliraju da nastave školovanje”, a stavom (2) istog člana, kao poseban element upisne politike, utvrđeno je „pravo pripadnika romske nacionalnosti na bezuvjetan upis u statusu redovnog studenta – finansira Osnivač (izvan ukupne kvote utvrđene Planom upisa)”;
- članom 2 tačkom e) predmetne odluke, kao element politike stipendiranja, utvrđeno je „pravo pripadnika romske nacionalnosti na **bezuovjetnu** dodjelu stipendija”;
- članom 3. tačkom b), kao element politike smještaja studenata u studentske centre, utvrđeno je: „pravo pripadnika romske nacionalnosti na **bezuovjetan** smještaj (odnosi se na redovne studente romske nacionalnosti koji se prijavljuju na konkurs za smještaj u studentskim domovima/centrima u Federaciji Bosne i Hercegovine s kojima je Vlada Zeničko-dobojskog kantona potpisala ugovor o subvencioniranju usluga smještaja i ishrane, i to na studente koji ne žive u mjestima gdje su smješteni

fakulteti na koje su upisani, kao i na studente koji nemaju najnužnije stambene uvjete stanovanja”).

Također se dosta uradilo i na osiguravanju asistenata u nastavi, što je od izuzetne važnosti, koji bi direktno radili s učenicima i pružali im podršku u praćenju obrazovnog procesa, a u konsultaciji s nastavnicima sugerirali način daljnjeg napretka djece.

Izrađeni su i usvojeni adekvatni nastavni planovi i programi ZDK-a na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku, koji su zasnovani na zajedničkim jezgrama i svim pravnim pretpostavkama za punu jednakopravnost nastave na maternjem jeziku za sve konstitutivne narode građane Kantona.

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona poduzima korake na modernizaciji nastavnih planova i programa osnovnih i srednjih škola, te visokoškolskih ustanova, u skladu s Akcionim planom za realizaciju prioriteta iz analitičkog izvještaja Evropske komisije. U prethodnom periodu realizirane su dodatne obuke, seminari i radionice (sa težištem na indeks inkluzivnosti, ishode učenja, e-dnevnike, škole za 21. stoljeće) s ciljem dodatnih edukacija nastavnog osoblja, a sve u skladu s postavljenim reformskim obrazovnim potrebama.

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona putem svojih imenovanih predstavnika (radne grupe, koordinatori) sistemski i kontinuirano radi na unapređenju **odgoja i obrazovanja Roma**.

Aktivnosti podrazumijevaju održavanje kampanja, okruglih stolova, radionica za roditelje, roditeljskih sastanaka, individualnih razgovora s roditeljima u cilju promoviranja značaja redovnog pohađanja nastave i obrazovanja uopće. Shodno tome, obilježavaju se romski praznici putem priredbi, izložbi, promotivnih afiša i čitaju se prigodni tekstovi na redovnoj nastavi (tri osnovne škole u kojima se provodi projekt su: JU OŠ „Hasan Kikić”, Zenica, JU OŠ „Hamdija Kreševljaković”, Kakanj i JU OŠ „Prva osnovna škola”, Zavidovići), radi se na povećanju uključenosti djece u osnovno i srednje obrazovanje, a sve u saradnji s predstavnicima romske zajednice.

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona je u skladu s budžetskim mogućnostima i u partnerstvu s nevladinim sektorom realizirao u navedenom periodu sljedeće projekte, koji su imali za cilj provođenje Akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma: „Osnovno pravo na obrazovanje”, „Obrazovanje za socijalnu koheziju i BiH na putu k EU”, „Poboljšanje pristupa predškolskom obrazovanju za djecu iz romskih zajednica”, „Povećajmo mogućnosti djeci u Bosni i Hercegovini za rano učenje” i „Uključivanje i obrazovanje Roma u Bosni i Hercegovini”.

Kako bi podstakli roditelje da što više upisuju djecu u 1. razred osnovne škole, realiziran je projekt „Poboljšanje pristupa predškolskom obrazovanju za djecu iz romskih zajednica”. Projekt je osmišljen na način da kratki program za romsku djecu predškolskog uzrasta realiziraju nastavnici razredne nastave uz asistente – završene srednjoškolce ili učenike završnih razreda srednje škole koji su također pripadnici romske populacije.

U okviru projekta PEACH – „Predškolsko obrazovanje za svu djecu”, Caritas Švicarske i Asocijacija za razvoj „Leda” potpisali su Memorandum o razumijevanju o unapređenju Programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja pred polazak u školu, s fokusom na ruralna područja. U okviru projekta, u saradnji s ovim tijelom kantonalne uprave, renovirali su prostorije za realizaciju navedenog programa u četiri područne osnovne škole, a obuhvat romske djece u ovom programu je 100,00%.

U cilju podrške provedbi EU regionalnog projekta „Povećane mogućnosti obrazovanja za studente i mlade Rome i Romkinje na području Zapadnog Balkana i Turske”, koji će se realizirati i u Bosni i

Hercegovini, a provest će ga Romski obrazovni fond uz podršku EU-a, ovaj organ kantonalne uprave potpisao je Memorandum o razumijevanju s Romskim obrazovnim fondom, u svrhu promoviranja jednakih mogućnosti u kvalitetnom obrazovanju i zapošljavanju romske djece i mladih.

Na pitanje postoje li **udžbenici ili urađeni nastavni programi i planovi** na nekom od jezika nacionalnih manjina u BiH, naglašavamo da je članom 6. Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 3/18) i članom 7. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 9/17) navedeno da će se jezik i kultura nacionalnih manjina poštovati u školi u najvećoj mogućoj mjeri, u skladu s Konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina. Resorno ministarstvo radi na modernizaciji nastavnih planova i okvirnih programa koji će odgovarati i potrebama nacionalnih manjina, a koji uključuju jezik, književnost, historiju i kulturu te manjine kao dodatnu nastavu.

Okvirni nastavni plan i program koji donosi Ministarstvo će garantirati i osigurati kvalitetno obrazovanje za svu djecu, osigurati dosljednost kvaliteta standarda obrazovanja, te osigurati primjenu nastavnih planova i programa koji odgovaraju obrazovnim potrebama djece na koju se odnose.

Posebni **modeli i oblici školovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina** u BiH nisu uvedeni, mada je zakonskim propisima omogućeno da ako u školi ima značajan broj učenika pripadnika jedne nacionalne manjine, a žele pohađati nastavu iz svog maternjeg jezika, da se za njih može organizirati nastava maternjeg jezika i da nastavu treba da izvodi nastavnik koji ga može predavati uz odgovarajući kvalitet. Također, zakonskim propisima je osigurano ako se u školi obrazuju samo učenici jedne nacionalne manjine, cjelokupna nastava se može izvoditi na jeziku te nacionalne manjine, uz obavezno savladavanje jednog od jezika konstitutivnih naroda.

Na osnovu podataka kojima raspolaže resorno ministarstvo, u školskoj 2019/2020. je 20 djece romske nacionalnosti obuhvaćeno Programom obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja pred polazak u osnovnu školu, osnovnim obrazovanjem su obuhvaćena 404 učenika, dok je srednjim obrazovanjem obuhvaćeno 20 učenika.

Kada su u pitanju finansijska izdvajanja u Zeničko-dobojskom kantonu, u školskoj 2019/2020. izdvojeno je 103.680,00 KM za nabavku udžbenika za drugi razred za sve socijalno ugrožene učenike, dok je besplatan prijevoz osiguran za sve učenike koji stanuju na udaljenosti većoj od 5 (pet) kilometara u jednom pravcu od škole pripadajućeg upisno-gravitacionog područja.

Resorno ministarstvo ne vodi evidenciju o ukupnom broju pripadnika nacionalnih manjina zaposlenih u oblasti obrazovnog sistema. U svojim zakonskim propisima jasno su naveli da se prijem nastavnika, stručnih saradnika i ostalih radnika vrši na osnovu javnog konkursa/oglasa, u skladu s Okvirnim programom zbrinjavanja mogućeg tehnološkog viška zaposlenika u osnovnim i srednjim školama, kao i Kriterijima o načinu bodovanja kandidata prilikom zasnivanja radnog odnosa u osnovnim i srednjim školama i đačkim domovima na području Zeničko-dobojskog kantona. U tom kontekstu, ne može se vršiti diskriminacija nastavnika ili drugih radnika pri imenovanju, zapošljavanju, napredovanju ili bilo kojoj drugoj odluci na osnovu toga što u školi koriste bilo koji od zvaničnih jezika.

73. Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta Posavskog kantona – Provjerom u školama na području Posavskog kantona došli smo do podataka da troje romske djece pohađa nastavu u Osnovnoj školi „Orašje” u Orašju (svi iz iste porodice). U razgovoru s direktoricom škole došli smo do sljedećih podataka: učenici slušaju nastavu na hrvatskom ili bosanskom jeziku, roditelji nisu tražili uvođenje romskog jezika, škola osigurava besplatnu užinu za djecu Rome, a navedenim učenicima su osigurani tableti za online nastavu.

- Vlada Posavskog kantona posljednjih godina sufinansira kupovinu udžbenika svim učenicima od I–IX razreda osnovne škole u iznosu od 100 KM. Ministarstvo prosvjete,

nauke, kulture i sporta Posavskog kantona također osigurava besplatan prijevoz svim učenicima osnovnih i srednjih škola (ako ne žive u mjestu gdje se škola nalazi).

- U područjima s mješovitom populacijom, situacija u pogledu izučavanja maternjeg jezika u školama je sljedeća:
  - a) U Osnovnoj školi „Orašje” u Orašju, svi učenici razredne nastave izučavaju nastavni predmet Hrvatski jezik (roditelji učenika nisu imali zahtjeva za razdvajanjem učenika), dok se učenici predmetne nastave mogu opredijeliti za nastavni predmet Hrvatski jezik ili nastavni predmet Bosanski jezik.
  - b) U Osnovnoj školi „Vladimir Nazor” u Odžaku, učenici su zajedno na nastavi maternjeg jezika i realiziranje nastave se odvija komparativnom metodom u kojoj se učenicima ističu sličnosti ili razlike u hrvatskom, bosanskom i srpskom jeziku, a u obrazovnu ispravu se upisuje nastavni predmet za koji su se opredijelili: Hrvatski jezik, Bosanski jezik ili Srpski jezik.
  - c) U Posavskom kantonu nema organiziranja nastave manjinskih jezika ili na nekom od manjinskih jezika, jer takvih zahtjeva do sada nismo imali.

74. Grad Bijeljina – Grad stimulira obrazovanje tako što iz gradskog budžeta izdvaja sredstva (8.000 KM) kako bi sva romska djeca koja idu u osnovnu školu imala užinu tokom cijele godine. U saradnji s nevladinom organizacijom osigurava udžbenike i školski pribor djeci romske populacije tokom cijele godine.

11. X. DIO – Član 14. Konvencije

Stav 1. Država se obavezuje priznati da svaka osoba koja pripada nacionalnoj manjini ima pravo učiti na svom manjinskom jeziku.

Stav 2. Na područjima tradicionalno ili u znatnom broju naseljenim osobama koje pripadaju nacionalnim manjinama, ako za to ima dovoljno zahtjeva, članice će nastojati osigurati, koliko je to moguće i u okvirima svojih obrazovnih sistema, da osobe koje pripadaju tim manjinama imaju odgovarajuće mogućnosti za nastavu na maternjem jeziku ili dodatnu nastavu na tom jeziku.

Stav 3. Stav 2. ovog člana primijenit će se bez štete po izučavanje zvaničnog jezika ili nastave na tom jeziku.

11.1. Nastava manjinskih jezika i nastava na jezicima manjina

75. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke – Okvirni nastavni plan i program za devetogodišnju osnovnu školu, čiju izradu je iniciralo i koordiniralo Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, sadrži samo obavezne nastavne predmete. Što se tiče principa prevencije i zaštite od diskriminacije na osnovu spola kao i borbe protiv govora mržnje i zločina iz mržnje, uključujući i političku scenu, u tu svrhu potrebno je prikupljati i procjenjivati podatke o govoru mržnje i krivičnim djelima iz mržnje i promovirati međuetničku i međuvjersku toleranciju, naročito u sistemu obrazovanja, u skladu s Ustavom Federacije BiH. U tom kontekstu, prema dostupnim informacijama u kantonima Federacije BiH to se rješava na različite načine, kao npr.: u Nastavnom planu i programu koji se primjenjuje na području Tuzlanskog kantona zastupljeni su nastavni predmeti: Građansko obrazovanje, Demokratija i ljudska prava i Historija religija/Religijska kultura, u kojima je obuhvaćen sadržaj obrazovanja za mir i ljudska prava, u Unsko-sanskom kantonu u Nastavnom planu i programu devetogodišnje osnovne škole zastupljeni nastavni predmet Demokratija i ljudska prava izučava se u devetom razredu. U nastavnim planovima i programima

svih srednjih škola također je zastupljen nastavni predmet Demokratija i ljudska prava, a izučava se u trećem razredu; u Hercegovačko-neretvanskom kantonu promoviranje pitanja za mir i ljudska prava ostvaruje se putem nastavnog predmeta Građansko obrazovanje/Demokratija i ljudska prava; u Bosansko-podrinjskom kantonu zastupljeni su predmeti Građansko obrazovanje/Demokratija i ljudska prava u osnovnim i srednjim školama, a u Kantonu Sarajevo u Nastavnom planu i programu devetogodišnje osnovne škole zastupljen je nastavni predmet Građansko obrazovanje koji se izučava u devetom razredu itd.

Upute za stručnu ocjenu rukopisa udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava, na osnovu kojih se odobravaju udžbenici za devetogodišnju osnovnu školu i vrši stručna ocjena određenih rukopisa udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava, sadrži sljedeća pitanja: „odražava li rukopis bogatstvo različitosti bosanskohercegovačkog društva, omogućava li stjecanje znanja o ravnopravnosti pojedinaca i društvenih grupa te unapređuje li pravo na različitost; je li se u rukopisu vodilo računa o podržavanju ravnopravnosti spolova na adekvatan način, služeći se imenicama oba roda, posebno u spominjanju zvanja i zanimanja?”

Kada je u pitanju obrazovanje nacionalnih manjina, posebno Roma, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je učestvovalo u izradi Revidiranog akcionog plana Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma (u daljem tekstu Revidiranog akcionog plana) koji je završen 2010. godine. Ministarstvo ima svog predstavnika u Stručnom timu za praćenje realizacije Revidiranog akcionog plana koji je formiran na državnom nivou. Stručni tim sada radi na finalizaciji Drugog godišnjeg izvještaja o realizaciji Revidiranog akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma. Predstavnik Ministarstva, koji je član Stručnog tima, ima zadatak da prikuplja, obrađuje i analizira podatke za Federaciju Bosne i Hercegovine koje Stručni tim koristi za izradu godišnjeg izvještaja o realizaciji Revidiranog akcionog plana. Prilikom prikupljanja podataka od kantonalnih ministarstava obrazovanja, samo šest kantona koji imaju evidentirane učenike romske nacionalnosti imaju obavezu da dostave tražene podatke. Za četiri kantona ne prikupljaju se podaci, s obzirom na to da nemaju učenike romske nacionalnosti, a to su: Posavski, Bosansko-podrinjski, Zapadnohercegovački i Kanton 10.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke već godinama izdvaja značajna sredstva za finansiranje Programa „Podrška školovanju djece romske nacionalnosti i drugih nacionalnih manjina i socijalno ugroženih kategorija”, sve u cilju finansiranja projekata kojima je cilj povećanje stope pohađanja predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja djece romske nacionalnosti i njihova bolja integracija u obrazovni sistem.

Pored navedenog, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke od 2008. godine realizira Projekt nabavke besplatnih udžbenika u saradnji s kantonalnim ministarstvima obrazovanja. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke definiralo je kriterije za raspodjelu novčanih sredstava za nabavku besplatnih udžbenika za učenike u stanju socijalne potrebe koji pohađaju devetogodišnju osnovnu školu na području cijele Federacije BiH, odnosno svih deset kantona. S obzirom da su korisnici Projekta učenici u stanju socijalne potrebe, ili određeni razred, u mnogim sredinama su to i učenici romske nacionalnosti.

Ministarstvo, također, ima redovan program u oblasti visokog obrazovanja pod nazivom: „Podsticaj školovanju Roma, državljana Bosne i Hercegovine koji studiraju na javnim visokoškolskim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine”. U okviru navedenog programa sredstva se dodjeljuju na osnovu prijave na Javni poziv, i to studentima romske nacionalnosti koji su državljani BiH a studiraju na nekoj od javnih visokoškolskih ustanova u Federaciji BiH i po prvi put upisuju određenu godinu studija.

Veoma je važno istaći da Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, u saradnji s OSCE-om, radi na izradi nacрта strateške platforme za rješavanje pitanja nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, a koja bi trebala biti usvojena na državnom nivou.

76. Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona – Ministarstvo putem svojih imenovanih predstavnika (radne grupe, koordinatori) sistemski i kontinuirano radi na unapređenju **odgoja i obrazovanja Roma**.

Aktivnosti podrazumijevaju održavanje kampanja, okruglih stolova, radionica za roditelje, roditeljskih sastanaka, individualnih razgovora s roditeljima u cilju promoviranja značaja redovnog pohađanja nastave i obrazovanja uopće. U cilju kampanje promoviranja značaja obrazovanja i povećanja uključenosti djece u osnovno i srednje obrazovanje, obilježavaju se romski praznici putem priredbi, izložbi, promotivnih afiša i čitaju se prigodni tekstovi na redovnoj nastavi (tri osnovne škole u kojima se provodi projekt su: JU OŠ „Hasan Kikić“, Zenica, JU OŠ „Hamdija Kreševljaković“, Kakanj i JU OŠ „Prva osnovna škola“, Zavidovići), a sve u saradnji s predstavnicima romske zajednice.

Na pitanje postoje li **udžbenici ili urađeni nastavni planovi i programi** na nekom od jezika nacionalnih manjina u BiH, naglašavamo da je članom 6. Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 3/18) i članom 7. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 9/17) navedeno da će se jezik i kultura nacionalnih manjina poštovati u školi u najvećoj mogućoj mjeri, u skladu s Konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina. Resorno ministarstvo radi na modernizaciji nastavnih planova i okvirnih programa koji će odgovarati i potrebama nacionalnih manjina, a koji uključuju jezik, književnost, historiju i kulturu te manjine kao dodatnu nastavu.

77. Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog kantona Goražde – Javne ustanove obrazovanja dužne su osigurati pripadniku nacionalne manjine nastavu iz njegovog maternjeg jezika na tom jeziku, na način propisan kantonalnim zakonima o osnovnom i srednjem obrazovanju (član 12. – Osiguravanje nastave maternjeg jezika).

U osnovnom obrazovanju dva učenika su polaznici redovne nastave i sedam polaznika predškolskog pripremnog programa. Nastavu slušaju na bosanskom jeziku koji razumiju i za koji su se opredijelili. Besplatne udžbenike kao i pribor osigurali su Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport BPK Goražde i nevladine organizacije.

Nastavno osoblje u kontinuitetu prati edukacije iz oblasti poštovanja ljudskih prava.

Pripadnici nacionalnih manjina u Kantonu imaju pravo osnovati biblioteke, videoteke, kina, kulturne centre, muzeje, arhive, kulturna i umjetnička društva i sve druge oblike organiziranja radi slobode kulturnog izražavanja, te se brinuti o održavanju svojih spomenika kulture i kulturne baštine (član 17. – Sloboda kulturnog izražavanja).

U dosadašnjem radu resorno ministarstvo nije zaprimilo niti jedan zahtjev nacionalnih manjina za pokretanje kulturnih manifestacija, udruženja ili institucija koje se tiču nacionalnih manjina na području BPK Goražde.

12. XI. DIO – Član 15. Konvencije

Stav 1. Država će stvoriti uvjete neophodne za efikasno učešće osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama u kulturnom, društvenom i ekonomskom životu i javnim poslovima, naročito koji se tiču njih samih.

12.1. Učešće u javnom životu

78. Općina Travnik – Kada je riječ o navedenoj oblasti, u praksi se primjenjuje Izborni zakon Bosne i Hercegovine. U skladu s navedenim zakonom, svaki državljanin BiH s navršenih 18 godina života, pa time i pripadnik nacionalne manjine, ima pravo glasati i biti biran – biračko pravo. Pripadnici nacionalnih manjina mogu se kandidirati na izborima kao kandidati na listi nacionalnih manjina.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na zastupljenost u općinskom vijeću razmjerno postotku njihovog učešća u stanovništvu prema posljednjem popisu stanovništva u BiH na lokalnim izborima u Bosni Hercegovini.

79. Centralna izborna komisija BiH – Mogućnost kandidiranja za redovne mandate i za popunu garantiranih mandata za pripadnike nacionalnih manjina u općinskom vijeću, odnosno skupštini općine i gradskom vijeću, odnosno skupštini grada, propisana je i ostvariva u praksi. Pripadnici nacionalnih manjina imaju mogućnost kandidirati se na izborima u skladu s odredbama Poglavlja 13 Izbornog zakona BiH („Službeni glasnik BiH”, br. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 97/08, 32/10, 18/13, 7/14, 31/16 i 41/20) na redovnim listama političkih stranaka i koalicija, te kao nezavisni kandidati za redovne mandate u općinskom vijeću, odnosno u skupštini općine i gradskom vijeću, odnosno skupštini grada. Nadalje, odredbama Poglavlja 13A Izbornog zakona BiH utvrđeno je da pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na zastupljenost u općinskom vijeću, odnosno u skupštini općine i gradskom vijeću, odnosno skupštini grada, razmjerno postotku njihovog učešća u stanovništvu prema posljednjem popisu u Bosni i Hercegovini. Broj pripadnika nacionalnih manjina koji se neposredno biraju u općinsko vijeće, odnosno u skupštinu općine i gradsko vijeće, odnosno skupštinu grada, utvrđuje se statutom općine, odnosno grada, pri čemu se pripadnicima svih nacionalnih manjina, koji u ukupnom broju stanovništva te izborne jedinice prema posljednjem popisu stanovništva učestvuju s više od 3%, garantira najmanje jedno mjesto. Da bi se ovjerili za učešće na izborima za popunu garantiranih mandata za pripadnike nacionalnih manjina u općinskom vijeću, odnosno u skupštini općine i gradskom vijeću, odnosno skupštini grada, političke stranke i nezavisni kandidati podnose prijavu za učešće na izborima za općinsko vijeće, odnosno skupštinu općine i gradsko vijeće, odnosno skupštinu grada, u skladu s odredbama Izbornog zakona BiH. Pored navedenog, pravo prijave imaju i registrirana udruženja ili drugi registrirani organizirani oblik djelovanja nacionalnih manjina i grupa od najmanje 40 građana koji imaju biračko pravo, a kandidati koje predlože za učešće na izborima za popunu garantiranih mandata za pripadnike nacionalnih manjina u općinskom vijeću, odnosno u skupštini općine i gradskom vijeću, odnosno skupštini grada, imaju status nezavisnog kandidata. U cilju olakšanja učešća pripadnicima nacionalnih manjina na Lokalnim izborima 2020. godine, Centralna izborna komisija BiH je Odlukom o visini takse za učešće na Lokalnim izborima 2020. godine („Službeni glasnik BiH”, broj 25/20) propisala da se za prijavu za učešće na izborima za popunu garantiranih mandata za pripadnike nacionalnih manjina ne uplaćuje taksa.

Način utvrđivanja kandidatskih lista za izbore propisan je odredbama člana 4.19 Izbornog zakona BiH. Kandidatska lista sadrži ime i prezime svakog kandidata na listi, jedinstveni matični broj, adresu prebivališta, izjašnjenje o pripadnosti konstitutivnom narodu ili grupi ostalih, potpis predsjednika političke stranke, odnosno potpis ovlaštene osobe koalicija za zastupanje pred Centralnom izbornom komisijom BiH. Izjašnjenje o pripadnosti konstitutivnom narodu ili grupi ostalih koristi se kao osnova za ostvarivanje prava na izabranu odnosno imenovanu funkciju za koju je uvjet izjašnjenje o pripadnosti konstitutivnom narodu ili grupi ostalih u izbornom ciklusu za koji je kandidatska lista podnesena. Kandidat ima pravo da se ne izjasni o svojoj pripadnosti konstitutivnom narodu ili grupi ostalih na kandidatskoj listi, ali neizjašnjavanje će se smatrati kao odustajanje od prava na izabranu, odnosno imenovanu funkciju za koju je uvjet izjašnjenje o pripadnosti konstitutivnom narodu ili grupi ostalih. Članom 1.1a tačkom 4) Izbornog zakona BiH propisano je da izborni ciklus podrazumijeva mandatni period koji se odnosi na određeni nivo vlasti. U skladu s navedenim, Izbornim zakonom BiH nisu propisani dodatni mehanizmi koji bi spriječili kandidate koji ne predstavljaju nacionalne manjine da se kandidiraju na listama za popunu garantiranih mandata za pripadnike nacionalnih manjina. Naime, u praksi se događa da kandidati nakon isteka izbornog ciklusa mijenjanju izjašnjenje o pripadnosti konstitutivnom narodu ili grupi ostalih.

80. Ministarstvo uprave i lokalne samouprave RS – Strategijom za unapređivanje i zaštitu prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj za period 2020–2024. utvrđeni su strateški i operativni ciljevi, čijom realizacijom će se dodatno unaprijediti postojeća prava i položaj pripadnika nacionalnih manjina u različitim područjima, omogućiti njihovo uključivanje u procese kreiranja javnih politika, te uspostaviti kvalitetnija saradnja s Vladom Republike Srpske.

81. Statutom Grada Trebinja predviđeno je jedno zagarantirano mjesto odbornika u Skupštini Grada Trebinja koji dolazi iz reda nacionalnih manjina.

12.2. Vijeća nacionalnih manjina

82. Vijeće nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine – Došlo je do pozitivnih izmjena odredbi kojima se uređuje Vijeće nacionalnih manjina BiH. Naime, na inicijativu i temeljito obrazložen prijedlog Vijeća nacionalnih manjina BiH, na 16. sjednici Predstavničkog doma održanoj 3. 2. 2021. godine, i na 15. sjednici Doma naroda održanoj 10. 2. 2021. godine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine usvojila je Odluku o Vijeću nacionalnih manjina BiH („Službeni glasnik BiH”, br. 10/21).

Spomenutom odlukom uvode se novine na tragu osiguranja vjerodostojne zastupljenosti nacionalnih manjina u Vijeću nacionalnih manjina BiH, odnosno osigurava se značajnije učešće aktivnih i reprezentativnih udruženja nacionalnih manjina u postupku kandidiranja predstavnika za Vijeće. Pored toga, uz ostala poboljšanja, uvodi se obaveza potpisivanja izjave o pripadnosti pojedinoj nacionalnoj manjini kandidata za članstvo u Vijeću nacionalnih manjina BiH, čime se osigurava autentičnost zastupljenosti i predstavljanja.

Nadalje, sudeći prema zvaničnim informacijama dostupnim Vijeću nacionalnih manjina BiH, nije došlo do izmjene odredbi kojima se uređuje članstvo u vijećima nacionalnih manjina na entitetskom i kantonalnom nivou (u Unsko-sanskom kantonu i Kantonu Sarajevo), a u cilju osiguranja postavljanja autentičnih predstavnika koje postavljaju nacionalne manjine.

Vijeće nacionalnih manjina BiH konstatira da postoje saznanja o određenim zloupotrebama određenih pojedinaca – pripadnika konstitutivnih naroda u BiH, u smislu njihovog izjašnjavanja kao pripadnici nacionalnih manjina radi uživanja određenih prava i privilegija. U tom smislu treba poduzeti odgovarajuće aktivnosti da se ovakve zloupotrebe zakonski reguliraju te sankcioniraju. Od proteklog izvještajnog perioda nije došlo do proširenja mandata Vijeća nacionalnih manjina BiH kako bi se omogućio odnosno uvećao utjecaj na donošenje odluka o pitanjima koja utječu na prava pripadnika nacionalnih manjina u BiH.

Nažalost, Vijeće nacionalnih manjina BiH konstatira da je nadležno radno tijelo Parlamentarne skupštine BiH odbilo inicijativu Vijeća nacionalnih manjina BiH za usvajanje Zakona o vijećima nacionalnih manjina u BiH, kojim bi bio uvećan, odnosno proširen mandat Vijeća prilikom donošenja odluka i razmatranja pitanja koja se posebno odnose na ostvarivanja prava pripadnika nacionalnih manjina. Shodno tome, Vijeće nacionalnih manjina BiH zadržava svoju dosadašnju, veoma limitiranu savjetodavnu ulogu.

Prema nezvanično dostupnim informacijama, Vijeće nacionalnih manjina Federacije Bosne i Hercegovine pripremilo je i nedavno usvojilo prijedlog izmjena i dopuna Izbornog zakona BiH („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10 i 18/13). Ovim izmjenama i dopunama se želi putem osiguranja jednog garantiranog mandata za pripadnike nacionalnih manjina u svim skupštinama kantona u Federaciji BiH osigurati zastupljenost pripadnika nacionalnih manjina u

Domu naroda Parlamenta Federacije BiH, odnosno osigurati utjecaj na donošenje odluka o pitanjima koja utječu na prava pripadnika nacionalnih manjina u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Prema dostupnim informacijama, jedino Vijeće nacionalnih manjina Kantona Sarajevo, na osnovu člana 27. stava (1) Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo”, broj 27/11), ima mandat koji prevazilazi klasičnu savjetodavnu ulogu. Naime, Vijeće nacionalnih manjina Kantona Sarajevo ima mandat ovlaštenog skupštinskog predlagača, te je time izjednačeno s ostalim radnim tijelima Skupštine Kantona Sarajevo.

83. Savjet nacionalnih manjina Republike Srpske – Na osnovu člana 17. Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Republike Srpske („Službeni glasnik R. Srpske”, br. 2/05), četvrti saziv Savjeta nacionalnih manjina Republike Srpske imenovan je na četvrtoj redovnoj sjednici Narodne skupštine Republike Srpske, održanoj 16. 5. 2020. godine („Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 44/19), na prijedlog Saveza nacionalnih manjina Republike Srpske. Četvrti saziv Savjeta nacionalnih manjina Republike Srpske broji 12 članova u aktuelnom mandatu.

Do 1. 9. 2020. godine Savjet je održao četiri sjednice na kojima su se razmatrala i pratila aktuelna pitanja, a koja se odnose na pripadnike nacionalnih manjina i primjenu važećeg zakonodavnog okvira.

Provedene aktivnosti

1. Strategija za unapređivanje i zaštitu prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj za period 2020–2024.

U periodu od augusta 2018. do decembra 2019. vršene su pripreme za izradu nacrtu dokumenta *Strategije za unapređivanje i zaštitu prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj za period 2020–2024*. Ministarstvo uprave i lokalne samouprave Republike Srpske provodilo je aktivnosti na izradi ovog dokumenta, te koordinaciju mješovite radne grupe koju je, između ostalih, činio i jedan predstavnik Savjeta.

Dokument *Strategije za unapređivanje i zaštitu prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj za period 2020–2024*. usvojen je na devetoj redovnoj sjednici Narodne skupštine Republike Srpske, održanoj 3. 3. 2020.

Cilj ovog dokumenta je kontinuirano unapređenje položaja i zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina, te da se putem realizacije strateških i operativnih ciljeva dodatno unaprijede postojeća prava i položaj pripadnika nacionalnih manjina u različitim područjima (kultura, obrazovanje na maternjem jeziku, informiranje itd.). Također, cilj donošenja Strategije je i uključivanje pripadnika nacionalnih manjina u procese kreiranja javnih politika, kao i uspostavljanje kvalitetnije i efikasnije saradnje s Vladom, organima i institucijama Republike Srpske. U narednom periodu očekuju se aktivnosti na izradi akcionih planova za realizaciju Strategije.

2. Zakon o ličnom imenu Republike Srpske

U periodu od juna 2019. do septembra 2019. Savjet nacionalnih manjina inicirao je i uputio prijedloge i sugestije prema predlagaču ovog zakona (Ministarstvo uprave i lokalne samouprave Republike Srpske) da se dopuni Nacrt zakona o ličnom imenu Republike Srpske, o kojem se raspravljalo na 5. redovnoj sjednici Narodne skupštine Republike Srpske, 27. 6. 2019.

Konkretnije, prijedlog Savjeta odnosio se na „mogućnost upisa ličnog imena u matičnu knjigu rođenih osoba koje pripadaju nacionalnoj manjini i na jeziku i pismu nacionalne manjine kojoj pripadaju, kao i da upis ličnog imena u matičnu knjigu rođenih osoba koje pripadaju nacionalnoj

manjini na jeziku i pismu nacionalne manjine ne bi isključivao istovremeni upis ličnog imena i na jezicima i pismima konstitutivnih naroda u Republici Srpskoj”.

Obrazloženje ovog prijedloga je u činjenici da je upotreba jezika nacionalne manjine definirana Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 02/05), u članu 8. stavu (1), gdje je definirano pravo pripadniku nacionalne manjine da koristi svoj jezik slobodno i bez ometanja, privatno i javno, usmeno i pismeno, a također i pravo da koristi svoje ime i prezime na jeziku nacionalne manjine i da zahtijeva da takvo bude u javnoj upotrebi.

Prijedlog Savjeta je odbijen i nije uvršten u tekst Zakona o ličnom imenu.

Informacije u vezi primjene zakonodavnih i drugih mjera na provedbi načela utvrđenih u Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Evrope bit će praćene putem rada i aktivnosti Savjeta i u narednom periodu.

84. Vijeće Evrope u Bosni i Hercegovini – Na zajedničku inicijativu Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice i projekta Evropske unije i Vijeća Evrope „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini”, na proljeće 2018. godine formiran je Odbor za koordinaciju nacionalnih manjina. Glavni cilj ove grupe je jačanje komunikacije i koordinacije između relevantnih aktera koji su direktno uključeni u proces zaštite prava nacionalnih manjina u cilju iznalaženja konkretnih mehanizama i mjera zaštite. Odborom predsjedava Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, a čine ga trenutno predstavnici/ce Vijeća nacionalnih manjina na državnom i entitetskom nivou, Odbora za Rome, Vlade Brčko distrikta, Vijeća nacionalnih manjina iz Sarajeva i Unsko-sanskog kantona, Zajedničke komisije za ljudska prava Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i organizacija civilnog društva. Od osnivanja pa do danas, grupa je imala mnogobrojne diskusije, treninge i inicijative. Posljednji trening koji se održao u ljeto 2020. godine odnosio se na važnost pravnog okvira i dobrih praksi za prijavljivanje nacionalnih manjina na lokalne izbore. Neke od inicijativa koje su proizašle uz podršku rada ove grupe su: izmjene kriterija za izbor predstavnika nacionalnih manjina u Vijeće nacionalnih manjina BiH, započinjanje emisija o nacionalnim manjinama na BHT1 itd.

12.3. Učešće u ekonomskom i društvenom životu

85. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH – Strategija Bosne i Hercegovine za rješavanje pitanja Roma u Bosni i Hercegovini usvojena je 2005. godine s ciljem poboljšanja socio-ekonomskog statusa Roma u Bosni i Hercegovini. Strategijom se ne utvrđuje vremenski okvir realizacije programiranih strateških ciljeva zbog dugoročne potrebe za konkretnim akcijama integracije i inkluzije Roma. Ciljevi Strategije su fokusirani na poboljšanje pristupa Roma i Romkinja obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti, socijalnom stanovanju i efikasnim mjerama antidiskriminacije. Sve planirane aktivnosti na integraciji i uključenju Roma dugoročne su strateške mjere, te su do sada usvojena i provedena tri akciona plana u BiH, uz saglasnost vlada entiteta i Brčko distrikta BiH, i to u periodima 2009–2012, 2013–2016. i 2017–2020. godine. Na osnovu ovih akcionih planova u posljednjih 10 godina iz budžeta Bosne i Hercegovine i drugih nivoa vlasti, uključujući i donatorska sredstva, izdvojeno je više od 38 miliona KM. Programirane aktivnosti usmjerene su na integraciju i inkluziju Roma u sektorima koje predviđa Strategija, osim za oblast obrazovanja koja je u nadležnosti entitetskih i kantonalnih vlasti. Za oblast obrazovanja usvojeni su posebni planovi, a važeći je usvojen za period 2018–2022. uz saglasnost obrazovnih vlasti u Bosni i Hercegovini.

Bosna i Hercegovina je preuzela obavezu osiguranja novčanih sredstava neophodnih za provedbu Akcionog plana u oblasti zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite.

U skladu s navedenim, svake godine Vijeće ministara BiH izdvaja godišnja budžetska sredstva u okviru budžeta Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, koja su namijenjena provedbi spomenutog akcionog plana za Rome.

U periodu 2009–2020. godine za oblast zapošljavanja Roma izdvojeno je 6.727.000,00 KM, te su 962 osobe bile korisnici sredstava za zapošljavanje i samozapošljavanje. Sredstva za oblast zapošljavanja Roma se realiziraju u saradnji sa zavodima za zapošljavanje, koji putem javnih poziva vrše izbor korisnika projekata zapošljavanja i samozapošljavanja. Ako se posmatra kvalifikacijska struktura, 88% Roma prijavljenih na zavode nemaju kvalifikaciju, a u odnosu na spol 45% su nezaposlene žene, s tim da je uočljiva visoka stopa nezaposlenosti mladih osoba. U vezi s tim, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, u saradnji sa zavodima za zapošljavanje, planira izradu programa za podsticanje Roma, naročito Romkinja, za prekvalifikaciju, pokretanje malog biznisa i formiranje zadruga. Sredstava za rješavanje problema Roma u oblasti stambenog zbrinjavanja osiguravaju se svake godine u budžetu MLJPIBiH, a dodjeljuju se na osnovu raspisanog javnog poziva. Cilj grant sredstava je da se njegovom dodjelom poboljšaju uvjeti života u romskim zajednicama izgradnjom novih ili saniranjem postojećih stambenih objekata i komunalne infrastrukture. Grant sredstva se mogu utrošiti za sljedeće:

- izgradnju stambenih jedinica za Rome (kolektivni/individualni objekti),
- izgradnju socijalnih stambenih jedinica za Rome,
- poboljšanje stambenih uvjeta u stambenim jedinicama u kojima žive Romi (rekonstrukcija i sanacija postojećih kuća i stanova),
- izgradnju i unapređenje prateće komunalne infrastrukture u romskim naseljima,
- sufinansiranje programa/projekata za legalizaciju bespravno izgrađenih stambenih objekata u naseljima u kojima žive Romi.

U periodu 2009–2020. godine ukupan broj izgrađenih i rekonstruiranih stambenih jedinica za romske porodice, uključujući i infrastrukturu u romskim naseljima, iznosi 1.064 stambene jedinice.

Za oblast zdravstvene zaštite u periodu 2009–2020. godine izdvojeno je 2.774.000,00 KM. Prema podacima nadležnih institucija i romskih NVO-a evidentirano je da je u Federaciji BiH 1.085 osoba romske nacionalnosti uvedeno u sistem zdravstvene zaštite. Provedeni su edukativni i preventivni programi zdravstvene zaštite, podizanje svijesti pripadnika romskih zajednica o važnosti zdravstvene zaštite, edukacija roditelja o značaju imunizacije i imunizacije romske djece, te edukacija o reproduktivnom zdravlju i materinstvu. Provedeni su preventivni programi – skrining specifičnih oboljenja (raka grlića materice, raka dojke, raka debelog crijeva, raka prostate). U skladu s planiranim aktivnostima u Akcionom planu za Rome, romske nevladine organizacije svake godine educiraju potreban broj novih romskih medijatora za oblast zdravstvene zaštite. U cijeli proces je uključeno preko 175 medijatora koji su ranije završili opće i posebne obuke. Finansiranje obuke novih zdravstvenih medijatora vršeno je iz sredstava MLJPIBiH. U cilju unapređenja, dostupnosti i kvaliteta zdravstvene zaštite pripadnika romske populacije, novim akcionim planom su definirane dvije mjere: jačanje kapaciteta romskih predstavnika za unapređenje zdravlja Roma i smanjenje faktora rizika za zdravlje u romskoj populaciji.

86. Ministarstvo civilnih poslova BiH – Savez udruženja Roma Republike Srpske iz Gradiške bio je jedan od korisnika granta Ministarstva civilnih poslova BiH „Sufinansiranje projekata nevladinih organizacija u oblasti prevencije HIV-a i tuberkuloze u Bosni i Hercegovini“ za 2018 godinu. Grant sredstva u iznosu od 3.000,00 KM dodjeljena su navedenom Savezu za projekat pod nazivom „Edukativna prevencija tuberkuloze/HIV-a“ koji je implementiran u toku 2019. godine. Opšti cilj projekta bio je poboljšati kontrolu tuberkuloze u romskoj populaciji i drugim vulnerabilnim grupama na području Republike Srpske. Specifični ciljevi obuhvatili su otkrivanje oboljelih od tuberkuloze i HIV-a u romskoj populaciji i drugim vulnerabilnim grupama i edukaciju romske populacije i drugih vulnerabilnih grupa o tuberkulozi i HIV-u. Tokom tromjesečnog perioda trajanja

projekta, angažovan je TB koordinator za implementaciju projekta i dva terenska radnika. Terenski radnici su obavili 18 terenskih posjeta u šest romskih zajednica i tom prilikom educirali 90 pripadnika romske populacije na temu predviđenu projektom (šta je TB, simptomi, liječenje i prevencija). Pri tome su podijelili promotivni/informativni materijal, a njihovom razmjenom, porastao je i broj informisanih osoba. U posljednjem mjesecu implementacije projekta, održan je javni događaj na kojem je prisustvovalo 25 pripadnika romske manjine, a za potrebe istog, angažovan je i medicinski radnik koji je održao predavanje na temu prevencije tuberkuloze i HIV-a. Projekat je doprinijeo i boljoj saradnji među romskim zajednicama na području Opštine Gradiška.

87. Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona – U 2018. i 2019. godini ovo ministarstvo je omogućilo finansijsku podršku u ukupnom iznosu od 50.000,00 KM, kao učešće u programima stambenog zbrinjavanja Roma.

88. Općina Travnik – U cilju pomoći i podrške sugrađanima romske nacionalne manjine, Općina i Care International Balkans potpisali su Memorandum o razumijevanju i saradnji na projektu „Aktivna participacija za uključivanje Roma”, koji je potpisan u Travniku 11. 2. 2015. godine. U okviru ovog projekta Općina Travnik je 31. 7. 2015. godine pripremila Akcioni plan za rješavanje problema Roma u oblastima obrazovanja, zdravstvene zaštite, zapošljavanja i stambenog zbrinjavanja za period 2016–2020. godine. Akcioni plan predviđa realizaciju prioriteta romske populacije u navedenim oblastima. Putem Službe za obnovu, izbjeglice, raseljene osobe i stambene poslove, Općina Travnik se obratila organizaciji Care International Balkans u vezi s edukacijom romske omladine osnivanjem novih udruženja i obučavanjem novog rukovodstva, što je u završnici rezultiralo učešćem u projektu edukacije romske omladine i finansijske pomoći u malim grantovima za rješavanje konkretnih problema u lokalnoj romskoj zajednici, i to u vrijednosti od 1.000,00 do 10.000,00 KM. Realizacija projekta trajala je do 2018. godine. Važno je istaknuti da za sve projekte moraju aplicirati romska udruženja, ali se u praksi pokazalo da u općini Travnik ona nisu aktivna i nemaju educirane lidere. U tom slučaju data je mogućnost da Općina prijavljuje projekte, a ta sredstva usmjeravaju na rješavanje konkretnih problema Roma. Općina Travnik je aplicirala na ovaj projekt i dobila je sredstva u iznosu od 10.000,00 eura. Putem ovog projekta izvršila je sanaciju i rekonstrukciju četiri stambene jedinice u Travniku u kojima su smještene romske porodice, a u toku je rekonstrukcija i sanacija pet stambenih jedinica. Također, Općina je iz vlastitih sredstava izvršila rekonstrukciju još dvije stambene jedinice u kojima stanuju romske porodice.

Kada je riječ o adekvatnom pristupu stanovanju, Općina Travnik je u budžetu izdvojila sredstva za kupovinu zemljišta za izgradnju 11 individualnih stambenih objekata za Rome u vrijednosti od 20.000,00 KM. Zemljište je kupljeno i na njemu je izvršena parcelacija zemljišta i uređen je prilazni put. Uređenje prilaznog puta finansirala je organizacija Care International Balkans u iznosu od 2.500,00 eura, a udio Općine je iznosio 8.798,84 KM. Urađen je projekt za 11 individualnih stambenih jedinica, a za sufinansiranje realizacije ovog projekta u općinskom budžetu je planirano 5.000,00 KM. Napominjemo da projekt nije priveden konačnoj namjeni iz razloga nemogućnosti Općine da svojim sredstvima izgradi ove stambene jedinice, nezainteresiranosti viših nivoa vlasti da učestvuju u realizaciji ovog projekta, te inferiornosti i nezainteresiranosti pripadnika romske nacionalne manjine. Smatramo da bi se ovim projektom omogućila samoodrživost i stvorile radne navike korisnika ovih stambenih jedinica, s obzirom na to da bi se uz objekt dobilo oko 300 m² obradivog zemljišta ili prostor za prikupljanje sekundarnog otpada, čime se pripadnici romske nacionalne manjine pretežno bave. U toku 2016. godine izvršena je verifikacija i identifikacija korisnika Projekta CEB II, te je u okviru projekta izgrađena zgrada kolektivnog stanovanja s 20 stambenih jedinica u Docu na Lašvi, u koju je smješteno sedam romskih porodica.

Općina Travnik je također donijela određene propise kojima je unaprijedeno stanovanje kao i dodjela stanova uz primjenu principa socijalnog stanovanja: Odluka o osnivanju, upravljanju, raspolaganju i korištenju stambenog fonda Općine Travnik uz primjenu principa socijalnog

stanovanja, Pravilnik o kriterijima za ostvarivanje prava na subvencioniranje kirije za stan, Pravilnik o kriterijima za ostvarivanje prava na socijalno stambeno zbrinjavanje. Korisnici stanova u vlasništvu Općine Travnik su također pretežno pripadnici romske nacionalne manjine, koji su putem navedenih pravilnika i odluka stekli određena prava.

Što se tiče obrazovanja, Općina Travnik svake godine izdvaja određena sredstva za nabavku školskog pribora za učenike romske populacije u osnovnim školama.

Kada je riječ o zapošljavanju pripadnika nacionalnih manjina, u Općini Travnik je u saradnji s Care International Balkans bila zaposlena jedna osoba na određeno vrijeme, pripadnica romske nacionalne manjine, koja je time dobila priliku za usavršavanje i edukaciju, te je posredovala u rješavanju određene problematike pripadnika romske populacije u lokalnoj zajednici.

Romska populacija na području grada Mostara ima jednak pristup obrazovanju kao i sva ostala djeca, tako da većina romske djece završi osnovnu školu po nastavnom planu jednog od konstitutivnih naroda, ali većina te iste djece ne želi nastaviti srednjoškolsko obrazovanje. Što se tiče stanovanja Roma, grad Mostar raspolaže romskim naseljem na Bišću polju, gdje je Romima dodijeljeno 30 stambenih jedinica.

Većina Roma osigurava zdravstvene usluge putem zavoda za zapošljavanje zbog toga što većina romskih porodica nije u radnom odnosu.

89. Grad Bijeljina provodi niz projekata na teritoriji grada kako bi se poboljšao kvalitet i položaj Roma koji žive u njemu. Proveden je i veliki broj projekata za stambeno zbrinjavanje i infrastrukturu:

- u saradnji s MLJPIBiH i Caritasom izgrađena je jedna zgrada sa šest stanova,
- u saradnji s Hilswerkom rekonstruirana su i adaptirana dva individualna objekta,
- projekt Romacted, proširenje niskonaponske mreže.

Usljed pojave pandemije virusa COVID-19 romskoj populaciji je podijeljeno 50.000,00 KM u obliku vaučera za prevazilaženje novonastale situacije, a u saradnji s NVO otvoreno je socijalno preduzeće „Agroplan” u kojem su zaposleni pripadnici romske populacije.

90. Grad Trebinje navodi sljedeće informacije:

- Od 36 korisnika osnovnog prava iz socijalne zaštite – **prava na novčanu pomoć** – jedan je korisnik romske nacionalnosti. Ovom korisniku Javna ustanova Centar za socijalni rad Trebinje, po osnovu priznatog prava na novčanu pomoć, priznaje i uplaćuje doprinose za zdravstveno osiguranje.
- Kada je riječ o korisnicima **Narodne kuhinje** koja djeluje prema tripartitnom ugovoru (Grad, CSR i Eparhija), od trenutna 83 korisnika, 12 korisnika je romske nacionalnosti. S obzirom na udaljenost od mjesta stanovanja do Narodne kuhinje i lošeg materijalnog stanja ove populacije, JU CSR Trebinje je odlučio ovim porodicama dostavljati hranu na kućnu adresu. Hrana se inače dostavlja samo korisnicima koji spadaju u kategoriju starijih i teško oboljelih osoba.

13. XII. DIO – Član 17. Konvencije

Stav 1. Država se obavezuje da se neće miješati u prava osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama da uspostavljaju i održavaju slobodne i miroljubive kontakte preko granica s osobama koje zakonito borave u drugim državama, posebno onima s kojima dijele etnički, kulturni, jezički ili vjerski identitet ili zajedničko kulturno naslijeđe.

Stav 2. Država se obavezuje da se neće miješati u pravo osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama da učestvuju u radu nevladinih organizacija, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom planu.

91. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, u saradnji s Vijećem ministara Bosne i Hercegovine, vladama entiteta i nižim tijelima vlasti (i u ovom izvještajnom periodu), podržava i podstiče mjere u pogledu saradnje ili kontakata pripadnika nacionalnih manjina ili njihovih asocijacija s drugim državama, odnosno onim s kojima dijele zajedničke specifičnosti i karakteristike.

14. XIII. DIO – Član 18. Konvencije

Stav 1. Država će nastojati zaključiti, gdje je to potrebno, bilateralne i multilateralne sporazume s drugim državama, posebno sa susjednim, radi osiguranja zaštite pripadnika nacionalnih manjina koje su u pitanju.

Stav 2. Tamo gdje je to potrebno država preduzima mjere za podsticaj prekogranične saradnje.

92. Direkcija za evropske integracije – U okviru IPA-e II za period 2014–2020, Bosna i Hercegovina učestvuje u ukupno šest programa teritorijalne saradnje – dva bilateralna i jedan trilateralni program prekogranične saradnje sa susjednim zemljama i tri transnacionalna programa:

1. Program prekogranične saradnje BiH – Crna Gora
2. Program prekogranične saradnje Srbija – BiH
3. Program prekogranične saradnje Hrvatska – BiH – Crna Gora
4. Jadransko-jonski transnacionalni program (ADRION)
5. Dunavski transnacionalni program
6. Mediteranski transnacionalni program (MED)

Zajednička karakteristika ovih programa je to što se realiziraju uglavnom putem javnih poziva za podnošenje projektnih prijedloga koji se periodično objavljuju. Postoji i mogućnost finansiranja posebnih strateških projekata izvan javnih poziva ako se zemlje učesnice usaglase i ako je takav projekt identificiran već u programskom dokumentu.

U okviru programa teritorijalne saradnje finansiraju se isključivo neprofitne aktivnosti u programskom području, a prihvatljivi aplikanti su uglavnom neprofitna pravna lica (npr. javne institucije na svim nivoima, općine, javna preduzeća (ali ne ona koja imaju komercijalni i/ili industrijski karakter), obrazovne ustanove, instituti, turističke zajednice, nevladine organizacije, udruženja građana, poslovna udruženja, privredne komore, agencije za razvoj malih i srednjih preduzeća itd.). U okviru transnacionalnih programa primjenjuju se pravila ERDF regulativa koje dozvoljavaju učešće i profitnih privatnih pravnih lica pod određenim uvjetima (osim za IPA zemlje u okviru MED programa). Prema odredbama relevantnih regulativa i Okvirnog sporazuma za IPA-u, obaveza korisnika je da na nivou projekta osiguraju sredstva za sufinansiranje u iznosu od minimalno 15% od ukupne vrijednosti projekta.

Pregled ukupnih vrijednosti navedenih programa s sufinansiranjem (izraženo u milionima eura uz zaokruživanje na dvije decimale i uz napomenu da se radi o zajedničkim sredstvima za sve IPA zemlje koje učestvuju u datom programu) je dat u sljedećoj tabeli:

Program	IPA	Sufinansiranje	Ukupno
CBC BiH – CG	8,40	1,33	9,73
CBC SRB – BiH	14,00	2,22	16,22
CBC HR – BiH – CG	57,15 (pola iz ERDF-a, pola iz IPA-e)	10,09	67,24 (pola iz ERDF-a, pola iz IPA-e)
Dunavski	202,09 ERDF i 19,83 IPA	37,57 ERDF 3,50 IPA	239,66 ERDF 23,33 IPA
ADRION	83,47 ERDF i 15,69 IPA	15,99 ERDF 2,77 IPA	99,46 ERDF i 18,46 IPA
MED	224,32 ERDF i 9,36 IPA	40,58 ERDF 1,65 IPA	264,90 ERDF i 11,01 IPA

Provedba programa teritorijalne saradnje za period 2014–2020. nastavljena je putem periodičnog objavljivanja javnih poziva za podnošenje projektnih prijedloga. Tokom 2020. godine objavljeni su: 4. poziv za modularne projekte u okviru MED programa i 3. poziv u okviru IPA CBC BiH – Crna Gora. Završeno je ugovaranje odobrenih projekata iz 2. poziva u okviru IPA CBC BiH – Crna Gora, 2. poziva u okviru Interreg IPA CBC Hrvatska – BiH – Crna Gora, 3. poziva u okviru Dunavskog programa, 2. poziva u okviru ADRION programa te 2. poziva za horizontalne projekte i strateškog poziva u oblasti inovacija u okviru MED programa. Završena je evaluacija pristiglih projektnih prijedloga iz 2. poziva IPA CBC Srbija – BiH i započeto je ugovaranje. Rezultat navedenih poziva je: 15 ugovorenih projekata iz 2. poziva u okviru IPA CBC BiH – Crna Gora, 31 projekt iz 2. poziva u okviru IPA CBC Hrvatska – BiH – Crna Gora (svi uključuju bar po jednog partnera iz BiH, a očekuje se ugovaranje dodatnih projekata s rezervne liste u narednom periodu), 12 projekata iz 2. poziva u okviru ADRION programa koji uključuju partnere iz BiH (od ukupno 22 odobrena projekta), 14 projekata iz 3. poziva u okviru Dunavskog programa koji uključuje partnere iz BiH (od ukupno 35) i 3 u okviru MED programa (2 iz poziva za horizontalne projekte i 1 iz poziva za strateške projekte).

Tokom 2019. godine započete su pripreme za proces programiranja za novi budžetski period 2021–2027, iako relevantni pravni okvir u EU još nije usvojen.

Za programe koji uključuju zemlje članice EU-a, Evropska komisija je pripremila početne dokumente u obliku tzv. Position papers koji su bili predmet konsultacija među zemljama učesnicama pojedinih programa. Za sve programe koji uključuju zemlje članice EU-a uspostavljene su radne grupe za programiranje. U okviru tri transnacionalna programa, u ime BiH su imenovani predstavnici DEI-a, dok u Radnoj grupi za programiranje Interreg IPA CBC Hrvatska – BiH – Crna Gora, osim predstavnika DEI-a, učestvuju i predstavnici entitetskih vlada, Brčko distrikta BiH i Direkcije za ekonomsko planiranje BiH.

Što se tiče programa prekogranične saradnje između IPA zemalja, kako je najavljeno na Regionalnom forumu održanom u novembru 2019. godine u Sarajevu, u organizaciji DG NEAR i regionalnog projekta tehničke pomoći CBIB+3, proces programiranja je započeo polovinom 2020. godine. U septembru 2020. godine uspostavljene su zajedničke radne grupe za programiranje koje uključuju predstavnike relevantnih institucija zemalja učesnica (iz BiH su predstavnici Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, Ministarstva civilnih poslova, dvije entitetske vlade, Brčko distrikta BiH (u programu sa Srbijom) i dva entitetska udruženja općina i gradova). Uz podršku CBIB+3 projekta organizirana je obuka za imenovane predstavnike na temu strateškog planiranja, provedena je anketa među lokalnim zainteresiranim stranama u programskom području za svrhu

SWOT analize, napravljena je analiza situacije u programskom području, izabrani su tematski prioriteti i specifični ciljevi budućih programa te pripremljeni prvi nacrti programskih dokumenata koji su krajem novembra podneseni Evropskoj komisiji na razmatranje i komentare.

Novi programi teritorijalne saradnje za period 2021–2027. bit će predmet posebne(ih) informacija za Vijeće ministara BiH u narednom periodu, prije konačnog podnošenja programa Evropskoj komisiji na odobrenje, u cilju davanja ovlaštenja za potpisivanje pisama saglasnosti na sadržaj pojedinih programa i prihvatanja obaveze sufinansiranja tehničke pomoći.

ZAKLJUČAK

PRIJEDLOG ZAKLJUČKA

1. Usvaja se Peti periodični izvještaj Bosne i Hercegovine o zakonodavnim i drugim mjerama na provođenju načela utvrđenih u Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina, te zadužuje Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine da usvojeni izvještaj dostavi na razmatranje Sekretarijatu Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Evrope u Strazburu.

PRILOZI**PRILOG 1. – Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH**

Grant podrške udruženjima nacionalnih manjina za period 2016–2020.

Za 2016. godinu

Red. broj	Podnosilac projektnog prijedloga	Naziv projekta	Dodijeljena novčana sredstva
1.	UGIP „Rino Zandonai”, Tuzla	Otkud Italijani u BiH	9.180,00
2.	Austrijsko-njemačka zajednica, Sarajevo	„MUMA”, muzika nacionalnih manjina	7.000,00
3.	Udruženje Slovenaca RS „Triglav”, Banja Luka	Afirmacija kulture slovenske nacionalne manjine	10.000,00
4.	Savez nacionalnih manjina RS, Banja Luka	Podrška radu i djelovanju Saveza nacionalnih manjina RS	10.000,00
5.	Vijeće crnogorske nacionalne manjine u BiH, Sarajevo	Promoviranje kulturne baštine crnogorske nacionalne manjine u BiH	9.900,00
6.	Udruženje Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović”, Trebinje	Poštovanje prava crnogorske nacionalne manjine, bolja saradnja BiH i Crne Gore	10.000,00
7.	Slovensko društvo „CANKAR”, Sarajevo	Učešće slovenskog društva „Cankar” iz Sarajeva na manifestaciji „Dani slovenske kulture, privrede i turizma” u Novom Sadu	5.148,00
8.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor	Zaštita i promocija jezika nacionalnih manjina	8.772,00
UKUPNO:			70.000,00

Za 2017. godinu

Red. broj	Podnosilac projektnog prijedloga	Naziv projekta	Dodijeljena novčana sredstva
1.	Udruženje Slovenaca RS „Triglav“ – Banja Luka	Unapređenje kulturnog stvaralaštva slovenske nacionalne manjine u BiH	10.000,00
2.	Savez nacionalnih manjina RS, Banja Luka	Jačanje kapaciteta udruženja i saveza nacionalnih manjina Republike Srpske u oblasti promocije kulturnog stvaralaštva	10.000,00
3.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor	Očuvanje maternjeg jezika i kulturnog identiteta	9.800,00
4.	Udruženje građana slovenskog porijekla „Slovenska skupnost” – Tuzla	„Slovenski pozdrav” – promocija slovenske kulture u Tuzli	9.200,00

5.	UGIP „Rino Zandonai” – Tuzla	Moja strategija	9.810,00
6.	Udruženje Ukrajinaca „Zlatni klas”, Prnjavor	Pjesmom sačuvati od zaborava	10.000,00
7.	Centar za podršku Roma „Romalen”, Kakanj	Uspostavljanje modela za zaštitu od diskriminacije nad Romima u svim javnim ustanovama na području općine Kakanj	10.000,00
8.	Udruženje žena Romkinja, Centar za majke „Izvor života” – Vitez	Stručno usavršavanje Romkinja u općini Vitez radi lakšeg pronalaženja zaposlenja	10.000,00
9.	Savez nacionalnih manjina regije Dobož	Šesti sajam nacionalnih manjina	6.278,00
10.	Udruženje Slovaka Semberije „Juraj Janošik” – Bijeljina	Pjesma i igra Slovaka u Semberiji	9.500,00
11.	Udruženje Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović”, Trebinje	Udruženje u službi svojih članova	9.510,00
12.	Udruženje Makedonaca „Makedonac Vardar” – Brčko distrikt BiH	Dani makedonske kulture	9.920,00
13.	Udruženje Roma „Euro Rom” – Tuzla	Izrada brošure u cilju promocije jezika, kulture, književnosti i historije romske nacionalne manjine	10.000,00
14.	Udruženje građana češkog porijekla „Češka beseda”, Sarajevo	Od Tuzle preko Sarajeva do sunčanog Hvara	8.818,00
15.	Udruženje Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Lovćen” – Banja Luka	Edukativno-likovna radionica na temu „Njegoš i crnogorska kulturna zaostavština”	2.073,20
16.	Udruženje „Polsa” – Sarajevo	Historija i obilježavanje praznika poljske nacionalne manjine u BiH	7.195,00
17.	Mađarsko udruženje građana „HVM”, Sarajevo	„Dobar dan – Jó napot”	7.895,80
UKUPNO			150.000,00

Za 2018. godinu

Red. broj	Podnosilac projektnog prijedloga	Naziv projekta	Dodijeljena novčana sredstva
1.	Udruženje za podršku promocije jevrejske kulture, tradicije i turističkih potencijala „Hagada”, Sarajevo	200 godina od spašavanja Jevreja u Sarajevu	10.000,00
2.	Udruženje Italijana „Štivor”, Banja Luka	Promocija italijanske kulture 2018.	9.980,00
3.	Udruženje Poljaka – Banja	Podrška jačanju kulture promocije	5.150,00

	Luka	poljske nacionalne manjine	
4.	Udruženje Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović”, Trebinje	Crnogorska kulturna stvaralaštva	10.000,00
5.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Promocija rada Saveza nacionalnih manjina RS putem kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina	10.000,00
6.	Udruženje Slovenaca „Triglav”, Banja Luka	Promocija slovenske kulture	10.000,00
7.	Udruženje Ukrajinaca „Zlatni klas”, Prnjavor	Jubilarna godišnjica – 110 godina ukrajinske kulture u „Maloj Evropi”	10.000,00
8.	Udruženje žena Romkinja „Bolja budućnost” – Tuzla	Obilježavanje 5. novembra, Svjetskog dana romskog jezika	9.420,00
9.	Savez NVO Roma RS	Glas Roma	9.900,00
10.	Udruženje „Romska djevojka – Romani ćej” – Prnjavor	Očuvanje romske kulture i tradicije putem promocije i obilježavanja najvažnijih romskih praznika u BiH	9.995,00
11.	Udruženje nacionalnih manjina – Zenica	Izdavanje periodičnog časopisa „Nova romska generacija”	9.995,00
12.	Udruženje građana makedonskog porijekla „Ilinden”, Tuzla	Dani makedonske kulture u Tuzli	9.850,00
13.	UGIP „Rino Zandonai”, Tuzla	Knjiga „Italijani tuzlanske regije”	9.950,00
14.	Udruženje „Braća Romi”, Sarajevo	Obilježavanje najvažnijih romskih praznika	4.300,00
15.	Udruženje Roma „Euro Rom”, Tuzla	Edukacijom i obilježavanjem značajnih datuma za Rome u borbi protiv diskriminacije	5.365,00
16.	Centar za podršku Roma „Romalen”, Kakanj	Promocija i očuvanje kulture, jezika i nacionalnog identiteta romske populacije putem upitnika i edukacija, te izdavanje i distribucija brošura, štampanih materijala za članove romske zajednice u Kaknju i širu društvenu javnost	5.365,00
17.	Udruženje „Kali Sara – RIC”, Sarajevo	Podizanje nivoa svijesti o značaju borbe protiv diskriminacije romske djece u procesu obrazovanja	5.365,00
18.	Udruženje Roma „Jačanje – Zuralipe”, Vitez	Stručno usavršavanje Roma za izradu bakroreza u općini Vitez	5.365,00
UKUPNO:			150.000,00

Za 2020. godinu

Red. broj	Naziv podnosioca prijave	Naziv projekta	Dodijeljena sredstva u KM
1.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske (SNMRS)	Očuvanje i promocija kulturnog stvaralaštva i naslijeđa nacionalnih	25.000,00

		manjina	
2.	Savez nacionalnih manjina Kantona Sarajevo	„AKTIVNO! Projekt poboljšanja integriranosti, afirmacija i vidljivost nacionalnih manjina u Kantonu Sarajevo i FBiH”	22.850,00
3.	Savez nacionalnih manjina Brčko distrikta BiH	Festival nacionalnih manjina	14.840,00
4.	Savez udruženja NVO Roma RS	Romski bilten „Romano luliđi”	4.467,75
5.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor – SNOPI	Festival nacionalnih manjina općine Prnjavor „Mala Evropa”	5.000,00
6.	Savez Roma Srednjobosanskog kantona	STOP diskriminaciji Roma Srednjobosanskog kantona	5.000,00
7.	Udruženje nacionalnih manjina – Zenica	Prvi zenički romski festival muzike, slikarstva, narodne nošnje i običaja	5.000,00
8.	Udruženje građana „Romski informativni centar”, Gradiška	Obilježavanje značajnih datuma za romsku nacionalnu manjinu	5.000,00
9.	Udruženje „Klub Mladih Roma”, Kiseljak – Tuzla	Unapređenje društvenog i kulturnog života Roma i Romkinja	5.000,00
10.	Udruženje Roma „Đelem, Đelem”, Tuzla	Smanjenje diskriminacije prema Romima tokom pandemije COVID-19	5.000,00
11.	NVO „Rom”, Živinice	Afirmacija Roma u Živinicama	5.000,00
12.	Udruženje Poljaka i prijatelja „Boleslaviec”, Prnjavor	Promocija kulture Poljaka u Prnjavoru	5.000,00
13.	Udruženje Poljaka, Banja Luka	Promocija i očuvanje kulturnog identiteta poljske nacionalne manjine – „Gumjera” i „Princeza Banja Luka”	4.900,00
14.	Udruženje Slovenaca Republike Srpske „Triglav”, Banja Luka	Vidljivost slovenske nacionalne manjine u doba pandemije	5.000,00
15.	Udruženje građana slovenskog porijekla, Tuzla	Dani slovenske kulture u Tuzli	5.000,00
16.	Udruženje Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Lovćen”, Banja Luka	„Po-javi se”	2.942,25
17.	Udruženje Ukrajinaca općine Gradiška „Verhovena”, Gradiška	Ukrajinska narodna pjesma kao nematerijalna baština Bosne i Hercegovine	5.000,00
UKUPNO:			130.000,00

PRILOG 2. – Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke**2018. godina****„Podrška projektima angažiranja romskog medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”**

Red. br.	Podnosilac prijave	Naziv projekta	Odobreni iznos u KM
1.	Osnovna škola „Kulin Ban”, Visoko	„Podrška projektima angažiranja romskog medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”	6.000,00
2.	JU Osnovna škola „15. april”, Doboj – Kakanj, Kakanj	„Program inkluzije romske djece u osnovno obrazovanje na području OŠ „5. april”, Doboj – Kakanj	6.000,00
3.	JU Osnovna škola „9. maj”, Pazarić, Hadžići	„Uključivanje romske djece u obrazovni sistem” u JU OŠ „9. maj”, Pazarić	5.980,00
4.	Nevladina organizacija „Rom”, Živinice	„Romski medijator kao ključ bolje uključenosti romskih učenika u školu”	5.925,00
5.	Udruženje građana „Sretni Romi”, Tuzla	„Romski medijator, ključni činilac uspješnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”	5.980,00
6.	Udruženje Roma „Jačanje Zuralipe”, Vitez	„Obrazovanje romske djece – put k boljoj budućnosti”	5.937,00
7.	JU Osnovna škola „Grbavica II”, Sarajevo	„Podrška projektima angažiranja romskog medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”	6.000,00 Pravdano 5.142,30 Povrat 857,70
8.	JU Osnovna škola „Hasan Kikić”, Sarajevo	„Podrška projektima angažiranja romskog medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”	6.000,00
9.	Osnovna škola „Bijelo Polje”, Potoci, Mostar	„Pomoć u obrazovanju i redovnom pohađanju nastave učenika romske nacionalnosti”	5.950,00
10.	JU Osnovna škola „Aleksa Šantić”, Sarajevo	„Podrška obrazovanju Roma putem angažiranja romskog medijatora/asistenta – Obrazovanjem do integracije”	6.000,00
UKUPNO:			59.772,00

2019. godina**„Podrška projektima angažiranja romskog medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”**

Red. br.	Podnosilac prijave	Naziv projekta	Odobreni iznos u KM
1.	Nevladina organizacija „Rom”, Živinice	„Romski medijator kao ključ bolje uključenosti romskih učenika u školi”	5.925,00
2.	JU Osnovna škola „Musa Ćazim Ćatić”, Visoko	„Program inkluzije romske djece u osnovno obrazovanje na području općine Visoko”	5.940,00
3.	JU „Druga osnovna škola”, Ilidža/Hrasnica	„Obrazovanjem gradimo budućnost za Rome”	6.000,00
4.	Osnovna škola „Safvet-beg Bašagić”, Visoko	„Podrška projektima angažiranja romskog medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”	7.000,00
5.	Omladinski ženski rukometni klub „Iskra”, Stolac	„Unapređenje osnovnog obrazovanja romske djece i djece socijalno ugroženih porodica putem asistencije u nastavnom procesu te sportskih aktivnosti”	6.000,00
6.	Udruženje za zaštitu kulturno-historijskog naslijeđa i edukaciju mladih „ARHIUM”, Ilijaš	„Podrška projektima angažiranja romskog medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”	6.000,00
7.	JU Osnovna škola „Hasan Kikić”, Gradačac	„Podrška projektima angažiranja romskog medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”	5.813,00
UKUPNO:			42.678,00

Projekt nabavke besplatnih udžbenika socijalno ugroženim učenicima

Ovaj projekt realizira se od 2018. godine.

Godina 2018, 5. razred, 560.000,00 KM

Godina 2019, 2. razred, 600.000,00 KM

Besplatni udžbenici dijele se svim socijalno ugroženim kategorijama, naravno, i romskoj populaciji, mada se Romi posebno ne registriraju kao socijalno ugrožena kategorija, pa se ne može tačno utvrditi broj romske djece koja su dobila udžbenike. Sigurno je njihov obuhvat veoma visok, jer često romski učenici pripadaju socijalno ugroženim kategorijama.

Transfer za finansiranje studentskog standarda

Podrška studentima Romima 2018. godine – 6 studenata po 1.200,00 KM = 7.200,00 KM

Podrška studentima Romima 2019. godine – 10 studenata po 1.300,00 KM = 13.000,00 KM

UKUPNO = 20.200,00 KM

PRILOG 3. – Ministarstvo prosvjete i kulture RS**2016. godina**

Redni broj	Organizacija	Naziv projekta	Grad/općina	Iznos
1.	Udruženje Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Afirmacija kulture slovenske nacionalne manjine	Banja Luka	4.000,00 KM
2.	UG Jevrejska općina – Banja Luka	Svjedoci stradanja – Istina o Holokaustu	Banja Luka	1.300,00 KM
3.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Trinaesta smotra kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina	Banja Luka	3.600,00 KM
4.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor	Sedmi festival nacionalnih manjina općine Prnjavor	Prnjavor	2.300,00 KM
5.	Udruženje Italijana „Štivor – Klub Trentini”	Šesta međunarodna smotra folklor – Šibovska 2016.	Prnjavor	2.000,00 KM
6.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Bilten Udruženja nacionalnih manjina Republike Srpske	Banja Luka	1.000,00 KM
7.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Sedmo takmičenje osnovnih škola o poznavanju nacionalnih manjina	Banja Luka	3.000,00 KM
8.	Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Šesnaesta međunarodna smotra ukrajinskog kulturno-umjetničkog stvaralaštva – „Červona Kalina”, Derventa	Banja Luka	1.200,00 KM
9.	Udruženje Italijana – Banja Luka	Bilten „Stella d' Italia”	Banja Luka	1.000,00 KM
10.	Udruženje Mađara Republike Srpske	Izdavanje 10. broja „UJ Doboša”	Banja Luka	300,00 KM
11.	Udruženje Čeha „Češka beseda”	Monografija „Nova Ves”	Banja Luka	1.200,00 KM
12.	Romski informativni centar	Romski jezik	Gradiška	1.800,00 KM
13.	Jevrejska općina u Doboju	Izložba „Jevreji Srbije u Prvom svjetskom ratu”	Doboj	700,00 KM
14.	Udruženje Čeha „Češka beseda”	Antologija izabranih pjesama članova Udruženja	Banja Luka	700,00 KM
15.	Udruženje Italijana – Banja Luka	Upoznajmo Italiju	Banja Luka	800,00 KM

16.	Savez NVO Roma Republike Srpske	Promocija Saveza	Gradiška	1.000,00 KM
17.	Udruženje Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović”	Crnogorsko kulturno veče	Trebinje	1.000,00 KM
18.	Udruženje Italijana – Banja Luka	Rimske iskopine	Banja Luka	700,00 KM
19.	Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Ukrajinsko posjelo BAL	Banja Luka	1.200,00 KM
20.	Udruženje Mađara Republike Srpske	Studijsko putovanje u Vojvodinu	Banja Luka	500,00 KM
21.	Udruženje Poljaka	Moja poljska poezija 2016.	Banja Luka	700,00 KM
				30.000,00 KM

2017. godina

Redni broj	Organizacija	Naziv projekta	Grad/općina	Iznos
1.	Udruženje Poljaka	Moja poljska poezija 2017.	Banja Luka	1.600,00 KM
2.	Udruženje Slovenaca „Triglav”	Slovinci i slovenska kultura u slici i riječi	Banja Luka	2.500,00 KM
3.	Udruženje Slovenaca „Triglav”	Pjesma i igra nas povezuju	Banja luka	2.000,00 KM
4.	Udruženje Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Upoznajmo se	Banja Luka	4.000,00 KM
5.	Savez NVO Roma Republike Srpske	Obilježavanje 8. aprila – Međunarodni dan Roma	Gradiška	1.600,00 KM
6.	Romski informativni centar	Romska početnica	Gradiška	2.000,00 KM
7.	Udruženje Čeha, Banja Luka	Književni susreti čeških i srpskih pisaca „Jan Skacel”	Banja Luka	2.700,00 KM
8.	Jevrejska općina	Sinagoge u Vojvodini	Doboj	800,00 KM
9.	Udruženje Italijana	Upoznajmo Italiju	Banja Luka	300,00 KM
10.	Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Ukrajinsko posjelo BAL	Banja Luka	1.000,00 KM
11.	Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Međunarodna smotra folkloru „Červona Kalina”, Devetina	Banja luka	1.900,00 KM
12.	Udruženje Italijana	Bilten „Stella d' Italia”	Banja Luka	1.000,00 KM
13.	Udruženje Crnogoraca i prijatelja Crne gore „Lovćen”	Škola guslanja	Banja Luka	2.000,00 KM
14.	Savez nacionalnih manjina RS	Bilten Udruženja nacionalnih manjina RS – treće izdanje	Banja luka	2.000,00 KM

15.	Savez nacionalnih manjina RS	Četrnaesta smotra kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina	Trebinje	5.500,00 KM
16.	Savez nacionalnih manjina RS	Osmo regionalno takmičenje osnovnih škola o poznavanju nacionalnih manjina Rimske iskopine	Banja Luka	1.900,00 KM
17.	Udruženje Italijana „Štivor – Klub Trentini”	Promocija italijanske kulture	Banja Luka	2.200,00 KM
18.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor	Osmi festival nacionalnih manjina općine Prnjavor „Mala Evropa” (u projektnom obrascu piše Sedmi festival) Studijsko putovanje u Vojvodinu	Prnjavor	3.000,00 KM
19.	Udruženje Mađara Republike Srpske	Dvojezičko književno veče s mađarskim piscem iz Vojvodine	Banja Luka	200,00 KM
20.	Udruženje Mađara Republike Srpske	Izdanje 11. broja „Uj doboša”, dvojezički časopis	Banja Luka	350,00 KM
21.	Udruženje Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović”	Crnogorski dani kulture – afirmacija mladih stvaralaca	Trebinje	1.000,00 KM
				39.550,00

2018. godina

Redni broj	Naziv podnosioca	Naziv projekta	Grad/općina	Predloženi iznos
1.	Udruženje Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Unapređenje kulturne saradnje i razmjene Udruženja „Triglav”	Banja Luka	2.400,00 KM
2.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Petnaesta smotra kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina	Banja Luka	3.500,00 KM
3.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Petnaest godina Saveza nacionalnih manjina	Banja Luka	3.200,00 KM
4.	Udruženje Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Čuvajmo slovenski jezik kao dio našeg identiteta	Banja Luka	2.200,00 KM

5.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Deveto regionalno takmičenje osnovnih škola o poznavanju nacionalnih manjina u BiH	Banja Luka	2.000,00 KM
6.	Udruženje Italijana – Banja Luka	Upoznajmo Italiju – „Pokrajina Umbrija”	Banja Luka	500,00 KM
7.	Jevrejska općina, Doboj	Izložba „Jevreji u Bijeljini – fragmenti iz prošlosti”	Doboj	750,00 KM
8.	Udruženje Italijana – Banja Luka	Bilten „Stella d' Italia”	Banja Luka	800,00 KM
9.	Udruženje Italijana – Banja Luka	Koncert hora „Coro I BRUSCHI”	Banja Luka	2.200,00 KM
10.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Bilten Udruženja nacionalnih manjina Republike Srpske – Riječ nacionalnih manjina	Banja Luka	1.950,00 KM
11.	Udruženje Poljaka, Banja Luka	Književni dani „Moja poljska poezija 2018”	Banja Luka	1.200,00 KM
12.	Udruženje Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	U znaku 20 godina rada Udruženja	Banja Luka	2.100,00 KM
13.	Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Osamnaesta međunarodna smotra ukrajinskog kulturno-umjetničkog stvaralaštva „Červona Kalina”, Devetina	Banja Luka	1.200,00 KM
14.	Udruženje Mađara Republike Srpske	Izdanje 12. broja „Uj doboša”, dvojezičkog časopisa mađarske nacionalne manjine	Banja Luka	500,00 KM
15.	Udruženje Čeha „Češka beseda”, Banja Luka	Festival češke poezije „Dani Jana Skacela”	Banja Luka	2.000,00 KM
16.	Udruženje Italijana Štivor – Klub Trentini	Promocija italijanske kulture	Štivor/ Šibovska	2.100,00 KM
17.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor	Deveti festival nacionalnih manjina općine Prnjavor „Mala Evropa 2018”	Prnjavor	1.800,00 KM
18.	Udruženje Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović”	Crnogorska kulturna stvaralaštva – „Njegoševe večeri poezije”	Trebinje	1.000,00 KM
19.	Savez nacionalnih manjina regije Doboj	Izložba „Bogatstvo različitosti”	Doboj	1.200,00 KM

20.	Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Ukrajinsko posjelo BAL	Banja Luka	1.000,00 KM
21.	Udruženje Slovaka Semberije „Juraj Janošik”	Godišnje osveštenje slovačke evangelističke crkve u Bijeljini	Bijeljina	1.000,00 KM
22.	Romski informativni centar, Gradiška	Romski jezik	Gradiška	2.200,00 KM
23.	Savez NVO Roma Republike Srpske	Obilježavanje 8. aprila – Međunarodnog dana Roma	Gradiška	1.500,00 KM
24.	KDM „Vardar”	Škola slikanja na staklu	Banja Luka	900,00 KM
25.	KDM „Vardar”	Škola grafike	Banja Luka	800,00 KM
				40.000,00 KM

2019. godina

Redni broj	Naziv podnosioca	Naziv projekta	Grad/općina	Predloženi iznos
1.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Šesnaesta smotra kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina	Banja Luka	4.500,00 KM
2.	Udruženje Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Rastemo zajedno na putu riječi, slike i igre	Banja Luka	3.400,00 KM
3.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Prvo republičko takmičenje osnovnih škola o poznavanju nacionalnih manjina u BiH	Banja Luka	2.900,00 KM
4.	Udruženje Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Imamo dvije domovine	Banja Luka	3.250,00 KM
5.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Bilten Saveza nacionalnih manjina – Riječ nacionalnih manjina	Banja Luka	3.100,00 KM
6.	Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Devetnaesta međunarodna smotra ukrajinskog kulturno-umjetničkog stvaralaštva „Červona kalena”, Devetina	Banja Luka	1.000,00 KM
7.	Udruženje Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Kulturno naslijeđe kroz književnost i umjetnost	Banja Luka	1.800,00 KM
8.	Udruženje Poljaka grada Banje Luke	Moja poljska poezija	Banja Luka	1.500,00 KM

9.	Udruženje Italijana – Klub Trentini, Šibovska	Promocija italijanske kulture	Prnjavor	1.700,00 KM
10.	Udruženje Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović”	Crnogorska noć	Trebinje	1.500,00 KM
11.	Udruženje Poljaka grada Banje Luke	Podrška djelovanju poljske nacionalne manjine u Republici Srpskoj	Banja Luka	1.500,00 KM
12.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor	Deseti festival nacionalnih manjina općine Prnjavor „Mala Evropa”	Prnjavor	2.500,00 KM
13.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor	Deset godina Saveza nacionalnih manjina općine Prnjavor	Prnjavor	1.300,00 KM
14.	Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Ukrajinsko posjelo – BAL	Banja Luka	1.000,00 KM
15.	Savez nacionalnih manjina regije Doboj	Sedmi sajam nacionalnih manjina	Doboj	1.200,00 KM
16.	Udruženje Čeha „Češka beseda”, Banja Luka	Treći međunarodni festival češke poezije „Dani Jana Skacela”	Banja Luka	1.800,00 KM
17.	Udruženje žena Romkinja „Romano Ternipe”	Sačuvajmo historiju, tradiciju i kulturu od zaborava	Gradiška	1.000,00 KM
18.	Udruženje Italijana – Klub Trentini, Šibovska	Bilten „Stella d' Italia”	Prnjavor	1.100,00 KM
19.	Kulturno društvo Makedonaca „Vardar”	Koreografija za KDM „Vardar”	Banja Luka	750,00 KM
20.	Romski informativni centar, Gradiška	Romski jezik – 5. novembar – Dan romskog jezika	Gradiška	750,00 KM
21.	Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca „Taras Ševčenko”	Edukativno-likovna radionica – kreativno ljeto s ukrajinskim motivima	Banja Luka	800,00 KM
22.	Udruženje Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović”	Promocija crnogorskog kulturnog stvaralaštva	Trebinje	1.000,00 KM
23.	Udruženje Slovaka Semberije	Jubilej povodom 10 godina od osveštanja novoizgrađene slovačke evangelističke crkve	Bijeljina	650,00 KM
				40.000,00

2020. godina

Redni broj	Naziv podnosioca	Naziv projekta	Grad/općina	Predloženi iznos
1.	Udruženje Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Tradicija i kultura slovenske nacionalne manjine	Banja Luka	3.500,00 KM
2.	Udruženje Slovenaca Republike Srpske „Triglav”	Očuvanje kulturne raznolikosti putem povezivanja nacionalnih manjina	Banja Luka	3.000,00 KM
3.	Udruženje Poljaka –Banja Luka	Priča o princezi Banjoj Luci iz istočnih krajeva	Banja Luka	2.000,00 KM
4.	Udruženje Italijana – Banja Luka	Prvi festival italijanske kulture „Insieme” 2020 – Banja Luka	Banja Luka	4.000,00 KM
5.	Udruženje Čeha „Češka beseda”	Prijevod izabranih pjesama češkog pjesnika Jaroslava Sejferta i pokretanje pjesničke edicije „Jan Skacel”	Banja Luka	2.000,00 KM
6.	Udruženje Poljaka i prijatelja „Boleslaviec”	Škola poljskog jezika	Prnjavor	2.400,00 KM
7.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Bilten Saveza nacionalnih manjina	Banja Luka	3.300,00 KM
8.	Udruženje Italijana – Banja Luka	Bilten „Stella d' Italia”	Banja Luka	1.100,00 KM
9.	Savez nacionalnih manjina općine Prnjavor	Bilten Saveza nacionalnih manjina općine Prnjavor	Prnjavor	1.500,00 KM
10.	Udruženje Italijana „Štivor – Klub Trentini”	Bilten Udruženja Italijana „Štivor”	Prnjavor	1.000,00 KM
11.	Kulturno društvo Makedonaca „Vardar”	Makedonska nacionalna kuhinja	Banja Luka	1.000,00 KM
12.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Prekogranična saradnja Saveza nacionalnih manjina sa srodnim udruženjima u Italiji, Hrvatskoj, Mađarskoj i Srbiji	Banja Luka	1.200,00 KM
13.	Kulturno društvo Makedonaca „Vardar”	Izložba likovnog stvaralaštva nacionalnih manjina, Banja Luka	Banja Luka	2.000,00 KM
14.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Jačanje kapaciteta udruženja nacionalnih manjina – Pisanje	Banja Luka	1.000,00 KM

		projektnih prijedloga		
15.	Udruženje Mađara Republike Srpske „Magyar szo”	Povezivanje udruženja Mađara RS-a s udruženjima Mađara Federacije BiH – „HUM” i obilježavanje nacionalnog praznika Mađarske	Banja Luka	1.000,00 KM
16.	Romski informativni centar	Romski jezik	Gradiška	1.000,00 KM
17.	Udruženje žena Romkinja „Romano Ternipe”	Sačuvajmo historiju, tradiciju i kulturu od zaborava	Gradiška	1.000,00 KM
UKUPNO:				32.000,00 KM